

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Johanna Voll

**NAISTEVASTASE VÄGIVALLA SOOLINE MÕÕDE JA ISTANBULI
KONVENTSIOONI MÕJU SELLE KÄSITLEMISELE**

Magistritöö

Juhendaja:
dr. iur. Jüri Saar

Tallinn
2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. NAISTEVASTANE VÄGIVALD	6
1.1. Teadlikkuse kasv ja prioritiseerimine.....	6
1.2. Sooline vägivald kui „naiste probleem”	10
1.3. Naistevastase vägivalla avaldumise ulatus	11
1.3.1. Naistevastase vägivalla märgiline tähendus	15
1.3.2. Erinevus naiste ja meeste vastu suunatud vägivalla vahel	17
1.4. Sugudevahelise ebavõrdsuse probleemistik	19
1.4.1. Soolisuse konstrueerimine	19
1.4.2. Võrdõiguslikkuse probleem.....	20
1.4.3. Stereotüüpide vaidlustamine.....	25
1.5. Patriarhaat ja meeste privileeg naistevastase vägivalla allikatena.....	27
2. EUROOPA NÕUKOGU NAISTEVASTASE JA PEREVÄGIVALLA ENNETAMISE JA TÕKESTAMISE KONVENTSIOON	31
2.1. Rahvusvaheline raamistik ja senine praktika.....	31
2.2. Istanbuli konventsiooni sisu, struktuur ja eesmärgid	35
2.2.1. Miinimumstandard ja vahend naistevastase vägivalla kaotamiseks.....	37
2.3. Konventsioonist tulenevad kohustused	40
2.3.1. Meetmed naistevastase vägivalla reguleerimiseks	40
2.3.1.1. Ennetavad meetmed.....	41
2.3.1.2. Ohvrite kaitsega seotud meetmed.....	45
2.3.1.3. Sekundaarse viktimisatsiooni vältimine	48
2.3.1.4. Meetmed, mis võimaldavad vägivallatsejad vastutusele võtta.....	50
2.4. Siseriiklikul tasandil avalduv mõju	52
2.5. Järelevalvemehhanism.....	55
2.5.1. Efektive seire tagamine konventsioonist tulenevate kohustuste üle.....	55
2.6. Integreeritud lähenemine	57
2.6.1. Valdkondadevahelise koostöö koordineerimine.....	57
KOKKUVÕTE	61
RÉSUMÉ.....	64
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	65

SISSEJUHATUS

Armastust, kuuluvust, turvalisust ja varjupaika pakkuva kohana on kodu sageli võrdsustatud pühakojaga. Püha ja puutumatu on see aga vaid seni, kuni selles ei esine vägivalda. Nii on kodu ohustatud isikute jaoks sageli koht, kus kogetakse vägivalda selle kõige rängemates vormides. Naine kui perekonna jätkusuutlikkuse ja järgmise põlvkonna kujundaja seisab terve keha, tugeva vaimu ja humaanse suhtumise asemel silmitsi vägivaldse režiimiga isiku poolt, keda peaks kõige rohkem usaldama. Ohvrid, kannatades muu hulgas füüsiliselt ja vaimselt, ei saa iseseisvalt otsuseid teha, arvamust avaldada ega ennast kaitsta. Selline on karm tegelikkus, mis vähemal või rohkemal määral on esindatud maailma kõikides kultuurides ja ühiskondades.

Nagu ei saa vägivalda pidada maailmavaateliseks küsimuseks, ei ole ka inimene vägivaldseks sündinud. Niisiis sõltub vägivaldne käitumine suuresti sellest, kuidas ühiskonnas sellesse kui nähtusesse suhtutakse. Kuigi tegemist on universaalse probleemiga,¹ ei ole naiste vastu suunatud vägivallaaktid juhuslikku laadi, mistõttu võib teatud korrelatsiooni siiski tunnistada – mida vähem on naistel õigusi ja võimalusi nende realiseerimiseks, seda rohkem esineb nende suunas vägivalda. Osana sotsiaalsest mehhanismist, mis võimaldab naiste jätkuvat diskrimineerimist, avaldavad endiselt mõju patriarhaalsed hoiakud, toonitades meeste juhtivat rolli ja naiste vajadust sellele alluda; samuti tõsiasi, et vaid murdosa juhtumitest jõuab statistikasse. Häiriv varjund ja liiga kõrge hind on see, mis seab prioriteediks vägivallavaba tuleviku.

Käesoleva magistritöö ajendiks oli ühiskonnas eriti aktuaalse naistevastase vägivalla temaatika. Naiste vastu suunatud sool põhinev vägivald kui häirivalt tõsine probleem on esile kutsunud rahvusvahelise reguleerimise elemendi. Kui varem on küsimust käsitletud kaudselt inimõiguste kaitset käsitlevates õigusaktides, võeti Euroopa tasandil 2011. aastal vastu nn Istanbuli konventsioon – esimene üleeuroopaline õiguslikult siduv dokument, mis miinimumstandardina käsitleb naistevastase vägivalla ennetamise, ohvrite kaitse ja vägivallatsete karistamisega seotud meetmete temaatikat. Teema aktuaalsust kinnitab tõsiasi, et eelkõige tuntud kui naistevastase vägivalla konventsioon, jõustus see käesoleva aasta veebruarikuus ka Eesti suhtes.

---

¹ Violence Against Women and Girls Is a Universal Problem – Takeaway from the Global Meeting 2014. Arvutivõrgus: <http://www.womens-forum.com/news/violence-against-women>

Töö on koostatud põhimõttel sissejuhatavalt spetsiifiliseni. Istanbuli konventsiooni ratifitseerimise vajalikkust saab mõista vaid uurides, millistel põhjustel ja ulatuses on naised sooliselt eksponeeritud nende vastu suunatud vägivallale. Sel eesmärgil naistevastast vägivalda kui sooliselt konstrueeritud nähtust hinnates, eeldades selle mitmetahulist sotsiaalset tähendust ning tuginedes muu hulgas selle patriarhaalsetele elementidele, omab töö esimene osa selgitavat teoreetilist mõju, aidates kinnistada probleemi teadvustamise, käsitlemise ja reguleerimise tarvilikkust. Karmi tegelikkuse tajumiseks määratleb autor naistevastase vägivalla soolise olemuse, avab selle ebavõrdsusest tulenevate põhjuste tagamaad ning käsitleb nähtuse patriarhaalseid allikaid.

Teine peatükk käsitleb Istanbuli konventsioonist kui miinimumstandardist tulenevate kohustuste sisu ulatust ja nende mõju naistevastase vägivalla probleemi edasisele käsitlemisele. Peamiste uurimisküsimustena püüab autor anda vastuse, mida kujutavad konventsioonist tulenevad meetmed selle ratifitseerinud liikmesriikidele, millise rõhuasetuse omandavad need siseriiklikus raamistikus ja kuidas suhestuvad nähtuse üldise käsitlemisega. Kuna järelevalve 2014. aastal jõustunud Istanbuli konventsiooni üle on alles algusjärgus, keskendub käesolev töö sellele, milline on selle võimalik potentsiaal naistevastase vägivalla kui nähtuse edasisele käsitlemisele. Analüüs on läbi viidud konventsiooni sõnastuse ja selle juurde kuuluva selgitava aruande valguses.

Käesoleva magistr tööga soovib autor näidata, et kuigi globaalse probleemina peaks naiste vastu suunatud vägivalla tõkestamine, vähendamine ja ennetamine olema kriminaalpoliitika peamisi arengusuundasid, on sellekohased tulemused osutunud tagasihoidlikuks. Probleemi lahates tuleb märkida, et naistevastasest vägivallast rääkimine ei eita ega pisenda teisi vägivallakogemusi – austavate ja mittevägivaldsete hoiakute ja suhete edendamine toob kasu tervele kogukonnale, sealhulgas meestele. Kuigi tunnustame ja tunnistame, et ka mehed langevad vägivalla ohvriks ning naised võivad vägivallategusid toime panna, keskendub käesolev töö soopõhise vägivalla kui üleilmse epideemia levinuima vormi – naiste kuritarvitamisele meessoost partnerite poolt,² lähtudes naistevastase vägivalla mõistest nagu see on defineeritud Istanbuli konventsiooni preambulis, mille kohaselt on naistevastane

---

² Heise, L. Gender-Based Abuse: the Global Epidemic. *Cadernos de Saúde Pública*, 10(Suppl. 1), S135-S145, 1994. Arvutivõrgus:
http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0102-311X1994000500009#rodape1

vägivald sool põhineva diskrimineerimise ja inimõiguste rikkumise kaudu kuritegu naise väärkuse vastu. Laialdase tegevusetuse tõttu selle peatamiseks esindab naiste ja tütarlaste vastu suunatud vägivald käesoleva ajastu arvatavasti kõige levinumat inimõiguste rikkumist.

1. NAISTEVASTANE VÄGIVALD

1.1. Teadlikkuse kasv ja prioritseerimine

Vägivald on arvatavasti aegade algusest inimkogemuse osaks olnud ning selle mõju esinenud eri vormides kõikjal maailmas. Globaalse probleemina ulatub naistevastane vägivald riigipiiride, aga ka sotsiaalmajanduslike, kultuuriliste, rassiliste ja klassiliste erisuste üle. Probleem pole laialt levinud vaid geograafiliselt, vaid selle esinemise ulatuslikkus väljendub hariliku ja heakskiidetud käitumise kujul. Suur osa jääb selle latentsuse tõttu vaevu hoomatavaks, avaldades varjatuna koduseinte vahel ning inimeste kõrval, kelle puhul võiks eeldada isiklikku turvatunnet, mistõttu selle tegelikku taset alahinnatakse. Sotsioloogilised uuringud on näidanud, et meestest oluliselt sagedamini puutuvad tõsise ja korduva soolise vägivallaga kokku naised.³ On ohvreid, kes on enda kaitsmiseks liiga noored või nõrgad, ja neid, kes sotsiaalsete konventsioonide või surve tõttu kogemusest vaikima on sunnitud.

Loomupärase multidistsiplinaarsusega haarab naistevastase vägivalla temaatika tegureid nii ajaloost, kultuurist, majandusest, sotsioloogiast kui õigusest. Pole teist sotsiaalset probleemi, mis nii laialt levinuna ja sügavalt juurdununa oleks samas nii ignoreeritav, vähearusaadav ja moraalselt kaitsetu. Üldiselt keeldutakse uskumast naiste vastu suunatud vägivalla kui probleemi olemasolu, veel vähem teadvustatakse seda demokraatia arengu pidurdaja või inimõiguste rikkumisena.⁴ Küsimuse ette, kuidas aidata vägivalla ohvriks langenud naist, ei ole asetatud ainult vägivallaprobleemi vahetult tajuvad perekonnaliikmed ja lähedased, vaid ka sellega igapäevaselt tegelevad spetsialistid, riiklikud asutused ja rahvusvahelised organisatsioonid. Vägivallaohvriks langenud naise kõrval mõjutab see lähedasi ja perekonda, aga ka ühiskonda tervikuna, mistõttu on oluline vaadelda, kuidas tajuvad probleemi ühiskonnaliikmed ning reageerib sellele riik. See ei mõjuta ainult praegust põlvkonda – vägivalla tarvitamine ühe indiviidi kallal peegeldub pere-, kogu- ja ühiskonna kaudu ka tulevikuväljavaadetes.

Üha rohkem on hakatud pöörama tähelepanu sellele, kust ja kuidas vägivaldsed mõtlemismallid alguse saavad. Mõningaid vägivalla põhjuseid on lihtne näha, teised on sügavalt juurdunud inimelu sotsiaalses, majanduslikus ja kultuurilises struktuuris.

---

³ Ollus, N. Sooline vägivald – mis see on? Ilmunud kogumikus Vaikijate hääled. Raamat soolisest vägivallast (koostanud Helve Kase), Tallinn, 2002, lk 14

⁴ Papp, Ü-M. Inimõigused on ka naiste õigused. Ilmunud kogumikus Vaikijate hääled. Raamat soolisest vägivallast (koostanud Helve Kase), Tallinn, 2002, lk 356

Teadupoolest selgitavad bioloogilised ja muud individuaalsed faktorid mõnevõrra küll eelsoodumust agressioonile, kuid võimaliku vägivaldse keskkonna loovad siiski perekondlikud, kogukondlikud ja kultuurilised tegurid. Sooline vägivald ja naised kui selle ohvrid on globaalselt terav probleem, mida soodustavad stereotüüpsed hoiakud ja arusaamad naise rollist kogu- ja perekonnas ning salliv suhtumine vägivalda.⁵ Hirm vägivalla ees on püsiv. 2015. aasta uuringust⁶ nähtub, et näiteks Eestis elab 83% naistest vägivallatundega. Tõsiasi, et naine piirab enda võimalusi, püüdes teatud olukordi vältida, näitab, et hirm vägivalla ees on suur probleem. Murettekitav on ka intiimsuhtes oleva naise ja mehe vaheliste suhete keerulisuse aspekt, mis otsib vastust küsimusele, kuidas näidata mehest mitmetasandiliselt sõltuvale naisele, et tegemist on vägivallaga. Siinkohal lasub enda osa nii emotsionaalsetel, aga ka majanduslikel sõltuvussuhetel, kuid sageli jääb hädaseks ka piir lubatud ja lubamatu vahel – üksteise suhtes kasutatakse viise ja võtteid, millele esialgu teist indiviidi kahjustavat või vägivaldset mõju ei omistaks. Probleemile lisab veelgi keerukust perekonnas kui suletud ühikus aset leidev naiste kallas vägivallatsemine, mistõttu on sellesse sekkumine tõepoolest raskendatud.

Probleemis orienteerumine eeldab selle sügavat tundmist ja üldiste mõistete selgust. Eelkõige naistevastase vägivalla konventsioonina tuntud Istanbuli konventsioon⁷ tunnustab naistevastast vägivalla kui kõiki soolise vägivalla akte, mille võimaliku tulemusena tekitatakse naistele füüsilist, psüühilist, seksuaalset ja majanduslikku kahju või kannatust ainuüksi eeldusel, et tegemist on naissoost isikuga. Naistevastane vägivald ja seda täpsustavad uurimused tuginevad arusaamale, mille järgi on vägivald patriarhaadi juurde kuuluv nähtus, mis säilitab meeste võimu ja naiste alluvuse, tähendades seega, et see rajaneb sugudevahelisel ebavõrdsusel.⁸ Erinevalt teistest vägivallajuhtumitest, ei ole naistevastane vägivald seotud indiviidi vägivaldse iseloomuga – tegemist on käitumismudeliga, mille puhul vägivallatseja

---

⁵ Pettai, I., Narits, R., Kaugia, S. Pervägivalla juriidilise regulatsiooni hetkeseis ja perspektiiv Eesti õiguspraktikute küsitluse põhjal. Juridica number IX/2015, lk 645-658

⁶ Proos, I., Pettai, I., Laidmäe, V-I. Pere- ja naistevastane vägivald ja ohvrite tervis. Üle-Eestilise uuringu 2015 tulemused. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut. Tallinn, 2016.
Arvutivõrgus:

https://www.researchgate.net/profile/Virve_Ines_Laidmaee/publication/309321537_Pere-ja_naistevastane_vagivald_ja_ohvrite_tervis/links/5809e21208ae45e02c0d5b4e/Pere-ja-naistevastane-vaegivald-ja-ohvrite-tervis.pdf

⁷ Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja pervägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon. Istanbul, 11V.2001, artikkel 3

⁸ Ollus, N. Sooline vägivald – mis see on? Ilmunud kogumikus Vaikijate hääled. Raamat soolisest vägivallast (koostanud Helve Kase), Tallinn, 2002, lk 18

lihtsalt ei soovi teisiti käituda. Nii on vägivald pikaajalise süstemaatilise protsessi tulemusena muutunud käitumise normaalseks osaks.

Eesti ühiskonnale on seni olnud iseloomulik käitumine, mille puhul tegeletakse pigem tagajärgede kui põhjustega. Näiteks võib puuduliku sisuga haridus või meediakäsitus – sealhulgas mittekäsitus ja teadlikkuse puudumine – olla probleemi põhjuseks ja naistevastane vägivald selle tagajärjeks. Probleemi eitamisega tekitatakse ühiskonnale suur kahju, edastades nii vägivalla ohvritele sõnumi, et nende probleem ei ole piisavalt oluline, et sellega kõrgemal tasandil tegeleda. See omakorda tekitab ühest probleemist veel teisegi – ohvrite mitteväärtustamisega tõrjutakse nad eemale ka nende inimeste juurest, kus vägivalda ei esine.

Sellele vaatamata, et vägivald on ühel või teisel kujul tõenäoliselt alati eksisteerinud, ei pea ühiskond seda aktsepteerima kui inimkogemuse vältimatut osa. Paralleelselt vägivalla esinemisega on välja pakutud filosoofilisi, religioosseid, sotsiaalseid ja õiguslikke meetmeid selle piiramiseks ja ärahoidmiseks. Asjakohane reaktsioon soolise vägivalla ja naiste kui selle ohvrite probleemile ei saa hõlmata ainult tagantjärele sekkumist, vaid peab diskussiooni eelnemisega algama palju varem. Nähtusena käsitlemine on vajalik selle tõkestamiseks ja ennetamiseks, rahvuslikul ja rahvusvahelisel tasandil koostöö kindlustamiseks ning ohvrite ja vägivallatsete pakutavate tugiteenuste tagamiseks. Üks on selge – abi vajavad mõlemad, nii ohver kui ka vägivallatseja.

Harilik reaktsioon vägivallaprobleemile on seni väljendunud selle teadvusest kaotamises. Mõned sotsiaalsete normide rikkumised on niivõrd hirmsad, et neist kõnelemine on jäänud tabudemüüri taha. Samavõrd suur kui soov eirata igasugust naiste vastu suunatud vägivalla eksistentsi, on ka veendumus, et probleemi mahavaikimine ei toimi. Naistevastase vägivalla kui sügava sotsiaalse probleemi valgustamine eeldab selle põhjuste uurimist, selgitamist ja diskussiooni algatamist. Vägivallaprobleemi teadvustamine ja sellest rääkimine on eelduseks nii sotsiaalse korra taastamisele kui ka üksikute juhtumite lahendamisele ning ohvrite aitamisele. Probleemiga tegelemine eeldab tõsist teadlikkuse kasvu – selleks tuleb tegeleda nii juristide, sotsioloogide, sotsiaaltöötajate, politseinike, riigiametnike, aga ka kõigi ühiskonnaliikmetega.

Tõusva statistika taga ei ole pelgalt asjaolu, nagu oleksid inimesed üksteise vastu varasemast vägivaldsemad. Pigem on tegemist situatsiooniga, kus müüt naistevastasest vägivallast kui põrandaalusest nähtusest leiab järjepanu ümberlükkamist – kannatanud on hakanud julgemalt

abi otsima ja riik astunud samme, et probleemi vastu tõhusamalt võidelda.⁹ Kui varem võis üldsuse teadlikkus probleemist olla lünklik, siis viimaste aastate jooksul on selles vallas toimunud märgatav kasv. Pöörates naistevastasele kui soopõhisele vägivallale rohkem tähelepanu, kutsutakse täna seda globaalselt teadvustatama kui naiste inimõiguste tõsist rikkumist ja diskrimineerimise vormi.

Teisalt ei ole küsimus ehk olnudki ainuüksi teadlikkuse puudumises või selle vähesuses, vaid hoopis prioriteedis. Kuritegude ja nende registreerimise kesksel kohal on alati prioriteedi küsimus. Väga olulist rolli naistevastase vägivalla teadvustamise puhul mängib asjaolu, kas sellest on saanud süsteemi ja ühiskonna prioriteet. Vägivalla ennetamine nõuab teadlikkuse tõstmist erinevate kampaaniate ja koolituste läbi, õppematerjalide väljatöötamist ja inkorporeerimist haridus- ja koolitusasutuste õppekavadesse, tugiteenuste pakkumist, ohvrite nõustamist ja tugiteenuseid, naiste ja meeste vahelise võrdõiguslikkuse suurendamist jne.

Teadlikkuse kasvule aitab täna kaasa massimeedia ja selle rolli suurenemine inimeste igapäevaelus. Erinevate teemakohaste juhtumite kajastamine aitab teadlikkust tõsta. Ühtlasi annab see aimu, millises vaimus probleemi kajastatakse ja kuidas üldsus sellele reageerib. Avalik arvamus kujunebki selle põhjal, kuidas inimesed, kellel on võimalik seda mõjutada, sellel teemal sõna võtavad. Poliitikud, võimuesindajad ja meedias figureerivad arvamusiidrid annavad suuna, mille järgi üldsus joondub. Teisalt on siin koht, kus needsamad meedias figureerivad isikud ei tegele üldjuhul selliste oluliste, kuid vähem käsitlust leidnud temadega, nagu sooline võrdõiguslikkus või naistevastane vägivald põhjusel, et see ei ole nende jaoks pragmaatiline. Probleemist rääkimine ja selle teadvustamine loob vastastikuse õhkkonna, kus vägivaldset käitumist peetakse vastuvõetamatuks – mitte ainult seetõttu, et see on seadusevastane,¹⁰ vaid seetõttu, et see on loodud õhkkonnas vastuvõetamatu ja väär.

---

⁹ Perevägivalla puhul ei tasu helgemat homset oodata. Sakala, nr 202, 22. oktoober 2015. Arvutivõrgus: <http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=sakala20151022.2.5.3>

¹⁰ Vägivald, hõlmates karistusseadustikus nii füüsilist kui ka psüühilist vägivalda, võib seisneda ähvardamises (KarS § 120), kehalises väärkohtlemises (KarS § 121), piinamises (KarS § 122) kui raske tervisekahjustuse tekitamises (KarS § 118)

1.2. Sooline vägivald kui „naiste probleem”

Sooline vägivald on üldine termin, mida kasutatakse sellise vägivalla kirjeldamiseks, mis tuleneb sugude normatiivsetest rolliootustest koos mõlema sugupoole ebavõrdsusega konkreetse ühiskonna kontekstis. Kuna enamikel juhtudel on soolise vägivalla juhtumite ohvriks naisterahvas ja vägivallatsejaks meesterahvas, nimetatakse seda teisisõnu naiste vastu suunatud vägivallaks. Kuigi soopõhise vägivalla ohvriks võivad olla nii naised ja tütarlapsed kui ka mehed ja poisid, leiab käesoleva töö keskmes käsitlemist naiste vastu suunatud vägivallaprobleem. Istanbuli konventsiooni artikkel 3 kohaselt on naistevastane sooline vägivald naisi ebaproportsionaalselt mõjutav vägivald, mis on suunatud naiste vastu üksnes sellel põhjusel, et tegemist on naistega.

Levinud arusaamaga justkui oleks sooline vägivald ainult naiste probleem, kaasneb omakorda mitu probleemi. Esiteks annab see meestele vabaduse ja võimaluse probleemi kui sellist eirata ja seega sellele tähelepanu mitte pöörata. Kui analoogia korras vaadelda soolist võrdõiguslikkust, siis ka selle puhul leitakse sageli, et tegemist on vaid naisi puudutava temaatikaga, muutes nii soolise võrdõiguslikkuse küsimused justkui naiste probleemide sünonüümiks. Inimgrupp, kellele tuleks tegelikult tähelepanu pöörata, jääb sellest ilma. Tegemist on ühe viisiga, kuidas niinimetatud domineerivad süsteemid end alal hoiavad ja säilitavad. Domineerivale grupile ei esitata üldjuhul väljakutset teistmoodi mõtlemiseks. Võimu ja domineerimise võtmekarakteristikuna iseloomustab neid enesevaatluse puudumine ja võimetus jääda tagaplaanile peamiselt teemades, mis just kõnealust rühma peaks puudutama. Iseäranis selgelt väljendub see naiste vastu suunatud vägivallaprobleemis, aga ka näiteks pervägivalla temaatikas, kus mehed on suures osas eemaldatud sellest vestlusest, mis tegelikult ühest küljest ainult meestele peaks keskendumine. Fookus ei ole mehel, kes naise kallal vägivallatseb, vaid diskussiooni keskmes on ainult naine kui ohver. Üdini ohvrikeskses diskussioonis on unustatud vägivallatsejaga tegelemise olulisuse aspekt.

Küsida tuleb selle kohta, miks nii paljud mehed väärkohtlevad füüsiliselt, vaimselt ja seksuaalselt naisi, keda väidetavalt armastavad. Tuleb küsida, mis meestega toimub ning milline on ühiskonna osa vägivaldsete meeste pandeemilisel määral tootmisel. Aktuaalne on ka küsimus selle kohta, kuidas ei leia teatud rühm inimesi lähisuhete kvartalis teistsuguseid suhete korrigeerimise võimalusi kui mis tahes vägivalla kasutamine. Kui vägivallatseja on igapäevakeskkonna harilik mees, siis on tegemist sügava ja süstemaatilise sotsiaalse probleemiga, mille puhul tuleb tegeleda ristuvate väärtushinnangute, meeste domineeriva

kultuuri ja perekonna struktuuriga ning hinnata, kuidas süsteem koosmõjus töötab. Selliste sidemete loomine aitab liikuda suunas, mis võimaldab tulevikus teisiti käituda, muutes väljakujunenud ja sügavale juurdunud määratlusi ja tavasid. Üksnes naiste valikute kritiseerimisega ei jõuta nende küsimuste ega vastusteni, millest tegelikult alustada tuleks.

Vaikus vajab murdmist ja selleks on vaja rohkem mehi. See on üks võimalus paradigma muutmises – keegi, kellel on võim, peab astuma välja ja probleemist rääkima. Mõtlemise paradigma muutmiseks vajab ühiskond, et just mehed oleksid need, kes naistevastase vägivalla teemal sõna võtavad, selle üheselt hukka mõistes. Naistevastase vägivallaprobleemi eesotsas on täna palju naisi, kes selle vastu võitlevad; õnneks on ka mehi, kellel on julgust koos nende naistega probleemi teadvustada ja sellel teemal diskuteerida. Tuleb märkida, et kindlasti ei ole tegemist sugudevahelise võitlusega. Samamoodi ei ole tõde retoorikas, et kõik naisteliikumised on meestevastased. Sama süsteem, mis toodab naiste kallal vägivaldseid mehi, toodab ka mehi, kes vägivallatsevad meeste kallal.

1.3. Naistevastase vägivalla avaldumise ulatus

Naiste vastu suunatud vägivald haarab piirkonniti erinevaid vorme, olles teataval määral ilmne igas ühiskonnas ja mõjutades naisi kogu elu vältel: alates kehalisest ja vaimsest väärkohtlemisest kuni sugulise selektiivse abordini välja. Erilise spetsiifika tõttu tuleb seda teistest vägivallaliikidest ka teistmoodi käsitleda. Olgugi et vägivallal ei ole piire, avaldub naiste vastu suunatud vägivald enim lähisuhte vormis, mille puhul on ohver ja vägivallatseja teineteisele tuttavad.

Naistevastase vägivalla teadlik registreerimine hakkas suuremat tähelepanu koguma eelmise sajandi lõpu poole. Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (edaspidi ÜRO) on olnud põhiliseks organisatsiooniks, mis töötab naiste staatuse tõstmise eesmärgi nimel, teadvustades nende õigusi ja toetades liikumisi. 1975. aasta kuulutas ÜRO Peaassamblee rahvusvaheliseks naiste aastaks,¹¹ käivitades maailmakonverentside sarja, kus naistevastase vägivalla teema jõuliselt esile kerkis. Naiste õiguste teadvustamine maailma mastaabis aitas naised nähtavamaks muuta.

---

¹¹ World Conferences on Women. UN Women. Arvutivõrgus: <http://www.unwomen.org/en/how-we-work/intergovernmental-support/world-conferences-on-women>

Igasuguse vägivaldse käitumise läbivaks omaduseks mitmesugused võimustruktuurid: sundiva kontrolli kasutamisele lisandub kas vaimne, füüsiline või seksuaalne vägivaldaakt. ÜRO on naistevastase vägivalda kaotamise deklaratsioonis naistevastast vägivalda defineerinud kui igasugust vägivalda, mis põhineb soolisel erinevusel ja mille tulemusel kannatab naine vaimset, kehalist või seksuaalset kahju. Samuti sellise vägivaldaga ähvardamine, sundimine või vabaduse võtmine kas avalikus elus või eraelus.¹² Seega on vägivald suutnud naise ja tema enesemääramisõiguse vastu. Vastavalt Maailma Tervishoiuorganisatsiooni avaldatud uuringule¹³ globaalse ja piirkondlike hinnangute kohta esineb vägivalda levik erinevates maailma paikades. Uuringu tulemused näitasid, et vägivald on kõige suurem Aafrikas, Vahemere idaosas ja Kagu-Aasia riikides, samal ajal kui levimus on mõnevõrra madalam Euroopa ja Vaikse ookeani piirkondades. Levinuim soopõhise kuritarvitamise vorm on naiste kuritarvitamine meessoost intiimpartnerite poolt.¹⁴ Ka peresisese vägivalda puhul on tavaliselt küsimus naisest kui ohvrast ja mehest kui vägivaldlatsejast.¹⁵

Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsiooni artikkel 3 (a) järgi hõlmab naistevastane vägivald naiste inimõiguste rikkumist ja diskrimineerimist vaimses, füüsilises, seksuaalses või majanduslikus vormis või tegudes, mille tagajärjeks on kahju või kannatused, sealhulgas selliste tegudega ähvardamine, sundimine või meelevaldne vabadusekaotus, olenemata sellest, kas selline käitumisviis leiab aset avalikult või isiklikult. Istanbuli konventsioonist lähtudes tuleb seega asuda seisukohale, et reeglina on vägivaldlatseja mees ja ohver naine. Kuivõrd neid vägivaldavorme, mille puhul üks ei välista teist, üldse eraldi vaadata saab, on need sageli omavahel läbipõimunud.

Vägivaldavormidest kõige lihtsamini ja selgemini mõistetav on füüsiline vägivald. Seda on kõige kergem tuvastada ja sellele vägivald tihti ka taandatakse. Loetelu füüsilise vägivalda all mõistetavatest tegudest ei ole ammendav: juustest tirimine, lahtise käega löömine ja liikumise

---

¹² 48/104. Declaration on the Elimination of Violence Against Women. United Nations. General Assembly. 85th Plenary Meeting. 20 December 1993. Arvutivõrgus:

<http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>

¹³ Global and Regional Estimates of Violence Against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-Partner Sexual Violence. 2013. Arvutivõrgus:

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf

¹⁴ Heise, L. Gender-Based Abuse: the Global Epidemic. Cadernos de Saúde Pública, 10(Suppl. 1), S135-S145, 1994. Arvutivõrgus:

http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0102-311X1994000500009#rodape1

¹⁵ Kase, H. Vaikijate hääled. Raamat soolisest vägivaldast. Tallinn, 2002, lk 17

takistamine on vaid üksikud aktid füüsilise vägivalda avaldamiseks, mille puhul on üldjuhul selge, millisest piirist see algab.

Vaimne vägivald – solvamine, kritiseerimine, laimamine, ähvardamine – on ülemäära levinud igapäevane nähtus, mille puhul on ka keerulisem mõista, millisest piirist see algab. Mees, kõikide enda käsutuses olevate vahenditega, üritab naist alandada, halvustada, laimata ja solvata, viies naise vaimse tasandi tasakaalust välja. Ohvri seisukohalt on eriti traagiline asjaolu, et selle vägivaldavormi esinemist on väga raske tuvastada, eriti vägivallatsemise algstaadiumis. Vähehaaval aset leides võib naine selle omistada stressi või emotsioonide arvele. Probleemaatiliseks osutub ka ohvri võimetus vägivalda tunnistada isegi sellele konkretselt osutades. Vaimse vägivalda olemus avaldub verbaalsetes rünnakutes naise kui üksikisiku, naise kui kaaslase ja naise kui ema rolli väärtuse alandamiseks, aga ka naise isoleerimises või laste ärakasutamises olukorra huvides. Inkrementaalse isoleerimisega viivad mõned mehed kontrolli selleni, et määravad naise jaoks ära nende reaalsuse – tõe moonutamisega, väärteabe andmisega või teabe mittejagamisega süvendab mees naise võõrdumist ühiskonnast, takistades nii vägivalda avastamist ja hoidudes sellega vastutuse eest. Enamik vägivalda ohvriks langenud naistest väidab, et psühholoogiline vägivald avaldab neile tõsisemat mõju kui füüsilise vägivald,¹⁶ tuues endaga kaasa jätkuvaid probleeme ka pärast füüsilise vägivalda lakkamist.

Seksuaalseks vägivallatsejaks võib olla kohtingukaaslane, sõber ja partner, ent sagedamini kui mitte on selleks ohvrile lähedane inimene. Oluline on märkida, et ka abielus aset leidev seksuaalne sundimine liigitub seksuaalseks vägivaldaks. Seksuaalse vägivalda vormid hõlmavad, kuid ei piirdu seksuaalselt alandava tegevuse ja ahistamisega, sunniviisilise vahekorraga, sunnitud abordiga, aga ka lääne kultuuriruumist väljaspool prevaleeruva sundabielu või tütarlaste suguelundite moonutamisega. Probleemne on arusaam, mille järgi kuuluks naise seksuaalsus justkui mehele.

Vähem on eraldi vormina uuritud majanduslikku vägivalda, mille puhul indiviidid ei pruugi taibatagi, et on majandusliku vägivalda ohver. Naise raha ja sooritatud ostude kontrollimine ja kritiseerimine, elatisraha maksmata jätmine, hariduse omandamise või töötamise takistamine on vaid mõned näited, kuidas vägivallatseja kontrollib ohvri juurdepääsu kõikidele

---

¹⁶ Follingstad, D., Rutledge, L., Berg, B., Hause, E., Polek, D. The Role of Emotional Abuse in Physically Abusive Relationships. *Journal of Family Violence* 5 (2), 1990, lk 107-120

ressurssidele eesmärgiga lõigata ohver ära sotsiaalsetest sidemetest ja allutada enda võimule selle läbi, et indiviidil poleks materiaalseid vahendeid elu iseseisvaks korraldamiseks. Sellega säilitab mees naise üle kontrolli ja võimu. Loomulikult aitab sellele juba eos kaasa naiste vähene majanduslik iseseisvus.

Kõikide eelnimetatud vormide ühiseks nimetajaks on naine kui mehe omand ning selle omandi kasutamine mehe äranägemise järgi. Erinevatel eluetappidel võivad naised kogeda mitut või kõiki ülalnimetatud vägivaldavorme koos, võides nii alata juba sünnieelsel perioodil ja kestes läbi lapsepõlve kuni täiskasvanuea või koguni vanaduseni. Näiteks arengumaades juba enne sündi kogetav sool põhinev abort või tütarlaste sünni puhul nende tapmine; tüdrukueas lapsabiellu sundimine, suguelundite moondamine ja ümberlõikamine; nooruki- ja täiskasvanueas seksuaalne ahistamine, prostitutsioon, inimkaubandus, vägivald intiimsuhetes; vanaduspõlves füüsiline, vaimne või seksuaalne ära kasutamine. Laiaulatusliku levimuse ja sügavalt juurdununa avaldab naiste vastu suunatud vägivald tõsist mõju nende elule, tervisele ja heaolule. Tähtis on tajuda naistevastase vägivalda traumeerivat jälge naisele või tütarlapsele, mis võimaldab vägivalda süstemaatilist jätkumist ka järgnevatel põlvkondades. Maailma Tervishoiuorganisatsiooni uuringust¹⁷ ilmneb veel üks vägivaldaga seotud mõju tütarlastele, kes nägid lapsepõlves pealt kodus esinevat meessoost poolt pärinevat vägivalda: suurema tõenäosusega on nad tulevikus nõus aktsepteerima vägivalda kui abielu tavapärase osa, ja poisid, kes nägid enda isa kodus vägivaldset käitumist, omandavad tulevikus abikaasa ja isana sarnase käitumisviisi. Ka Sigmund Freudi psühhodünaamilise teooria¹⁸ järgi leiabki vägivaldse käitumise põhjusi lapsepõlvest – kõigest, mida inimene on ise kogunud, läbi elanud, õppinud ning millised väärtused selle läbi omaks võtnud, kusjuures käitumise suunajaks on alateadvus. Alateadvusesse kogunevad elemendid hakkavad ühel hetkel käitumist mõjutama ning abi puudumisel või saamatajäämisel kogub psühholoogiline probleem vaid hoogu juurde, avaldades vägivaldse puhangu. ¹⁹ Seega avaldub lapsepõlves kogetud vägivald tulevikus riskitegurina enda laste vastu suunatud vägivalda kasutamiseks.

---

¹⁷ Violence Against Women. Health Consequences. World Health Organization. July 1997. Arvutivõrgus: <http://www.who.int/gender/violence/v8.pdf>

¹⁸ The Freudian Theory of Personality. Journal Psyche. Arvutivõrgus: <http://journalpsyche.org/the-freudian-theory-of-personality/>

¹⁹ Perevägivalda puhul ei tasu helgemat homset oodata. Sakala, nr 202, 22. oktoober 2015. Arvutivõrgus: <http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=sakala20151022.2.5.3>

1.3.1. Naistevastase vägivalda märgiline tähendus

Läbi ajaloo on naised peetud meeste omandiks ning selline meeste volitus on lubanud neil kasutada vägivalda naiste suhtes. Naiste õigused on erinevates ühiskondades nõutavad õigused ja vabadused igas vanuses naistele ja tütarlastele. Mõnedes kohtades on need õigused institutsionaliseeritud või toetuvad seadustele, kohalikele tavadele ja kommetele, teistes kohtades neid ignoreeritakse või vaikitakse maha. Väärtuselises plaanis näitab suhtumine naistevastasesse vägivalda tsiviliseerituse taset,²⁰ kuid üksnes see, kui seadused on puudustest vabad, ei tähenda, et ka ühiskond neist automaatselt seeläbi vabaneb. Naiste õigused erinevad laiemas mõistes inimõigustest selliste väidete poolest, mille järgi on olemas nii ajalooline kui ka traditsiooniline eelarvamus naiste ja tütarlaste õiguste kasutamise kohta meeste kasuks. Naiste õiguste mõisted on seotud, kuid mitte piiratud, järgmiste õigustega: kehaline puutumatuse, avaliku teenistuse töökoht, õiglase palk või võrdne töötasu, õigus olla haritud, omada vara, abielulised-, vanemlikud-, usulised õigused jne. Vastus küsimusele, kas naiste vastu suunatud vägivald peaks üldse rääkima, sõltub indiviidi hoiakutest, uskumustest ja väärtushinnangutest, aga ka isiklikest kogemustest ja teadmistest. On selge, et probleem on sügavam ja süstemaatilisem kui seda teadvustada soovitakse.

Naiste ajalooline allutamine on olnud märgiline. Kuigi naistevastane vägivald on ülemaailmne nähtus, on selle sügavat tõsidust seni ehk tajunud vaid igapäevaselt sellega kokku puutuvad inimesed. Kui varem käsitleti naistevastast vägivalda kui pelgalt sotsiaalselt levinud probleemi, siis alates 1990. aastatest tunnustatakse seda kui naiste inimõiguste tõsist rikkumist.²¹ Laialdaselt on tunnustatud, et enamik soolise vägivalda ohvriks langenuid on naised ja tütarlapsed ning seda peamiselt naiste ja meeste võimu ebavõrdse jaotumise tõttu ühiskonnas. Lääne kultuuris on vägivald õrnema sugupoole ja laste suhtes üha enam taunitavamaks muutunud ning erinevalt paljudest maskuliinsetest arengumaadest on läänemaailmas üldiselt aktsepteeritav, et naine on mehest eraldi seisev indiviid.²²

Vägivald mõjutab naisi sügavalt ja sageli juba enne nende sündi. Arengumaades on levinud selektiivne abort või lapse tapmine, kui oodatud poja asemel sünnib vanematele hoopis tütar.

---

²⁰ Saar, J. Naistevastase vägivalda märgilisest tähendusest. Akadeemia, 25 (11), 2013, lk 1993–2003. Arvutivõrgus: <http://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:195354/177428/page/41>

²¹ Soo, K., Reitelmann, E., Laan, T. Sooline vägivald ja perevägivald, lk 6. Käsiraamat. ENÜ Sihtasutus. Tallinn, 2012. Arvutivõrgus: http://www.enu.ee/lisa/501_Kasiraamat_.pdf

²² Saar, J. Naistevastase vägivalda märgilisest tähendusest. Akadeemia, 25 (11), 2013, lk 1993–2003. Arvutivõrgus: <http://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:195354/177428/page/41>

Lääne kultuurile kaugel probleemina kannatavad miljonid lapseas tüdrukud suguelundite moonutamise käes. Pärast abielu kujutab naistevastane vägivald suurimat ohtu just koduseinte vahel, kus abikaasa, harvem ka teised lähedased meessoost sugulased naisi löövad, vägistavad või tapavad. Iseäranis haavatavad on naised rünnakutele rasedana, vanemas eas või kannatades ise vaimse või füüsilise puude käes. Vägivald, millega naised täiskasvanueas kokku puutuvad, on väga levinud ka tütarlaste seas. Selle kogemine lapse- või noorukieas ei avalda kahjulikku mõju ainult vaimsele ja füüsilisele tervisele, vaid suurendab tõenäosust kogeda vägivalda ka täiskasvanuna.

Naistevastase vägivalla konventsioonina tuntud Istanbuli konventsiooni preambulis on muu hulgas välja toodud, et naistevastane vägivald on ajalooliselt väljakujunenud kui naiste ja meeste ebavõrdsete võimuhete väljendus, mis on viinud meeste ülemvõimule naiste üle ja naiste diskrimineerimisele. Samuti tunnustatakse naistevastase vägivalla struktuurset soopõhist iseloomu ning seda, et naistevastane vägivald on üks olulisimaid sotsiaalseid mehhanisme, millega naised meestest alamasse positsiooni surutakse. Loomulikult võivad ja panevad vägivallaakte toime ka naised ning samamoodi võivad mehed samuti olla soopõhise vägivalla ohvriks, kuid uuringu²³ tulemused näitavad, et naiste vastu suunatud vägivald teostavad peamiselt mehed. Seda silmas pidades võib enamikku naiste vastu suunatud vägivald mõista kui soopõhist vägivald, mis on üks tugevamaid ja selgemaid soolise ebavõrdsuse väljendusi, olles olemuselt juurdunud naiste ja meeste omavahelistesse ebavõrdsesse võimuhetesse. Näiteks Venemaal võivad mehed korra aastas oma naise ja/või lapse vastu käe tõsta, kui selline tegevus ei jäta endast maha kehalist märki.²⁴ Naistevastane vägivald tuleneb psühholoogiliste ja sotsiaalsete tegurite keerulisest vastasmõjust, mis on tekitanud sugude vahel võimu tasakaalustamatuse. Seetõttu on sellise ühiskonna struktuuril, kus esinevad sotsiaalsed tegurid nagu sooline ebavõrdsus, mehelikkuse domineerimine, patriarhaadi praktikad ja tavad, naistevastase vägivalla jätkuval edendamisel omamoodi märkimisväärne osa.

Inimeste hoiakud ühiskonnas valdavalt toetavad seisukohta, mille järgi ei ole naistevastane ega lähisuhtevägivald – enamasti meeste jaoks – väga suur probleem. Probleemi

---

²³ Violence Against Women: An EU-Wide Survey. Main Results. European Union Agency for Fundamental Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. Arvutivõrgus: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

²⁴ Walker, Shaun. Putin Approves Change to Law Decriminalizing Domestic Violence. The Guardian, 2017. Arvutivõrgus: <https://www.theguardian.com/world/2017/feb/07/putin-approves-change-to-law-decriminalising-domestic-violence>

ignoreerimine väljendab soovimatust seda tunnistada. Sügaval inimese loomuses eksisteeriv vägivald leiab ennekõike avaldumist nendel juhtudel, kui inimene leiab, et vägivalda kasutamine probleemide lahendamiseks on õigustatud. Tegelikult on see, et kuigi erinevad tegurid, näiteks alkohol mõjutab vägivaldsemist,²⁵ ei põhjusta ainult mõnuained, stress, töötus ja vaesus vägivalda esinemise tõenäosust. Nii ei muuda alkoholi tarvitamine indiviidi veel vägivaldseks, kui inimeses seda agressiivsuse alget juba olemas ei ole ning vastupidi. Seega võib öelda, et need kaks omavahel küll ei korreleeru – üldiselt ja laiemalt rääkides on alkohol, narkootikumid ja stress küll vägivalda mõjutegurid, kuid mitte põhjused iseeneses. Murettekitav on muidugi tõsiasi, et ka vägivaldaprobleemiga tegelevate ametnike ja spetsialistide hulgas on laialt levinud arusaam justkui põhjustaks alkoholi tarvitamine vägivalda mehe ja naise vahelistes suhetes. Probleemiga tegelemisel võib alkoholi tarvitamise küll lugeda selle võimendajaks, aga kindlasti mitte mõjupõhjuseks, sest vägivaldal on märksa sügavamad sotsiaalsed põhjused.

1.3.2. Erinevus naiste ja meeste vastu suunatud vägivalda vahel

Soost sõltumata on vägivald vastuvõetamatu ja laastav igapähele, kes on sellele allutatud. Intiimpartnerite vahel aset leidev vägivald on ülemaailmne probleem ning kui üldiselt peetakse mehi sellist tüüpi vägivalda toimepanijaks, võivad nad olla ka selle ohvrid. Siiski ei saa meeste ja naiste vägivaldakasutust vaadelda samalaadsete nähtustena. Vägivaldada toime panevad naised erinevad paljudel juhtudel meessoost toimepanijatest nii ohvrite kui ka vägivaldaktide toimepanemise, toimumise koha, toimepanija tausta ja vägivalda tagajärgede poolest.

Kuigi üldine tendents viitab selgelt sellele, et vägivaldasejatest enamiku moodustavad mehed, ei saa mingil juhul eirata fakti, et vägivaldaohvriks langevad ka mehed. Kuivõrd mehed kui vägivaldaohvrid ennast sellisena ka välja julgevad tuua, sõltub paljuski ühiskonnas valitsevatest hoiakutest. Naise vägivalda ohvriks langenud mehed räägivad sellest vähem kui naised, sest meeste vastu suunatud vägivald on vähem levinud. Samuti peetakse sellisest teemast rääkimist mehe jaoks väga alandavaks ja raskeks.²⁶ Pigem pöörduvad naised vägivaldaprobleemiga kellegi juurde, kuna nii naistevastase kui lähisuhtevägivalda

---

²⁵ Vägivaldada soodustavad tegurid. Naiste Tugi- ja Teabekeskus. Arvutivõrgus: <https://naistetugi.ee/vagivallast/vagivalda-soodustavad-tegurid/>

²⁶ Thureau, S., Le Blanc-Louvry, I., Gricourt, C., Proust, B. Conjugal Violence: A Comparison of Violence Against Men by Women and Women by Men. Journal of Forensic and Legal Medicine. Volume 31, April 2015, pp. 42-46 Arvutivõrgus: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25735783>

ennetamiseks pakutakse täna just naistele ulatuslikku teavet, samas kui võimalused mõista partneri poolt rünnatud mehi on küllaltki piiratud. Pealegi esineb lähisuhtes toimepandud vägivalda osas meeste puhul probleemist rääkimisel sageli psühholoogiline takistus, mis ei luba neil abi otsida. Selle põhjal võib väita, et meheliku suhtumise domineerimine ei sobi kokku naiste poolt meestele tekitatud vägivalda konsulteerimise protsessiga.

Inimeste, kultuuride, seaduste ja muu sellise kaudu esineb palju tegureid, mis toovad kaasa vägivaldse käitumise ja hoiakud, mis vägivalda aktsepteerivad. Inimesel on alati valik, kuidas ta teise inimese suhtes käitub. Kuigi ka naised võivad olla vägivaldsed, ei ole tõendeid selle kohta, mis kinnitaksid, et naiste poolt meeste vastu toime pandud julmused oleksid sama laialtlevinud ja süstemaatilised. Loomulikult ei saa naiste vägivaldsust alahinnata, kuid seda ei saa ka ülemäära suurena näidata, sest ennekõike väljendub meeste vägivaldsus naiste suhtes suurema probleemina. Oluline tähelepanek on see, et kui mehed langevad vägivalda ohvriks peamiselt väljaspool kodu, siis naine kogeb vägivaldsemist rohkem kodus kui tänaval. Baseerudes ajaloolisele domineerimisvajadusele,²⁷ on meeste poolt naiste vastu suunatud vägivald kindlasti ajalisel kestvam ning lähisuhtes vägivaldaohvriks langenud meeste vigastused ja üldised tagajärjed on naistega võrreldes vähem tõsisemad. Kui meeste vastu suunatud vägivald leiab reeglina aset avalikes kohtades, leiab naiste vastu suunatud vägivald sagedamini kui mitte väljundi just abielus või intiimsuhtes.

Põhjus, miks naised langevad suurema tõenäosusega lähisuhtes vägivaldaohvriks, on see, et naised ja mehed ei ole ikka veel võrdsed. Suuresti on tegemist võimu küsimusega – mehed, kes seda kuritarvitavad, on naiste vastu vägivaldsed, sest neil on selleks võimalus. Siinkohal ei mängi rolli ainult see, kuidas mehed naiste suhtes käituvad, vaid sügavamale minnes puudutab see küsimusi selle kohta, mis on õige ja õiguspärane ning kuidas seda indiviidi tasandil hinnatakse. See puudutab ühiskonna ülesehitatust ja organiseeritust – seda, kuidas seadus on mehi ja naisi kohelnud ning kuidas see meestel läbi aja käituda on võimaldanud. Seadused võivad küll kiiresti muutuda, kuid hoiakute järgnemine sellele võib võtta põlvkondi.

Naistevastase vägivalda probleemi kujunemise tähtsus avaldub selle kõrvaldamise eesmärgis. Kui naistevastane vägivald on kujunenud soolise ebavõrdsuse tagajärjel, on selle lahenduse osaks ka soolise võrdõiguslikkuse saavutamine. Selline lähenemine näitab, et see, kuidas probleemi piiritletakse, omab olulisi tagajärgi sellele, milliseid lahendusi asjakohaseks

---

²⁷ Bulus, A. G. Patriarchy and Its Effect on Society Today. 2016. Arvutivõrgus: <http://hornet.fullcoll.edu/patriarchy-and-its-effect-on-society-today/>

peetakse. Näiteks võiks positiivset mõju omada vägivalldajuhtumi avastamise korral vägivaldsete igakordne süstemaatiline olukorrast eemaldamine, rõhudes nii vägivaldsete vastutusele, mitte ohvriks olemisele. Alati jääb ka oht, et naised säilitavad pärast vägivaldsest situatsioonist eemaldumist allaheitlikud ja domineerivad käitumismustrid, millega nad vägivaldsetes suhetes kokku puutusid, kajastades nii naiste vaikivat uskumust, mille järgi on nemad teistega võrreldes vähem tähtsad. Kui vägivalda kogenud naised on harjunud konflikte ja lahkarvamusi kartma, kuna kogemus on näidanud, et need lõppevad sageli vägivaldaga, näitab vaidluste lahendamise võimalus mittevägivaldsetel teel, et konflikti ja vägivalda vahel puudub põhjuslik seos.²⁸

1.4. Sugudevahelise ebavõrdsuse probleemistik

1.4.1. Soolisuse konstrueerimine

Kõik sünnivad inimestena, kuid kasvavad seejärel erinevate soodumustega naisteks ja meesteks. Naiste jaoks, kes on levinud arusaama järgi õrnad, on vägivaldaga probleemide lahendamise printsiip välistatud. Seevastu meestel on vägivalda kasutamine justkui lubatud – konflikte lahendatakse sageli agressiooni ja vägivaldaga.²⁹ See ei sõltu niivõrd naiste ja meeste erinevast iseloomust, vaid selliselt on ühiskond naisi ja mehi aastasadu kasvatanud. Soolisuse konstrueerimine tuleneb ühiskonnas valitsevate arusaamade ja traditsioonidega koos kasvatusel ja kultuuril. Kui varem oli inimestel selge arusaam, mis on kohane ühele ja teisele soole, siis täna, aktsepteerides mitmekesisust, ei vaadelda sugu sageli enam kahe eraldi kategooriana, vaid pidevate üleminekute sujuva seosena. Nii on mehed vabad väljendama enda naiselikke jooni, samal ajal kui naistel ei ole keelatud varjata mehelikke tunnuseid.³⁰

Siiski tuleb soolisusest rääkides eristada kahte mõistet: bioloogiline ja sotsiaalne sugu. Bioloogiline sugu, mis kujutab inimese antoomilisi ja reproduktiivseid erinevusi, on püsiv ja aja jooksul muutumatu. Sotsiaalne sugu see-eest väljendub naiseks või meheks olemise normides ja ootustes. Sotsiaalne sugu, tulenedes kasvatusel ja kultuuril, on aja jooksul

---

²⁸ Martins, M. M., Pauncz, A., Tóth, G., Hiiemäe, R., Harwin, N., Cosgrove, S. Muutmise jõud. Käsiraamat lähisuhtevägivalda kogenud naistele mõeldud tugigruppide ja eneseabi-gruppide läbiviimisest. Possum Ltd: Budapest, 2008. Arvutivõrgus: <https://naistetugi.ee/wp-content/uploads/2014/09/Muutmise-joud.pdf>

²⁹ Sõjad on ühiskonnas aastatuhandeid eksisteerinud kui vaikimisi heakskiidetud konfliktide lahendamise vorm

³⁰ McLeod, S. A. Biological Theories of Gender. 2014. Arvutivõrgus: www.simplypsychology.org/gender-biology.html

muutuv ja muudetav ning hõlmab rolliootusi, -tegevusi, -eelistusi ja -tunnuseid, mida inimene sünniga kaasa ei saa. Bioloogiline lähenemine viitab nende vaheliste erinevuste puudumisele, kutsudes järelikult soolisele käitumisele. Kui varem oli huvi keskuses naiste ja meeste käitumise ja olemise erinevused, siis essentsialismi ja kehalise tajumise kõrval on järk-järgult hõivanud positsiooni arusaam, mille järgi on sugu arutlevalt ja sotsiaalselt konstrueeritud.³¹ Ka Istanbuli konventsiooni artiklis 3 on väljendatud sugupoole mõistet kui sotsiaalselt konstrueeritud rolli, mida konkreetne ühiskond meestele ja naistele kohaseks peab.

1.4.2. Võrdõiguslikkuse probleem

Inimõiguste ülddeklaratsioon, mis võeti vastu 1948. aastal, toetab naiste ja meeste võrdseid õigusi ja käsitleb võrdõiguslikkuse küsimusi.³² 1981. aastal jõustus ÜRO Peaassamblee poolt 1979. aastal vastu võetud konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta³³ (ingl k *The Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW)*). Konventsioon, mida teatakse kui rahvusvahelist naiste õiguste deklaratsiooni, määratleb naiste diskrimineerimise kui igasuguse soo alusel tehtava eristamise, väljajätmise või piiramise, mille eesmärk on kahjustada või tühistada naiste ja meeste vahelist võrdõiguslikkust, naiste ja meeste võrdse kohtlemise õigusi ja põhivabadusi poliitilises, majanduslikus, sotsiaalses, kultuurilises, tsiviil- või mis tahes muus valdkonnas.

Sooline võrdõiguslikkus, tunnistades, et ühiskonnas esineb diskrimineerimist nii naiste kui ka meeste suhtes, seab eesmärgiks võrdsete õiguste saavutamise mõlemale soole. Täna on arusaam soolisest võrdõiguslikkusest laienenud, hõlmates lisaks võrdsetele õigustele ka võrdseid võimalusi, väljavaateid ja võimu³⁴ nii hariduse ja töökoha omandamisel kui ka naiste ja meeste vajaduste võrdsel väärtustamisel. Siin on kohane märkida, et soolise

---

³¹ Majstorovic, D., Lassen, I. *Living with Patriarchy: Discursive Constructions of Gendered Subjects Across Cultures (Discourse Approaches to Politics, Society and Culture)*. John Benjamin's Publishing Company, 2011, pp. 4

³² The Universal Declaration of Human Rights. United Nations. General Assembly. 183rd Meeting. 10 December 1948. Arvutivõrgus: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

³³ 48/104. Declaration on the Elimination of Violence Against Women. United Nations. General Assembly. 85th Plenary Meeting. 20 December 1993. Arvutivõrgus: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>

³⁴ Viik, K. Sooline võrdõiguslikkus – võti paremasse ühiskonda. Arvutivõrgus: <http://www.vordoigusvolinik.ee/sooline-vordoiguslikkus-voti-paremasse-uhiskonda/>

võrdõiguslikkuse vastandiks on sooline ebavõrdsus, mitte sooline erinevus.³⁵ Kuigi soolise ebavõrdsuse probleemid puudutavad ka mehi, peitub soolisest võrdõiguslikkusest rääkimise põhjus peamiselt naiste õiguste kontekstis. Selle ajend peitub tõenäoliselt ajaloolises taustas, mil naistel ei olnud veel meestega võrdseid poliitilisi, juriidilisi ega varalisi õigusi. Võttes arvesse ajaloolise tausta ja varasema kultuurilise korralduse, on selge, et sooline võrdõiguslikkus ei saa ühiskonnas tekkida iseenesest, kui soolised piirid, mis tõmmatakse juba varakult, jätkuvad ka täiskasvanueas. Järk-järgult on ühiskond ära õppinud, kumb sugupool on olulisem, tähtsam, väärtuslikum. Kuigi tervikuna ja varasemaga võrreldes on võimupositsioon ühiskonnas muutunud – võrdõiguslikkus on kasvanud –, erinevad sageli meestele kehtivad standardid naiste suhtes kohaldatavatest standarditest. Ehkki sooline võrdõiguslikkus on vaadeldav inimõigusena, püsib lõhe naiste ja meeste vahel nii võimaluste valikus kui ka otsuste tegemisel.³⁶ Sugupoolte vahelise ebavõrdsuse ja ebavõrdsete võimuhete juurdumise tulemusena on naistevastane sooline vägivald mitmete riskitegurite ja –mõjude tagajärg. Võrdõiguslikkuse probleemi ja soolise vägivalla vahelise põhjusliku seose mõistmine aitab paremini aduda ka soolise vägivalla probleemi mõjude ulatust ühiskonnas.

Tõendid soolise diskrimineerimise kohta on juurdunud ajaloos, kultuuris ja traditsioonides ning selle põhjused ja ulatus erineb maailma mastaabis piirkonniti. Naistevastane sool põhinev vägivald, mis julmima vormina avaldub naiste grupiviisilises vägistamises ja mõrvamises, on saanud massiliseks probleemiks sellistes riikides nagu Pakistanis ja Lähis-Ida islamiusulistest maades.³⁷ Sama julmade juhtumite hulka kuuluvad tütarlaste suguelundite moonutamine ja sooline selektiivne abort, millest viimane soolise ebavõrdsuse peamise põhjusena toob muu hulgas kaasa demograafilise tasakaalustamatuse, seksuaalse eksploateerimise ja inimkaubanduse probleemid. Kaks enim asustatud riiki – Hiina³⁸ ja

---

³⁵ Naiste ja meeste võrdõiguslikkus. Soolise võrdõiguslikkuse mõiste. Arvutivõrgus: <http://www.vordoigusvolinik.ee/naiste-ja-meeste-vordoiguslikkus/soolise-vordoiguslikkuse-moiste/>

³⁶ Global Issues: Gender Equality and Women's Empowerment. Arvutivõrgus: <https://www.peacecorps.gov/educators/resources/global-issues-gender-equality-and-womens-empowerment/>

³⁷ Saudi Religious Police Blamed for "Honor Killings". 2009. Arvutivõrgus: <http://www.jpost.com/Middle-East/Saudi-religious-police-blamed-for-honor-killings>

³⁸ Managing Population Change. Case Study: China. Arvutivõrgus: http://www.bbc.co.uk/schools/gcsebitesize/geography/population/managing_population_rev3.shtml

India³⁹ – on enda kultuuriruumis läbi aegade säilitanud tava eelistada meessoost lapse sündi koormaks peetavale naissoost lapse sünnile. Kahtlemata rikutakse soopõhise valikuga inimese põhiõigusi – eelkõige õigust elule – ning moonutatakse muu hulgas looduslikku tasakaalu ja suurendatakse ebavõrdsust neis riikides, kus selliseid tavasid praktiseeritakse. Uuringud kinnitavad, et soolise võrdõiguslikkuse vähene väärtustamine maailma eri kultuurides langeb kokku maskuliinsete väärtuste ja ühiskonnaga.⁴⁰

Naistevastane vägivald säilitab soolise rõhumise struktuurid. ÜRO uuring⁴¹ näitab, et sõjatsoonides on palju ohtlikum olla naine kui sõdur. Diskrimineerimine ja eelarvamused seoses indiviidi soolise kuuluvusega kannavad osa ebavõrdsuse kujundamises, määratledes ja toetades piiravaid soolise võrdõiguslikkuse norme. Soolist võrdõiguslikkust kui demokraatliku ühiskonna olulist moraalselt põhimõtet peaksid järgima kõik selle ühiskonna liikmed. Hoolimata selle saavutamiseks võetud riiklikest ja rahvusvahelisest meetmetest, eksisteerib maailmas endiselt sooline ebavõrdsus. Kurnava stigmana diskrediteerib see naiste väärtust ja väärikust nii enda kui ka ühiskonna silmis. Soolise võrdõiguslikkuse küsimusse ei saa suhtuda kui naiste ületähtsustamisega mehi kahjustavasse nähtusesse, vaid see kätkeb endas humaanset eetilist probleemi, seostudes inimväärtuste ja sotsiaalselt konstrueeritud protsessiga nende väärtuste arendamisega inimestes.

Naistevastase vägivalla kaotamine hõlmab naiste ja meeste sotsiaalse, poliitilise ja majandusliku võimekuse ebavõrdse jagunemise vastu võitlemist ning teadvustamist, kuidas eksisteerivat ebavõrdsust ühiskonna erinevatel tasanditel tugevdatakse. Euroopa Liidu eesmärgid soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks on lahti kirjutatud Euroopa Komisjoni tööprogrammis Naiste ja meeste võrdõiguslikkuse strateegia 2016-2020.⁴² Strateegia viis prioriteetset valdkonda kinnitavad soolise võrdõiguslikkuse edendamise kohustust naiste ja

---

³⁹ Jha, P., Kesler, M. A., Kumar, R., Ram, F., Ram, U., Aleksandrowicz, L., Bassani, D. G., Chandra, S., Banthia, J. K. Trends in Selective Abortions of Girls in India: Analysis of Nationally Representative Birth Histories from 1995 to 2005 and Census Data from 1991 to United Nations Population Fund. Published Online May 24, 2011. Arvutivõrgus:

https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/UNFPA_Publication-39857.pdf

⁴⁰ Saar, J. Naistevastase vägivalla märgilisest tähendusest. Akadeemia, 25 (11), 2013, lk 1993–2003. Arvutivõrgus: <http://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:195354/177428/page/41>

⁴¹ In Pursuit of Justice. 2011-2012 Progress of the World's Women. UN Women.

Arvutivõrgus: <http://www.unwomen.org/>

[/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2011/progressoftheworldswomen-2011-en.pdf?la=en&vs=2835](http://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2011/progressoftheworldswomen-2011-en.pdf?la=en&vs=2835)

⁴² European Commission. Strategic Engagement for Gender Equality 2016-2019.

Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. Arvutivõrgus:

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strategic_engagement_en.pdf

meeste võrdväärse majandusliku iseseisvuse, võrdse töö eest võrdse tasu saamise, võrdsete võimaluste olemasolu otsustamise tasandil, soolise vägivalda lõpetamise ja soolise võrdõiguslikkuse edendamise tagamist. Kuigi seatud eesmärgid kinnitavad soolise võrdõiguslikkuse edendamise kohustust prioriteetsetes valdkondades, ei ole see soolise ebavõrdsuse vähendamiseks ja kaotamiseks olnud piisav stiimul, kuna Maailma Majandusfoorumi 2017. aasta raport⁴³ näitab, et võrdõiguslikkuse edendamine ei seisa ainult paigal, vaid olukord muutub järjest halvemaks. Aja jooksul kahtlemata ilmnunud edusammudele vaatamata domineerivad paljud soolise diskrimineerimise probleemid veel tänagi, mistõttu peab selle edendamine ja tagamine ülemaailmselt olema fundamentaalseks prioriteediks nii inimarengu kui ka majandusliku progressi olulise sammuna. Eesmärgina ei tähenda see naiste ja meeste vaheliste erinevuste kaotamist, vaid lähtumist põhimõttest, et nendevaheline ebavõrdsus rikub põhiõigusi ning soolisuse kontekstis erinevustele rõhumine on põhjuseks nende ebavõrdsuse väärtustamisele ühiskonnas.

Soolise võrdõiguslikkuse edendamine kannaks positiivset mõju nii üksikisikutele, aga ka tervele ühiskonnale, olles ühiskondlikku ja majanduslikku arengut tagav nähtus.⁴⁴ Olenemata sellest, et sooline võrdõiguslikkus lähtub inimõigustest ja eesmärgist, et iga inimene peab olema soost sõltumata vaba ennast teostama, on võrdõigusliku ühiskonna näol tegemist ka majanduslikult rikkama ühiskonnaga. Majanduslikust vaatenurgast pärsib sooline diskrimineerimine ühe peamise tegurina ka majanduskasvu, takistades riikidel jõuda maksimaalse tootlikkuse potentsiaalini. Kuigi naised hõivavad ligi 40% ülemaailmsest tööjõust,⁴⁵ makstakse neile reeglina madalamat palka kui meestele, hoolimata võrdsetest võimetest ja oskustest. Lisaks on naiste tööalane staatus ja edutamise võimalused sageli piiratud kesk- või madalama tasemega töökohtadega, vanuse tõustes seotud ennetähtaegse töö kaotamisega ning töötamisega väiksemate ja vähem kasumlike ettevõtete ridades. Isegi kui naised ei lange tänapäeval enam niivõrd tihti tööelus ehk otsese diskrimineerimise osaliseks, ei ole välistatud rafineeritumad diskrimineerimise vormid. Nii on näiteks naiste ja meeste palgaerinevus küll seadusevastane, kuid sellest hoolimata asetsevad naised tihtipeale palgaskaala alumises osas. Nende ilmsete piirangute tõttu kannatavad paljud riigid tootlikkuse

---

⁴³ The Global Gender Gap Report 2017. World Economic Forum. Arvutivõrgus: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf

⁴⁴ Viik, K. Sooline võrdõiguslikkus – voti paremasse ühiskonda. Arvutivõrgus: <http://www.vordoigusvolinik.ee/sooline-vordoiguslikkus-voti-paremasse-uhiskonda/>

⁴⁵ Labor Force, Female (% Of Total Labor Force). The World Bank. Arvutivõrgus: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.FE.ZS>

vähennemist just soolise diskrimineerimise tõttu. Näiteks ainuüksi Jaapanis⁴⁶ võiks sisemajanduse kogutoodang üksnes soolise diskrimineerimise kohandamisega 15% võrra tõusta.

Ehkki kõik tahavad näida avatud ja tsiviliseerituna, ei ole täielikku soolist võrdõiguslikkust saavutanud ükski riik. Kuigi Euroopa Liidu poolt on suunad seatud, toimub nende suunas edenemine äärmiselt aeglaselt. Ehkki sooline võrdsus on näitajate järgi suurem kui mõnes teises riigis,⁴⁷ on see ka Eesti arengu üks suurimatest takistajatest. Ühest küljest varjutab Eestis soolisest diskrimineerimisest arusaamist endiselt nõukogude pärand, teisalt soovitakse kuuluda Põhjamaade kultuuriruumi.⁴⁸ Maailma majandusfoorumi 2017. aasta raporti⁴⁹ kohaselt ei seisa olukord ainult paigal, vaid liigub järjest halvemuse poole. Märnatav tagasimineku on toimunud tööelus, kus sooline lõhe on viimase kümne aasta jooksul kogu maailmas kasvanud.

Ehkki Eesti haruldane positsioon võimaldab naistel teha kõike, mida meestelgi, jääb sooliselt võrdne ühiskond täna veel kaugemale. Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi 2017. aastal avalikustatud andmete⁵⁰ järgi on sooline võrdõiguslikkus Eestis küll veidi suurenenud, kuid üldine progress toimub siiski ainult vähehaaval. Kui näitajate poolest hoiab parimat tulemust Rootsi, siis Eesti on 28-st Euroopa Liidu liikmesriigist alles 20. positsioonil. Eesti positsiooni kisuvad põhiliselt alla kaks näitajat: suur palgalõhe ja naiste vähene osalus riigivalitsemises. Eestis on Euroopa Liidu kõrgeim palgalõhe,⁵¹ kuid kuna statistika puudutab ainult palgatöötajaid, ei saa öelda, et ainult sooline palgaerinevus oleks naiste ja meeste vahelise üldise ebavõrdsuse näitaja. Siiski on palgalõhe iseäranis ohtlik, kuna loob suuri riske. Probleemi tõsidus väljendub nii indiviidi kui ka ühiskonna tasandil, suurendades teiste riskide kõrval ka vaesus-, aga ka naistevastase ja lähisuhtevägivallaohu. Naiste madalam palk mõjutab otseselt nende majanduslikku sõltumist partnerist, millega kaasneb oht taluda

---

⁴⁷ The Global Gender Gap Report 2017. World Economic Forum, pp. 146. Arvutivõrgus: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf

⁴⁸ Sooline võimusuhe soosib ahistamist. Tartu Ülikooli ajakiri nr 11 (2466), detsember 2017

⁴⁹ The Global Gender Gap Report 2017. World Economic Forum, pp. 146. Arvutivõrgus: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf

⁵⁰ Gender Equality Index 2017: Progress at a Snail's Pace. European Institute for Gender Equality. Arvutivõrgus: <http://eige.europa.eu/news-and-events/news/gender-equality-index-2017-progress-snails-pace>

⁵¹ Eurostat. Statistics Explained. Gender Pay Gap Statistics. 2018. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Gender_pay_gap_statistics

alavääristavaid paarisuhteid ja lähisuhtevägivalda.⁵² Mehest majanduslikult sõltuval naisel on vägivaldse partneri juurest raske ära minna, eriti koos lastega.

Naiste kui võrdsete partnerite tunnistamise ja tunnustamisega on võimalik nihutada soolise võrdõiguslikkusega seotud mõtteviisi ja suhtumise piire. Üks võimalus süstemaatiliste takistuste ületamiseks naiste väärtuste edendamise ja edukuse kasvatamise suunas on naiste osakaalu suurendamine nii kohalikul ja riiklikul kui ka rahvusvahelisel otsustamise ja vastutamise tasandil. Tähtis on tõdeda, et naistevastane vägivald ei ole soolise võrdõiguslikkusega ainult seotud, vaid selle lõpetamine eeldab otseselt võrdõiguslikkuse edendamist.

1.4.3. Stereotüüpide vaidlustamine

Stereotüüpe tulvil maailma sündides allutatakse inimesed loomise hetkest alates kindlatele rollidele ja ootustele – on ju kaupluseski kõrvutiasetsevad riulid eraldatud siniste ja roosade riiete jaoks. Naiste ja meeste erinevad eluvalikud ja tööjaotusrollid tulenevad veel sellisest ajast ja ühiskonnast, mil tööturg jaotus meeste ja naiste tööde vahel, kusjuures naiste roll oli peamiselt laste kasvatamine. Ettekujutused soorollidest ja ootused neile on vägagi püsivad ning muutuvad aeglaselt – ühelt poolt hoitakse neist kinni, teatud määral ka pooldatakse. Aegunud hoiakutest ja arusaamadest kinnihoidmine on aga tõkkeks igasugusele arengule ja kasvule. Oluline on mitte lasta tugeval enamusel vähemust alla suruda ja nõrka vähemust ahistada – üles on vaja leida ühiskonna tasakaaluseisund.⁵³ Naiste jaoks muudab situatsiooni märkimisväärselt ebasoodsaks tõsiasi, et neile antud soorollid on olemuselt juba sellised, mis asetavad naised alistunud ja allaheitlikku olukorda, mida on lihtne kontrollida ja domineerida. Ometi on tegemist õpitud seisundi, mitte paratamatusega ja seda saab muuta.

Ühiskonna ootuste spetsiifilisus meestele ja naistele võib selle harilikkuse tõttu olla vaevutajutav. Märkimisväärsed on meeste stereotüüpsed vaated nende enda soole, sisaldades vaateid eranditult meeste kui edukate ja pädevate juhtide ning ettevõtlusele ja eesmärgile

---

⁵² Sooline palgalõhe suurendab perevägivalda ohtu. 2012. Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/ministeerium-sooline-palgalohe-suurendab-perevagivalla-ohtu?id=64245225>

⁵³ Saar, J. Naistevastase vägivalda märgilisest tähendusest. Akadeemia, 25 (11), 2013, lk 1993–2003. Arvutivõrgus: <http://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:195354/177428/page/41>

suunatud isikute kohta.⁵⁴ Soolisuse tajumisel moodustatakse sugupoolte kohta mitmesuguseid stereotüüpseid hoiakuid, pidamata seejuures silmas indiviidi võimalust esindada rohkem kui üht soolist identiteeti. See, mis on täna vastuvõetav, võib aja jooksul eri kultuurides ja riikides varieeruda. Sama kehtib naistele ja meestele seatud ootuste ja rollide kohta. Nii ei peetud naisi kunagi piisavalt arukaks, et neile valimisõigus anda, või isapuhkusele jääv mees oleks olnud mõeldamatu. Stereotüüpimine ehk indiviidi eeldamine nii- või naasuguseks on loomulik osa inimloomusest. See on alateadlik viis liigitada indiviidid teatud tüüpidesse või rühmitustesse, et ümbritsevat maailma lihtsustada.⁵⁵

Soolised stereotüübid – kirjeldavad ja ettekirjutavad – säilitavad eneses naiste ja meeste kohta müüte kui absoluutseid tõdesid. Nii leitakse näiteks, et võrreldes meestega on naised palju emotsionaalsemad, vähem ratsionaalsed ning seega meestest vähem usaldusväärsemad. Eeldatakse, et tütarlapsed on küpsemad ja vastutustundlikumad kui samas vanuses poisslapsed. Sellised hoiakud peegeldavad naiste suhtes ajaloolist patriarhaalset diskrimineerivat arusaama suhtumist, olles sageli seotud kultuuriliste, traditsiooniliste ja usuliste väärtustega. Eeldades, et isik on nii- või naasugune, muutub problemaatiliseks siis, kui seda kasutatakse naiste alandamiseks ja allutamiseks.⁵⁶

Naiste soolise diskrimineerimisega seotud väljakutsed saavad alguse juba lapsepõlves, mil tüdrukutele antakse mõista, et nemad sobivad ainult teatud elukutse esindajaks, mõnedes kultuurides ka ainult mehele abikaasaks või lastele emaks. Naiste õiguste ja nende diskrimineerimise teemat on aja jooksul püütud vältida, kusjuures probleemi eitamisega algab ka selle tähtsuse vähendamine. Arvestades naistevastase vägivalla esinemissagedust, jääb see küsimus ka edasise arengu vallas prioriteediks, eriti nende jaoks, kes tegelevad soolise ebavõrdsuse ja naiste staatuse küsimustega. Samal ajal tundub paralleelselt eksisteerivat teatud surve naiste igakülgselt kaasamiseks ühiskonda. Selline surve võib tuleneda soolist võrdõiguslikkust edendavatest õigusaktidest, ühiskondlike normide järgimisest või naiste enda

---

⁵⁴ Majstorovic, D., Lassen, I. Living with Patriarchy: Discursive Constructions of Gendered Subjects Across Cultures (Discourse Approaches to Politics, Society and Culture). John Benjamin's Publishing Company, 2011, pp. 257-258

⁵⁵ Cook, R. J., Cusack S. Gender Stereotyping: Transnational Legal Perspectives. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2010. Arvutivõrgus: https://genderlawjustice.berkeley.edu/wp-content/uploads/2011/04/Kaiser_Macro71.pdf

⁵⁶ Cook, R. J., Cusack S. Gender Stereotyping: Transnational Legal Perspectives. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2010. Arvutivõrgus: https://genderlawjustice.berkeley.edu/wp-content/uploads/2011/04/Kaiser_Macro71.pdf

ühiskondlike kohustuste tunnetamisest.⁵⁷ Erinevad hoiakud soolise stseeni kohta muudavad üldpildi aga ähmaseks ja tulevikuväljavaated tuhmiks. Erinevate hoiakutega seotud stereotüüpne ettekujutus ühiskonnast ja maailmas lubabki seda ainult piiratult näha. Pole kahtlust, et ka üksikisikule suunatud postmodernistlik lähenemine on soolise võrdõiguslikkuse küsimuse paljuski individuaalseks muutunud.

1.5. Patriarhaat ja meeste privileeg naistevastase vägivalla allikatena

Kuigi statistiliselt on naised maailmas enam-vähem sama palju kui mehed, peetakse neid mõnes mõttes siiski vähemusrühmaks, kuna sageli ei ole neil meestega võrdset võimu, privileege ja võimalusi. Hoolimata ajaloolistest edusammudest ligipääsus hariduse omandamisel ja tööhõive suurendamisel, seisatakse võrreldes meestega jätkuvalt silmitsi märkimisväärsete takistustega. Juba Vana-Roomas peeti normaalseks olukorda, kus naine, lapsed ja isegi loomad on võrdsel tasemel ja nende üle valitseb mees. Patriarhaalne institutsioon on seega mehejärgne ja –õiguslik korraldus, soorollide süsteem, kus mehed domineerivad.⁵⁸ Naistevastase vägivalla võib seega lugeda patriarhaalse institutsiooni lahutamatuks osaks, olles sellesse aegade algusest sisse kirjutatud.

Viide patriarhaalsele kontseptsioonile aitab soolist ebavõrdsust ja vägivalda paremini mõista. Naiste ebavõrdse kohtlemise aluseks ongi sooline diskrimineerimine patriarhaalse ühiskonna kontekstis. Paratamatult kinnitab soolise vägivalla ajalooline olemus, et selle juured peituvad patriarhaalsetes tõekspidamistes naiste ja tütarlaste üle ning tegemist ei ole pelgalt kahetsusväärse aberratsiooniga, vaid kultuuris ja ühiskonnas süstemaatiliselt juurdunud probleemiga, mida toetab ja tugevdab patriarhia. Struktuurilise jõuna mõjutab see võimusuhteid – olgu need kuritahtlikud või mitte. Näitena võib tuua perekonnanime, mille üldise tava järgi pärib tütar isa järgi ja abielludeski võtab naine üldjuhul mehe nime. Kuigi tegemist on tavalise praktika ja sugugi mitte probleemi kui sellisega, on see üks vihje ühiskonnas sügavale juurdunud patriarhaadi olemasolust.

Patriarhaat kujunes välja ajaloolisi, demograafilisi, kultuurilisi ja ökoloogilisi tegureid hõlmavatest keerukatest protsessidest. Meessoos domineerimine on siin asetatud ajaloolisesse

---

⁵⁷ Majstorovic, D., Lassen, I. *Living with Patriarchy: Discursive Constructions of Gendered Subjects Across Cultures (Discourse Approaches to Politics, Society and Culture)*. John Benjamin's Publishing Company, 2011, pp. 251

⁵⁸ Patriarchy. Arvutivõrgus: <https://en.wikipedia.org/wiki/Patriarchy>

vaatevälja, uurides neid tegureid, mis võisid naiste rolli ühiskonnas kindlaks määrata.⁵⁹ See on süsteem, mis võimaldab säilitada meessoos domineerimisest tulenevate privileegide ja võimuvõimaluste *status quo*, kusjuures meeste võimumonopol sellises sotsiaalses struktuuris eeldab naiste allumist meestele. Tegemist on sotsiaalse süsteemiga, kus mehed on esmajärjekorras poliitilised juhid, moraalsed autoriteedid ja vara kontrollijad, vallates jõudu, mõju ja võimu. Suur võimudistants meeste ja naiste vahel tingib naistevastase vägivalda olemasolu – vägivald on see, mis hoiab naise „enda kohal” ja nimetatud lähenemise järgi on see meestest kahe astme võrra madalamal. Kui vägivald on patriarhaalse ühiskonna tulem, siis provotseerib ühe nõrkus teise alistamise soovi. Võrdväärsete indiviidid üldjuhul ei püüa teist paindumatult valitseda ja nii ei teki sellistes suhetes ka vägivalda.

Patriarhaadi päritolu on tihedalt seotud sooliste rollide ja käitumuslike normide kogumiga, mida peetakse ühe või teise soo esindajate jaoks sotsiaalselt sobivaks. Soorollid ei ole aga muud kui idee meeste ja naiste erinevate eesmärkide kohta ühiskonnas. Inglise filosoof J. S. Mill on naise kirjeldanud kui abikaasa pärandvara, orja ja palgata teenijat⁶⁰ – vähemalt niivõrd, kui võrd seaduslik kohustus orjadele ette näeb. Naiivne oleks arvata, et patriarhia eksisteeris vaid aegadel, mil naistesse suhtuti kui tarbeesemetega kaubitsevatesse objektidesse. Patriarhaalsed mustrid iseloomustavad ühiskonda tänagi. Tõsi, selle ilming linnaruumis erineb selle omast sõjatsoonis, just nagu lääne kultuuris ei kohta seda kindlasti niivõrd palju kui Ida kultuuris. Kusjuures kultuuri kasutatakse sageli soolise ebavõrdsuse ja vägivalda õigustamiseks, rõhudes traditsioonilistele kultuurilistele tõeaktsioonidele naiste kohtlemise kohta. Nii nõuavad mõned kogukonnad tungivalt vägivalda kasutamist sotsiaalsete normide toetamiseks. Sotsiaalsed normid võivad osutada niivõrd tugevateks, et kriminaalkaristuse või teadlikkuse suurendamise meetmed omavad ainult piiratud mõju. Kaitstes riiki, religiooni või kultuuri, kaitstakse tegelikult selle riigi, religiooni, identiteedi patriarhaalseid mustreid ja seeläbi vägivalda.

Patriarhaadi peamiseks atribuudiks on meeste traditsiooniliste omaduste kesksus teiste omaduste seas. Mehed domineerivad ja kõik teised omadused loetakse neile alluvateks. Selline idee ei ole omane vaid konkreetsele inimrühmale, vaid see laieneb ja ületab kõiki

---

⁵⁹ Majstorovic, D., Lassen, I. *Living with Patriarchy: Discursive Constructions of Gendered Subjects Across Cultures (Discourse Approaches to Politics, Society and Culture)*. John Benjamin's Publishing Company, 2011, pp. 2

⁶⁰ Mill, J. S. *The Subjection of Women*. Arvutivõrgus:
<http://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/mill1869.pdf>

piire.⁶¹ Samas ei tähenda see, et kõigil meestel on võim ja kõigil naistel ei ole. See tähendab, et inimesed, kes on olulisel määral ühiskonda kujundanud, on olnud mehed, ning nad on teinud seda vastavalt meeste vajadustele. Sotsiaalse süsteemi erinevad valdkonnad väärtustavad mehelikkust naiselikkuse üle, määrates ära meeste õiguse naisi juhtida ja nende üle domineerida. Mehe domineerimine naise üle on põhjus, miks Eestis eksisteerivad naiste varjupaigad. Kahtlemata tõhusat tööd tegevad varjupaigad ei ole aga naistevastast vägivalda ennetav meede, vaid sellise suhtumise tulemus.⁶²

Seksuaalsuse temaatika, kus naist on läbi aegade seotud bioloogilise keha ja alaväärtuslikkusega, on patriarhaalse mõtteviisi huvi keskmes. Seksuaalseid suhteid ei peeta ainult laiemate ebavõrdsuste peegelduseks, vaid ka naiste üle võimu omamise allikaks, mis läbi omab seksuaalsus patriarhaalses ühiskonnas tähtsat rolli. Naise vägistamine kui akt väljendab naiste rõhumist meeste poolt. Samas ei väljendu naiste allutamine ainult seksuaalses vägivaldas, vaid see on ka vahend naiste alluvuse säilitamiseks. Vägivald kui võimu ja vihkamise väljendus aitab naisi alandada, kontrollida, objektivitseerida ja seeläbi jõuetuks muuta.

21. sajandil tunnustatakse võrdõiguslikkuse nõudeid – kõikidele võrdne staatus, sõltumata nende rassist, klassikuuluvusest, seksuaalsusest või võimetest ja oskustest – läänelikus ühiskonnas kui üldaktsepteeritavaid mõistlikke põhimõtteid. Ehkki võrdõiguslikkuse edendamiseks ja vägivalda kaotamiseks on esile kutsutud mitmesuguseid algatusi, alluvad naised endiselt meeste poolt põlistatud vägivaldavormidele. Ometi paljastavad ühiskonnas domineeriv meeste privileeeritus ja patriarhiaadi väärtused vastuolu võrdõiguslikkuse printsiibi ja sooliste ebavõrdsuste vahel. Kultuuriruumis niivõrd sügavale juurdununa on seda selle iseenesemõistetava rolli tõttu vahel raske märgata. Ehkki naised on viimase saja aasta jooksul omandanud palju õigusi – õigus valida, tööl käia ja vara omada –, näeb sellegipoolest kas või meedia fookust näiteks sellel, mida naised kannavad, selle asemel, et kuulata, mida nad ütlevad. Kultuuriliselt veel vägagi patriarhaalsest ühiskonnast annab aimu ka see, et enamik valitsus- ja riigijuhte maailmas on mehed ning poliitikaski ei ole naised meestega võrdväärselt esindatud. Vägivallaringi – s.o vägivaldse protsessi – katkestamiseni jõutakse

---

⁶¹ Bulus, A. G. Patriarchy and Its Effect on Society Today. 2016. Arvutivõrgus: <http://hornet.fullcoll.edu/patriarchy-and-its-effect-on-society-today/>

⁶² Anvelt, A. Mehe domineerimine naise üle ongi põhjus, miks meil eksisteerivad naiste varjupaigad. 2016. Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/anvelt-perevagivallast-mehe-domineerimine-naise-ule-ongi-pohjus-miks-meil-eksisteerivad-naiste-varjupaigad?id=74559075>

siis, kui naiste vastu vägivalda kasutavad mehed hakkavad kaotama enda domineerivat staatust, sest tüüpiline vägivallatseja ei ole üldiselt haige indiviid, vaid igapäevakeskkonna harilikuks peetav mees. Needsamad patriarhaalsed võimsuhted, millest tuleneb ka sooline ebavõrdsus, on naiste vastu suunatud vägivalda otseseks põhjuseks. Järelikult on nende märkamine oluliseks eelduseks võrdõiguslikuma ja vägivallavabama ühiskonna poole liikumiseks.

2. EUROOPA NÕUKOGU NAISTEVASTASE JA PEREVÄGIVALLA ENNETAMISE JA TÕKESTAMISE KONVENTSIOON

2.1. Rahvusvaheline raamistik ja senine praktika

Rahvusvahelises koostöös on naiste vastu suunatud vägivald aktuaalne teema. Euroopa tasandil on alates 1990. aastast algatatud mitmeid ettevõtmisi ja välja antud soovitusi, edendamaks naiste kaitset nende vastu suunatud vägivalla eest. Nii võeti naiste kaitsmiseks vägivalla eest 2002. aastal vastu soovitus julgustavate sekkumisprogrammide rakendamiseks, 2007. aastal soovitati liikmesriikide valitsustel rakendada ja tugevdada meetmeid soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks⁶³ ning 2011. aastal võeti vastu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon, mis on laiemalt tuntud Istanbuli konventsioonina.

Euroopa Liidu aluslepingud otseselt regulatsiooni naistevastase või perevägivalla kohta ei sisalda. Euroopa Liidu lepingu artiklite 2 ja 3 lõige 2 järgi on põhiväärtustena sätestatud diskrimineerimise, sealhulgas naiste diskrimineerimise keeld ning naiste ja meeste võrdõiguslikkus. Nii kajastuvad need peamiste põhimõtetenä Euroopa Liidu aluslepingutes ja põhiõiguste hartas. Tagasihoidlikult on võrdsuspõhiõigusena sätestatud ka Eesti Vabariigi põhiseaduse § 12 lõikes 1 muu hulgas soolise diskrimineerimise vastuolu inimväärikuse põhimõttega.

Üleilmselt suurenenud teadlikkuse kasvust tulenev surve on naistevastase vägivalla temaatika viimastel aastatel ka Eesti avalikku, poliitilisse, sotsiaalsesse ja õiguslikku diskussiooni ning tegevuskavva surunud. Seadusandlusest rääkides on oluline, kuidas seadused sõnastatakse, neid tõlgendatakse ning kuidas inimesed nendest aru saavad. Lähisuhete kvartalis toime pandud vägivalla kui tõsise isikuvastase kuriteo puhul tekib küsimus, kuidas on sellele reageerinud seadusandja ja kuidas toimib selles situatsioonis Eesti õiguskord. Osundades karistusseadustiku 9. peatüki 2. jaotises välja toodud vägivallategudele, on paragrahvides 120 ja 121 vägivallada tõlgendatud kui füüsilist vägivallada. Karistusseadustiku täiendusena lisandunud § 121 lõike 2 punkt 2 kohaselt loetakse raskendavaks asjaoluks lähi- või

---

⁶³ Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus liikmesriikidele REC(2007)17 liikmesriikidele soolise võrdõiguslikkuse standardite ja mehhanismide kohta. Arvutivõrgus: <https://www.sm.ee/et/euroopa-noukogu-ministrite-komitee-soovitus-liikmesriikidele-rec200717-liikmesriikidele-soolise>

sõltuvussuhtes toime pandud vägivaldne tegu. Nii on karistuse raskendavaks asjaoluks⁶⁴ isikuvastase süüteo toimepanemine näiteks lapse või perekonnaliikme juuresolekul, lähisuhtes toime pandud kehalise väärkohtlemise eest on ette nähtud eraldi karistus või ahistav jälitamine kui isiku eraellu sekkumine hirmutamise, alandamise või häirimise eesmärgil on kuritegu⁶⁵ ning Istanbuli konventsiooni ülevõtmisega kriminaliseeritakse seksuaalne ahistamine. Kuigi regulatsioon võimaldaks tõlgendada perevägivalda kui kuritegu, on siiski mõtlemapanev, et kui riigi soov on reguleerida naistevastast vägivalda karistusõigusliku probleemina, siis peaks ka vastavaid sätteid seaduses rohkem olema ning ehkki mitmed vägivallavormid on seaduse järgi karistatavad, on endiselt näiteks vaimselt kahjulikke tagajärgi tekitava vägivalda puhul õiguslikku abi küllaltki keeruline saada. Kuigi konkreetsed kuriteod võiks valiku korral määratleda terviklikus reguleerivas ja sanktsioneerivas seaduses, ei piisa ulatuslike ühiskondlike muutuste saavutamiseks vaid kriminaliseerimise märkusest karistusseadustikus.

Kuigi avaliku teenusena kättesaadava riikliku ohvriabi töötajad pakuvad vägivalda kogenud isikutele emotsionaalset tuge – s.o psühholoogilist nõustamist – ja informatsiooni erinevate abi saamise võimaluste kohta, ei ole meetmed ometi tulemuslikuks osutunud ning arenguvajadus on veel suur. Levinud praktika kohaselt rakendatakse Eestis lähisuhtevägivalda juhtumite puhul enim lepitusmenetlust ehk vägivallatseja ja ohvri lepitamist.⁶⁶ Peamise õigusregulatsioonina praktiseeritav ohvri lepitamine tema kallal vägivallatsejaga⁶⁷ paraku soovitud tulemust – vägivalda peatumist – andnud ei ole. Kui naise kallal tarvitatud vägivaldal ei ole tõsisemaid tagajärgi, lapitakse lepitamisega ainult haavu, millega väheneb ka ohvri väärtuslikkuse tunne. Täna ei ole ka konkreetset kohta või asutust, kuhu viia vägivallatsev mees vahetult pärast vägivalda kasutamist. Kuna meest hoitakse võimalikult kaua pere juures, jääb probleemi lahendamine ühel või teisel viisil ohvri ehk naise kanda. 2017. aasta lõpul

---

⁶⁴ Karistusseadustiku § 58 lg 4 järgi on karistust raskendav asjaolu süüteo toimepanemine isiku suhtes, kes on süüdlasest teenistuslikus või majanduslikus sõltuvuses, samuti süüdlase endise või praeguse pereliikme, süüdlasega koos elava isiku või süüdlasest muul viisil perekondlikus sõltuvuses oleva isiku suhtes.

⁶⁵ *Ibid* § 157³

⁶⁶ Pöder, K. Taastava õiguse meetmed perevägivalda juhtumite menetlemisel. Õiguskeel 1/2016. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kart_poder._taastava_oiguse_meetmed_perevagiv_alla_juhtumite_menetlemisel.pdf

⁶⁷ Pettai, I. Eestis tuntakse kaasa nii ohvrile kui vägivallatsejale. 2017. Arvutivõrgus: <http://yanatoom.ee/kulaline/iris-pettai-perevagivallast-eestis-tuntakse-kaasa-nii-ohvrile-kui-ka-vagivallatsejale/>

Pärnumaal algatatud juhtprojekt⁶⁸ näeb vägivallajärgse olukorra raames ette vägivallatseja kodust lahkumise nõude. Kuna programm on veel kestmisjärgus, ei ole selle tulemuste ega tulevase potentsiaalse täismahus rakendamise kohta hetkel võimalik hinnanguid anda.

Kuigi Eesti toetab ÜRO mõtet,⁶⁹ on seni puudunud tervikliku reguleeriva ja sanktsioneeriva perevägivallaseaduse väljatöötamiseks poliitiline tahe ning nii ei ole riigi suutlikkus lähisuhtevägivalla juhtumitega tegeleda paraku suur olnud. Ilmekaks näiteks selle kohta on ka tegevjuristide arusaam probleemist – õiguspraktikud leiavad valdavalt, et tänane õiguskord võimaldab lähisuhtevägivalla probleemidega piisavalt tegeleda.⁷⁰ Kuigi leitakse, et eraldi seaduse järele vajadust ei ole, jääb riigi ulatus konkreetses situatsioonis sellegipoolest lühikeseks.

Vaikselt, kuid dramaatiliselt riigi arengut mõjutades, koormab naistevastane ja perevägivald mitmeid sotsiaalsüsteemi sektoreid, mistõttu ei saa eesmärgiks olla ainult tagajärgede, vaid põhjustega tegelemine. Eestis tegelevad õiguskaitseorganid valdavalt aga just tagajärgedega. Ühest küljest justkui arusaadav, sest praegune olukord ei võimalda vägivallatsejat pärast toime pandud akti kodust kuhugi viia. Kuna kodust peab üldjuhul lahkuma ohver, mitte vägivallatseja, siis ei ole ohvritele tagatud vahetu turvalisus. Senise praktika tulemus kriminaalmenetluse poolelt hõlmab naiste teadlikkuse tõstmist enda õigustest. Inimesed peaksid enda õigustest rohkem huvituma, neist teadlikud olema. Kurb tõsiasi on, et naised ei tea tegelikult üldse enda õigusi. Esmane juriidiline abi, mida naised tugikeskusesse pöördudes saavad, on nende õiguste ja kohustuste selgitamine. Teave on äärmiselt oluline, sest kui naisele ei räägita, millised on konkreetses situatsioonis tema õigused, ei pruugi ta neid üldse teada saada. Teadmine enda õigustest võimaldab ka neid realiseerida. Sellel maastikul efektiivselt töötamise oluline eeldus on erinevate asutuste vaheline nõupidamine ja kogemuste jagamine.

Kui usaldusväärsete meetoditega läbiviidud uuringud võimaldavad üldise pildi nägemist, siis tervikliku seaduse olemasolu võiks anda ühiskonnale konkreetse ja selge signaali, et tegemist

---

⁶⁸ Lähisuhtevägivalla ennetamise ja lahendamise arengutest Eestis. Konfliktiennetuse Keskus. 2017. Arvutivõrgus: <https://conflictprevention.weebly.com/blogi/lahisuhtevagivalla-ennetamise-ja-lahendamise-arengutest-eestis>

⁶⁹ UN Resolutions on Domestic Violence. Stop Violence Against Women. A Project of the Advocates for Human Rights. Arvutivõrgus: http://www.stopvaw.org/domestic_violence_un_resolutions

⁷⁰ Pettai, I., Narits, R., Kaugia, S. Perevägivalla juriidilise regulatsiooni hetkeseis ja perspektiiv Eesti õiguspraktikute küsitluse põhjal. Juridica IX/2015

ei ole vaid peresisese probleemiga. Normikesksel lähenemisel on potentsiaal selle reguleerimiseks täna ja homme, kuid selge on ka see, et kokkuleppena ei ole mõtet kirjeldada seda, millest ühiskond lihtsalt mööda vaatab. Probleem seisneb pigem selles, kas just sellise normimaailmaga edasimineku on tervikuna õige. Arusaadavalt tuleb rohkem õigust saavutada väiksema arvu seaduste abil, kuid mis puudutab naistevastast ja perevägivalda, siis selle jaoks on tarvis kompleksset lahendust: regulatiivset ja sanktsioneerivat seadust, millel on korralekutsuv iseloom. Seaduse olemasolu loob laiemad võimalused ohvri efektiivsemaks kaitsmiseks vägivalla eest ja vägivalla ennetamiseks. Riigid, kes on alustanud lähisuhtevägivalla vastast võitlust konkreetsete ja läbimõeldud strateegiatega, on kiiresti suutnud vägivallaga kaasnevate raskete tagajärgede arvu vähendada. Näiteks Leedus, kus võeti 2011. aastal vastu perevägivalla seadus, on vähenenud lähisuhte pinnal toime pandud tapmist arv 30%. Terviklik perevägivalla seadus laiendaks oluliselt politsei õigusi lähisuhtevägivalla juhtumitesse sekkumiseks enne olukorra kriitiliseks muutumist, mis võimaldaks kaasa aidata probleemi edaspidisele ennetamisele.⁷¹ Spetsiaalse seaduse vastu võtnud riikidel on suur eelis: perevägivalla seadus aitab kasvatada õiguskultuuri ja – mõtlemist, andes avalikkusele selge sõnumi naistevastase ja lähisuhtevägivalla kui probleemi tõsisuse kohta.⁷²

Soolise ja perevägivalla esinemist ei saa taandada üksnes naistevastase vägivalla juhtumiteni, kuid jätkuv naiste ja tütarlaste vastu suunatud vägivallalaine⁷³ näitab, et ka lähisuhtes esinevat naistevastast vägivalda ei saa vaadelda eraldi soolisest aspektist. Vastavalt Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (ingl k *Fundamental Rights Agency*) 2014. aastal läbi viidud esimesele vastavasisulisele üleeuroopalisele uuringule naistevastase vägivalla kohta⁷⁴ on iga kolmas üle 15-aastane naine kogunud füüsilist ja/või seksuaalset vägivalda; üks kümnest naisest on kogunud mõnda vormi seksuaalset vägivalda ning üks kahekümnest naisest Euroopa Liidus on sattunud vägistamise ohvriks. Ometi ei ole tegemist ainult faktide ja statistika, vaid hariduse

---

⁷¹ Pettai, I. Eestis tuntakse kaasa nii ohvrile kui vägivallatsejale. 2017. Arvutivõrgus: <http://yanatoom.ee/kulaline/iris-pettai-perevagivallast-eestis-tuntakse-kaasa-nii-ohvrile-kui-ka-vagivallatsejale/>

⁷² Pettai, I., Narits, R., Kaugia, S. Perevägivalla juriidilise regulatsiooni hetkeseis ja perspektiiv Eesti õiguspraktikute küsitluse põhjal. *Juridica* IX/2015, lk 645-658

⁷³ Unite To End Violence Against Women. United Nations Secretary-General's Campaign. Fact Sheet. United Nations Department of Public Information, DPI/2498, February 2008. Arvutivõrgus: <http://www.un.org/en/women/endviolence/pdf/VAW.pdf>

⁷⁴ Violence Against Women: An EU-Wide Survey. Main Results. European Union Agency for Fundamental Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. Arvutivõrgus: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

ja kultuuri küsimusega. Nii tüdrukud kui poisid peavad varakult aduma, et igasugune vägivald on vastuvõetamatu. Mõne aasta pärast võiks veenduda juba selles, et uus põlvkond kasvab üles hoiaku ja kultuuriga, mis näeb naistevast vägivalda mõeldamatu ja vastuvõetamatuna.

2.2. Istanbuli konventsiooni sisu, struktuur ja eesmärgid

Probleemi käsitlemisega kaasnevad moraalsed ja juriidilised kohustused kujutavad endast ülemaailmset probleemi. Olemasolevate standardite tugevdamiseks on riiklikel tasanditel vastu võetud meetmeid naistevastase vägivalla probleemile reageerimiseks ja selle ennetamiseks. Kuigi sellised meetmed on alati tervitatavad, on kasulikum nende tõhususe ja seega ka riigi- ja valitsusväliste asutuste vastavuse mõõtmiseks tugevam rahvusvaheline mõõde. Head tava inimõiguste süsteemis väljendab Istanbuli konventsioon kui siduv vahend, millega kehtestati normatiivsed standardid ja raamistik naistevastase vägivalla vastu võitlemiseks ja selle ennetamiseks. Enam kui kolmekümne aasta jooksul on avaliku korra vastus vägivallaprobleemile olnud raamitud aktivistide arusaamast meeste kui sotsiaalselt sanktsioneeritud domineerimine naiste üle – diskursus, mis kajastub ka Euroopa Nõukogu konventsioonis.⁷⁵

Eesti ratifitseeris Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni 21. septembril 2017. aastal,⁷⁶ võttes sellega kindla hukkamõistva seisukoha naistevastase ja perevägivalla suhtes, omades kategoorilist vastuseisu seda vaikimisi soosivale poliitikale. Lisaks lubadusele võidelda vägivalla vastu, võttis Eesti vastu rida kohustusi, millest peamine on õiguslik kohustus järgida konventsioonist tulenevaid kohustusi, ning selged suunised, kuidas ohvrite kaitsmisel ja vägivalla ennetamisel edasi liikuda. Konventsioon jõustus Eesti suhtes 01.02.2018.⁷⁷

Tuginedes varasemale tööle avalduste, algatuste ja strateegiate vormis, on Istanbuli konventsioon esimene õiguslikult siduv vahend kõikehõlmava õigusliku raamistiku loomiseks naistevastase diskrimineerimise ja vägivallaga võitlemiseks Euroopa piirkonnas selle

---

⁷⁵ Devaney, J. Male Perpetrators of Domestic Violence: How Should We Hold Them To Account? *The Political Quarterly*, 85(4), 2014, pp. 480-486. Arvutivõrgus: https://pure.qub.ac.uk/portal/files/15844242/Male_Perpetrators_of_Domestic_Violence.pdf

⁷⁶ Vabariigi President kuulutas välja Istanbuli konventsiooni ratifitseerimise. 2017. Arvutivõrgus: <https://www.president.ee/et/meediakajastus/pressiteated/13589-2017-09-25-16-33-28/index.html>

⁷⁷ Chart of Signatures and Ratifications of Treaty 210. Council of Europe Portal. Arvutivõrgus: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures>

ennetamise, kaitse, süüdistuse esitamise ja ohvrite toetamise kaudu. Määratledes vägivalda laialdaselt, hõlmab konventsioon nii naistevastast kui perevägivalda, kuid eristab neid. Perevägivalda käsitletakse naistevastase vägivalla ühe vormina, märkides selle ebaproportsionaalset mõju naistele. Naistevastase vägivalla all mõistetakse seejuures kõiki naistele kannatuslikke tagajärgi põhjustavaid soolisi vägivalla akte või nendega ähvardamist.

Artiklis 1 sätestatud konventsiooni eesmärgid hõivavad muu hulgas naiste kaitset igasuguse vägivalla eest ning naistevastase ja perevägivalla ärahoidmist, selliste aktide eest vastutusele võtmist ja nende kõrvaldamist. Väljatoodud minimaalsetes standardites nähtub nendele probleemidele reageerimise ja riigi ennetava tegevuse viis peamist valdkonda: ennetamine, kaitsmine, kriminaliseerimine ja menetlemine, integreeritud lähenemine ja järelevalve. Põhieesmärgid on jagatud kolme peamise vahel: kõrvaldada naistevastane ja perevägivald ning kaitsta naisi igasuguse soolise vägivalla eest; vähendada soolist ebavõrdsust, edendades soolist võrdõiguslikkust ja aidates kaasa naiste mõjuvõimu suurenemisele; edendada rahvusvahelist koostööd naistevastase ja perevägivalla vastu võitlemiseks ning selle elimineerimiseks. Sellest nähtuvalt on konventsiooni peatükid suunatud eelkõige erinevate poliitikate kujundamise tarbeks. Tegemist ei ole klassikalise inimõiguste konventsiooniga, vaid pigem on eesmärgiks seatud poliitika kujundamise protsesside ja tegevuste laialdane kaasamine. Just eelnimetatu teeb Istanbuli konventsioonist haruldase, samas ka küllaltki keerulise konventsiooni – etteantud nimekiri erinevatest kohustuslikest tegevustest eeldab riikidelt vajalike seadusandlike ja muude meetmete võtmist nende täitmiseks.

Konventsioon määratleb sugu kui ühiskondlikult konstrueeritud rolli, sellist käitumist, tegevust ja atribuuti, mida üks või teine ühiskond peab naiste ja meeste jaoks sobivaks. Konventsiooni järgi hõlmab naistevastane vägivald kõiki soolise vägivalla tegusid, mille tagajärjeks on naiste vaimne, füüsiline, seksuaalne või majanduslik kahju või kannatused, sealhulgas selliste tegudega ähvardamine, sundimine, meelevaldne vabadusekaotus – toimugu see avalikus või eraelus. Perevägivald kui naistevastase soolise vägivalla osa on igasugune vaimne, füüsiline, seksuaalne või majanduslik vägivad perekonnas – partnerite või abikaasade vahel olenemata sellest, kas nad elavad koos või mitte. Loetledes ja määratledes konkreetset vormid, milles naistevastane vägivald avalduda võib, annab Istanbuli konventsioon selgelt teada, et naiste vastu suunatud vägivald ei ole juhuslikku laadi, tunnistades pigem selle sügavat juurdumist naiste ja meeste vahelises ebavõrdsuses ja võimuhete vahekorras.

Kõikehõlmava õigusliku raamistikuna nõuab see, et valitsus kehtestaks miinimumstandardid ja looks õiguslikult siduvad meetmed naistevase ja perevägivalla ennetamiseks ning selle vastu võitlemiseks, kinnitades, et naistevastane vägivald on naiste vastu suunatud nende sool põhinev vägivalla vorm, ning kohustab valitsust võtma meetmeid nii ohvrite kaitsmiseks kui ka süüdlaste vastutusele võtmiseks. Tähtsal määral kutsub see üles asutuste, teenuste, ja valitsusväliste organisatsioonide koordineeritud tegevusele eesmärgiga pakkuda vägivallaohvritele parimal tasemel ja võimalikult palju abi ja tuge. Vägivalla ohvriks langenute jaoks tähendab see suuremat õigust juurdepääsuks spetsialiseeritud tugiteenustele, mida nad vajavad turvalisuseks ja elukvaliteedi taastamiseks ja selle languse kompenseerimiseks. Samuti loodav sõltumatu seiremehhanismi konventsioonist tulenevate kohustuste rakendamise kontrollimiseks ja tulemuste hindamiseks. Istanbuli konventsioon räägib rohkem naistevastase lähisuhtevägivalla vastasest kaitsesest ja mingil määral vähem nõudeõigusest kui sellisest. Kui konventsioon näeb ette, et riigis peavad olema näiteks tugiteenused, naiste turvakodud, siis mingil määral justkui saaks rääkida nõudeõigusest. Samas tekiks kahtlusi selles osas, kas ja kuidas oleks see ka kohtus kaitstav – kui, siis ehk teiste õigusaktide kaudu.

Põhiliste kontseptsioonide määratlemisega, sätestab konventsioon kooskõlas rahvusvaheliste standarditega konkreedsed naistevastase vägivalla normid, nõudes liikmesriikide poolt nende sanktsioneerimist; kohustades riike ennetama kuritegusid, kaitsma ohvreid, vägivallatsejaid vastutusele võtma ja integreerima poliitikat läbi kriminaal- ja tsiviilõiguse sätete, ressurside jaotamise, kultuurilise ümberkujundamise. Ulatuslike sotsiaalsete muutuste nõudmisega ulatuvad need palju kaugemale konkreetsetest meetmetest naistevastase vägivalla vastu võitlemisel. See nõuab muutust kõigi ühiskonnaliikmete, iseäranis meeste, käitumises ja hoiakutes. See nõuab terviklikku lähenemist nii valitsuse, politseiasutuse, kohtusüsteemi, sotsiaaltöötajate, haridustöötajate ja kodanikuühiskonna organisatsioonide poolt. Konventsioon nõuab, et liikmesriigid rakendaksid soolise võrdõiguslikkuse poliitikat naiste õiguste ja mõjuvõimu suurendamiseks, sooliste stereotüüpide vaidlustamiseks ning soolise võrdõiguslikkuse alase hariduse sisustamiseks ja edendamiseks. Loob kaheosalise rahvusvahelise järelevalvemehhanismi, et suunata riike vastava poliitika elluviimisel.

2.2.1. Miinimumstandard ja vahend naistevastase vägivalla kaotamiseks

Seoses Euroopa Nõukogu naistevastase ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni ratifitseerimisega on nii mõneski ühiskonnas vallandunud arutelu selle

vajalikkuse ja muutmise jõu kohta. Esimese üleeuroopalise lepinguna kehtestatab see mitmesugused õiguslikult siduvad kohustused, millega käsitleda naistevastase vägivalla kõiki vorme. Euroopa kontekstis esitab konventsioon väljakutse meestele orienteeritud või sooliselt diskrimineerivatele seadustele, mis ei arvesta naiste tegelikku olukorda; erinev tase kaitsele ja erinevad toetused, vajalike teenuste ebapiisav kättesaadavus ja rahastamine, asutustevahelise koostöö vähesus või puudumine, kaitse- ja tugiteenused, mis ei vasta vägivallaohvrite tegelikele vajadustele, diskrimineeriv või negatiivne hoiak naiste suhtes jne.

Seni kõige laiaulatuslikuma õigusliku raamistikuga võitlemaks vägivallaga naiste ja tütarlaste vastu on konventsioonist on saanud justkui minimaalne standard – tugev alus riikide seadusandluse täiendamisele ja heade tavade väljatöötamisele. Riikideülese kokkuleppena seab see esikohale vägivalla all kannatanud naised. Konventsioon kehtestab valitsustele miinimumnõuded eesmärgil võidelda naistevastase vägivalla vastu. Veelgi enam, konventsiooni tähtsus avaldub selle sümbolises tähenduses. Konventsioonis on selgelt märgitud, et naiste ja meeste võrdõiguslikkus on naistevastase vägivalla ennetamise põhielement ja tunnustab asjaolu, et naistel ja tütarlastel on suurem risk olla eksponeeritud soolisele vägivallale. Eraldi tuleb välja tuua, et lisaks teistele positiivsetele ja tugevatele naistevastase vägivalla ja perevägivalla vastu võitlemise meetmetele nõuab konventsioon riikide valitsustelt spetsialistide – s.o juristide, politseinike, sotsiaaltöötajate, psühholoogide, kohtunike, meditsiinitöötajate jt – korrapärast väljaõpet ja koolitamist.

Täielikku pühendumist naistevastase vägivalla kaotamisele pole aga võimalik saavutada ilma, et saavutataks naiste ja meeste vaheline võrdõiguslikkus. Selles kontekstis väljendub vajadus võtta konkreetseid meetmeid, et saavutada võrdõiguslikkus naiste ja meeste vahel. Soolise võrdõiguslikkuse meetmed peavad hõlmama juurdepääsu põhiharidusele, tervisele ja oodatavale elueale, samuti naiste ja meeste võrdsete majanduslike võimaluste tagamine ja poliitilise diskussiooni suurendamine. Istanbuli konventsiooni ühe peamise eesmärgina võib tõlgendada sisulise võrdõiguslikkuse edendamist. Naisel peab olema mehega võrdne õigus saada abi, sealhulgas õigus pöörduda politsei poole, kui ta on kodus vägivalla all kannatanud. Seda enam, et naisele tungib kodus kallale tema mees, mis teeb abi otsimise niigi keerulises olukorras veel raskemaks. Soolise võrdõiguslikkuse sisuline edendamine eeldab naiste hariduse ja rahvatervise parandamist, naiste hääle võrdset kasutamist otsustamise ja vastutuse tasandil ja selle esiletoomist avalikus, kultuuri-, sotsiaal-, majandus- ja poliitilises elus. Ilma võrdse esindatuseta poliitikas ja institutsioonides, jäävad kõik otsused ja positsioonid endiselt meestesõbralikumaks ja on seega probleemi lahendamise jaoks ebaefektiivsed. Soolist

võrdõiguslikkust tuleb algusest peale austada ning juba varajases eas peab toimuma stereotüüpide, mille kohaselt on mõnedes riikides veel tänase päevani normaalsus, et naised on enda kodus vägivaldaohvrid, murdmine. Sellise mõtte eesmärk on kaitsta naisi ja tütarlapsi nende vastu suunatud vägivalda eest, mis muu hulgas hõlmab eksisteerivat ja laialt levinud stereotüüpi, et naine võib olla vägivalda ohvriks ainuüksi seetõttu, et ta on naisena sündinud. Inimõigusi käsitleva lepinguga läheneb Istanbuli konventsioon naistevastase vägivalda vastasele võitlusele kui soopõhise diskrimineerimise vormile, rõhutades naiste ja meeste võrdõiguslikkust ja määratledes riikide kohustuse ennetada ja karistada vägivalda ning kaitsta ohvreid. Selline lähenemine tugevdab riikide otsesest rahvusvahelist inimõigustealast kohustust lõpetada igasugune diskrimineerimine ja selle vormid ning tagada naiste ja meeste sisuline võrdõiguslikkus. Konventsiooni sätete rakendamisega on riikidel keelatud diskrimineerida artiklis 4 lõige 3 välja toodud nimekirja alusel muu hulgas seksuaalse sättumuse, soolise identiteedi, migrandi staatuse, perekonnaseisu, tervisliku seisundi või puude alusel. Konventsioonis rõhutatakse, et vägivald ei ole kunagi põhjendatud kultuurilistel, tavade, usu või au alusel. Konventsiooni artikli 12 lõige 1 järgi kohustatakse riike võtma võrdsuse tagamiseks vajalikke meetmeid, et edendada naiste ja meeste käitumises sotsiaalseid ja kultuurilisi muutusi eesmärgiga kaotada igasugused eelarvamused, kombed, traditsioonid ja kõik muud tavad, mis põhinevad naiste alavääristamisel ning naiste ja meeste stereotüüpsetel rollidel. Võib öelda, et sellele põhimõttele tuginedes sisaldab Istanbuli konventsioon rahvusvahelises õiguses kõige laiaulatuslikumat mittediskrimineerimise klauslit. Pühendunud täielikult naistevastase vägivalda kaotamisele, on see võimatu ilma naiste ja meeste vahelise *de facto* võrdõiguslikkuse saavutamisetä. Sooline perspektiiv on kogu konventsiooni aluseks.

Artikkel 3 alusel naistevastast vägivalda kui inimõiguste rikkumist tunnustades on konventsioon ühtne vahend olukorra muutmise võimaldamiseks ja võrdõiguslikkuse suurendamiseks ühiskonnas. Konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvad igas vanuses naised, aga ka tütarlapsed, olenemata rassist, sotsiaalsest päritolust, usulistest tõekspidamistest, seksuaalsest sättumusest või migrandi staatusest. Tunnistades soolise ja perevägivalda ebaproportsionaalset mõju naistele, teadvustab konventsioon, et teatud rühm naisi langeb suurema tõenäosusega vägivalda ohvriks ning riigid peavad tagama nende erivajadustega arvestamise. Tuleb märkida, et siiski julgustab konventsioon osalisriike seda kohaldama kõigi vägivaldaohvrite, sealhulgas meeste ja laste suhtes, kes võivad samuti vägivaldaohvriks

langeda ja vajavad vägivallavaba keskkonda. Siiski konventsiooni keskseks elemendiks pidama naistevastast soolist vägivalda selle erinevates avaldumisvormides.⁷⁸

Olenemata sellest, kui suurt jõudu Istanbuli konventsioon endas standardina kannab, ei saa seda siiski vaadelda kui eesmärki iseeneses. Eelkõige on see üleskutse tegutsemisele, et selle ratifitseerinud riigid kavandaksid ja viiksid ellu konventsioonikohast poliitikat ning et parlamendid oleksid pidevalt kaasatud õigusaktide läbivaatamisse ja meetmete tõhususe jälgimisse. Konventsiooni realiseerimine eeldab dünaamilise ülemaailmse liidu olemasolu ja selle pidevaid jõupingutusi, et rakendada selle sätteid igal ajal ja igas kohas, kus naised ja tütarlapsed üle maailma soolist vägivalda kogeda võivad.

2.3. Konventsioonist tulenevad kohustused

2.3.1. Meetmed naistevastase vägivalla reguleerimiseks

Kuigi kaitse peab olema tagatud kõigile vägivallaohvritele, vastab konventsioon eelkõige ühiskonnas levinud tendentsidele – kuna enamasti langeb lähisuhtekvartalis vägivallaohvriks naisterahvas, keskendub konventsioon ennekõike naiste ja tütarlaste kaitsele. Seejuures on oluline märkida, et see ei tähenda, et konventsiooni all ei leia kaitset meessoost isik. Konventsioon kaitseb ka mehi ja lapsi, kuid toob eelkõigele esile selle valdavalt ohvriks langeva grupi.

Istanbuli konventsiooni põhirõhk langeb vägivalla ennetamisele, kuid sisaldab arvukaid kohustusi ka vägivallaohvrite kaitsmiseks ja aitamiseks ning vägivallatsejate vastutusele võtmiseks, kusjuures kaitse saamine ei tohi sõltuda ohvri soovist või mittesoovist esitada süüdistusi või anda tunnistusi kurjategija vastu. Menetluse alustamine ei eelda ohvri avaldust, kuna naistevastane ja perevägivald ei ole Eestis erasüüdistuse küsimused. Probleem seisneb pigem tõsiasjas, et sageli muudab ohver meelt ja soovib avalduse tagasi võtta – põhjus ei ole seadusandluslik, vaid on üldjuhul sotsiaalset laadi: emotsionaalselt ja majanduslikult vägivallatsevast mehest sõltuva naise ebajärjepidevas käitumises.

---

⁷⁸ Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence (CETS No. 210), p 37. Arvutivõrgus: https://www.unifr.ch/ddp1/derechopenal/temas/t_20110807_05.pdf

Lisaks nõuab konventsioon, et selle osalised kooskõlastaksid enda kohustuste täitmise artiklis 10 nõutava koordineeriva asutuse poolt. Uue meetmena tunnustatakse lapsi kui perevägivalla ohvreid ka üksnes vägivalla pealtnägemise ehk tunnistajana ning nende õiguste ja eriliste vajaduste arvestamist, tasuta ööpäevaringsete abiliinide olemasolu vajadust, asjakohaseid ja hõlpsasti ligipääsetavaid turvakodusid, mis pakuksid trauma puhul toetust ja nõustamist, meditsiinilist ja kohtulist ekspertiisi, ennetusprogrammide loomist olukorra jälgimiseks, käimasolevaid uuringuid ja rakendatud meetmete rakendamist, jälgimist, hindamist ja kontrollimist ametlike asutuste poolt.

2.3.1.1. Ennetavad meetmed

Parim viis vägivaldsete olukordade vältimiseks on nende ennetamine. Naistevastase ja perevägivalla tagajärgedega tegelemisest olulisem on selle ennetamine ja tõkestamine.⁷⁹ Tõkestamine algab eelkõige vägivallaohvrite julgustamisega abi otsimiseks. Vägivalla ennetamine ja ärahoidmine tuleb hõivata püsivate meetmete abil, mis käsitlevad probleemi algpõhjuseid ja mille eesmärgiks on püsivalt muuta hoiakuid, soolisi rolle, stereotüüpe ja käitumisviisi, mis võimaldavad naistevastast vägivalda jätkuvalt nähtusena aktsepteerida.

Tulenevalt artiklist 9 peavad konventsiooniosalised kõigil tasanditel tunnustama, julgustama ja toetama asjaomaste valitsusväliste organisatsioonide ja naistevastase vägivallaga võitlemisega tegelevate kodanikuühiskonna asutuste tööd ning looma nende organisatsioonidega tõhusa koostöö. Selle tagamisele võiks kaasa aidata näiteks sotsiaalministeeriumi koostöö erinevate asjaomaste mittetulundusühingutega, aga ka näiteks ministeeriumi juurde moodustatud eraldi naistevastase ja perevägivalla vastu võitlemise grupp, kelle ülesanne oleks välja selgitada just need konkreetset meetmed ja võimalused, mis oleksid riigisisest Istanbuli konventsiooni rakendamiseks vajalikud ning esitada konkreetseid ettepanekuid selle kohta, kuidas probleemi parimal viisil sekkuda.

Konventsiooni artiklis 12 on sätestatud naistevastase vägivalla ennetamise üldine kohustus, millele järgnevatel artiklites 13 kuni 16 täpsustatakse seda kohustust spetsiifilisemalt, nõudes üksikasjalike ennetusmeetmete rakendamist nii hariduse, koolitamise, teadlikkuse tõstmise ja vägivallatsejale mõeldud raviprogrammide valdkonnas. Tulenevalt eeldusest, et naistevastase vägivalla põhjuseks on sooline ebavõrdsus ning naistevastane vägivald on selle tagajärg, nõuab artikli 12 lõige 6 spetsiifilisi tegevusi ja programme naiste mõjuvõimu suurendamiseks.

---

⁷⁹ Pettai, I., Narits, R., Kaugia, S. Perevägivalla juriidilise regulatsiooni hetkeseis ja perspektiiv Eesti õiguspraktikute küsitluse põhjal. *Juridica* IX/2015, lk 645-658

Selle eesmärgiks on vähendada naiste haavatavust vägivalla vastu, saavutades suurem sooline võrdõiguslikkus kõigis valdkondades, sealhulgas majanduses ja poliitikas. Naistevastase vägivalla vastu võitlemise ennetavad meetmed väljenduvad liikmesriikide jaoks peamiselt teadlikkuse tõstmise, spetsialistide koolitamise, hariduse sisulise täiendamise ja kogukonnaprogrammide väljatöötamise vormis. Turvalise ühiskonnani jõudmine eeldab üheste haridusprogrammide olemasolu: juba lapseas peab välja kujunema hoiak naiste ja meeste on samasuguste õiguste olemasolu kohta. Selline lähenemisviis ennetamisele viitab rahvusvahelistele, samuti riiklikul tasandil välja töötatud parimatele standarditele ja tavadele⁸⁰, kaasates meetmeid naiste ja meeste sotsiaalse ja kultuurilise käitumise muutmiseks, likvideerimaks levinud eelarvamusi, stereotüüpe, traditsioone ja tavasid, mis põhinevad naiste ja meeste stereotüüpsetel rollidel või ideel, et naised on meeste suhtes kuidagi alamad. See eeldab naiste ja tütarlaste jaoks sellise keskkonna loomise toetamist, mis võimaldaks selles nende mõjuvõimu suurenemist. Lisaks tähendab see vägivallaküsimusele vastata suutvate asutuste ja institutsioonide positsiooni tugevdamist. Nii peegeldab näiteks haridussüsteem tugevalt ühiskonna elulise arengu osana traditsioonilisi arusaamu ja stereotüüpe naiste ja meeste kohta.

Teadlikkuse tõstmine naistevastase vägivalla ja selle eri vormide kohta omab elulist rolli selle ennetamisel. Kõrgendatud teadlikkus on oluline samm naistevastase vägivalla alaste püsivate hoiakute ja käitumismustrite muutmisel. Selleks nõutakse vägivalla ennetamise raames osalisriikidelt ulatuslike teadlikkuse tõstmise algatusi. Konventsiooni artiklis 13 sätestatud eesmärk on suurendada üldsuse teadlikkust nii erinevate naiste vastu suunatud vägivallavormide kui ka vägivalla soolise elemendi kohta, eesmärgiga tagada, et ühiskonnaliikmed mõistaksid naistevastast vägivalda selle kõigis ilmingutes. See eeldab kõikide selliste meetmete võtmist, mis aitavad teadvustada naistevastase vägivalla eri vorme ja soovitada, mida üksikisikud individuaalsel tasandil selle vältimiseks teha saavad. Muuseas tähendab see igasuguste tabude ja piirangute kõrvaldamist, sest tegemist ei ole peresisese ega eraõigusliku küsimusega ning puudutab naisi seega ühiskonna kõigis sotsiaalsetes kihtides.

Üldise teadlikkuse tõstmine kampaaniate läbiviimise vormis on naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise kesksetest viisidest. Istanbuli konventsioonis tunnistatakse selgelt,⁸¹

---

⁸⁰ Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, Its Causes and Consequences on the Due Diligence Standard as a Tool for the Elimination of Violence against Women. UN Commission on Human Rights, E/CN.4/2006/61. Arvutivõrgus: <http://www.refworld.org/docid/45377afb0.html>

⁸¹ Artikkel 12

et vägivalda ennetamine eeldab nii naiste kui ka meeste soolistest stereotüüpidest ja tavadest või traditsioonidest tulenevate hoiakute muutmist. Selles kontekstis omavad jõudu need meetmed, mis on suunatud läbi aja püsivate arusaamade, stereotüüpide, müütide ja mehelikkust ning naiselikkust jäigalt käsitlevate mõistete käsitlemisele, eeldades omakorda mõistmist selle kohta, miks naistevastane vägivald üldse aset leiab. Tunnustades naistevastast vägivalda soolise ebavõrdsuse tulemusena, tunnistab Istanbuli konventsioon, et naistevastane vägivald on naiste ja meeste ajalooliselt ebavõrdsete võimuhete ilming, mis on viinud naiste üle domineerimise ja nende diskrimineerimiseni.⁸² Siinjuures tuleb täheldada, et naistevastase vägivalda mõistmine põhineb väitel, mille järgi on vägivald sotsiaalne nähtus, olles loodud, reprodutseeritud ja säilitatud ühiskondlikus korras sotsiaalsete normide ja tavadega. Selle kohaselt ei ole vägivaldsete mehed vägivaldsete loomu poolest, vaid muutuvad vägivaldseks sotsialiseerimise kaudu. Tegemist on käitumise sellise mudeliga, milles vägivaldsete lihtsalt ei soovi teisiti käituda. See tähendab, et mehed saavad enda käitumist muuta ja naistevastast vägivalda saab ennetada, kui rakendatavad meetmed käsitlevad neid konkreetseid tegureid, mis seda võimaldaksid.

Teadlikkuse tõstmine eeldab asjatundlikkust ja eriteadmisi kommunikatsioonivaldkonnas. Vägivallaalase teadlikkuse tõstmiseks peab riik lisaks kommunikatsiooniekspertidele kaasama ka kodanikuühiskonna liikmeid ja teisi asjakohaseid teadmisi omavaid partnereid. Raamistik, mis pakub võimalust rohkemate partnerite liitumiseks, võib avaldada tugevat võimendavat mõju. Kampaaniate väljatöötamine teadlikkuse tõstmiseks peab põhinema konkreetselt määratletud eesmärkidel, eeldatavatel soovitatavatel tulemustel ja nende saavutamiseks kavandatud tegevustel, andes nii raamistiku nimetatud meetme tõhususe hindamiseks. Sealjuures tuleb arvestada, et ühiskonnas levinud hoiakute ja käitumisviiside muutmine nõuab kindlasti täiendavaid abinõusid, kuid teadlikkuse tõstmine on diskussiooni alguseks, aidates kaasa arusaamisele, et naistevastane vägivald ei ole eraasi, vaid avalik probleem, mis nõuab tähelepanu ja tegelemist nii valitsuse kui kogu ühiskonna tasandil. Istanbuli konventsiooni ennetamise peatüki artikkel 12 kutsub riike üles julgustama kõiki ühiskonnaliikmeid – eriti meessoost isikuid – andma aktiivset panust naistevastase vägivalda vastu võitlemiseks. Rõhudes meeste diskussioonis osalemise olulisusele, tunnistab ühiskond, et naistevastase vägivalda kaotamine ja soolise võrdõiguslikkuse edendamine lasub kõigi ühiskonnaliikmete vastutusel.

---

⁸² *Ibid* preambul

Vastavasisuliste kampaaniate läbiviimine võib kujuneda tõhusaks vahendiks soolist vägivalda võimendavate stereotüüpide vaidlustamiseks. Kampaaniate eeliseks on võimalus neid erinevatel tasanditel eriviisiliselt suunata. Efektiivseks ennetamiseks peavad kampaaniad edasi andma rohkem kui pelgalt teadlikkuse tõstmise – need peavad muu hulgas keskenduma konkreetsete põhimõtete edastamisele konkreetsetele ühiskonnagruppidele eesmärgiga hajutada müüte, vaidlustada stereotüüpe, stimuleerida arutelu ja muuta ühiskondlikke hoiakuid nii vägivalda kui nähtuse ja ohvrite süüdistamise suhtes. Levinud normide vaidlustamine ja müütide mõju leevendamine omab olulist teadlikkuse alast tähtsust, aidates saavutada lõppeesmärgi tagamise, mis toetaks naiste õigust vägivaldavabale elule, aga ka kõrvalseisjate mõistmist nähtuse tõsidusest. Selge on see, et tõhusa informatsiooni edastamine peab põhinema põhjalikel teadmistel probleemist ja selle sihtgrupist.

Ka haridussüsteemil ei saa olla vabandusi selleks, et haridusprotsessi ühe osana puuduks naistevastase ja lähisuhtevägivalda alane ennetusõpetus, kusjuures seda nii õpilastele, õpetajatele, juhtkonnale, ametnikele, spetsialistidele jne. Naistevastase vägivalda temaatika haridussüsteemi ja asjakohastesse koolitustesse lülitamine oleks selgeks tunnistuseks selle kohta, et probleemi ja sellega tegelemist peetakse ühiskondlikul tasandil oluliseks. Samuti näitaks seda sekkumise vajalikkus naistevastase vägivalda alaste teadmiste vahendamiseks juristide, kohtunike, politseinike, prokuröride ning sotsiaaltöötajate haridus- ja koolitusprogrammidesse. Spetsiifilised teadmised eeldavad haakuvate valdkondade süvitsi tundmist: nähtuse määratlemine, teadmised regulatsioonidest, inim- ja põhiseaduslikest õigustest, lähisuhtevägivaldaga seonduvast õiguslikust riigisisest kontekstist, riiklikest, kohalikest ja valitsusvälistest organisatsioonidest ohvrite abistamisel ja toetamisel ja rahvusvahelise raamistiku tundmisest. Samas ei ole küsimus ainult piisaval hulgal teadmistes, vaid kuidas omandatud teadmisi juhtival tasandil prioriteetide ja ressursside otsustusprotsessides rakendada.

Ühiskond võlgneb selle vägivalda all kannatavatele naistele, aga ka lastele ja noortele meestele, kes kasvavad üles sellises maailmas, ilma et oleksid teinud sellise kultuurilise valiku, mis ütleb, et mehelik käitumine kujutab ainult selle ajalooliselt ja traditsiooniliselt kujunenud heakskiidetud vorme. Sel eesmärgil esitab Istanbuli konventsioon üksikasjaliku loetelu ennetamise peatüki alla rühmitatud sätetest,⁸³ mis olemasolevatel teadusuuringutel ja nüüdisaegsetel teadmistel põhinedes aitavad ennetada naistevastast vägivalda selle põhjuste ja tagajärgede ning praktikas katsetatud ja tõestatud lähenemisviiside tundmise ja rakendamise

---

⁸³ Artiklid 12-17.

läbi. Sellisena saab Istanbuli konventsiooni rakendada ennetavate sekkumiste plaanidesse. Käesoleval hetkel piiratud hinnangutest hoolimata on ennetavate meetmete rakendamine ja neisse investeerimine igal juhul naistevastase vägivalla reguleerimise seisukohalt seda väärt.

2.3.1.2. Ohvrite kaitsega seotud meetmed

Ohvrite kaitsmine eeldab laiapõhjalisi teadmisi naistevastase vägivalla temaatikast ja dünaamikast. Mõistes naiste allasurumise sotsiaalset ja ajaloolist konteksti ning inimõiguste ja võrdõiguslikkuse aspektist lähtuvaid mõjusid, on võimalik vägivallaohvriks langenud naisi aidata viisil, mis ei korda domineerivaid ja hierarhilisi mustreid.

Olulisel kohal Istanbuli konventsioonis on ohvri kaitsmine, rõhutades kõigi vägivallaohvrite õigust asjakohaste teenuste kättesaadavusele. Kaitse jätkuva vägivalla eest aitab naistel leida jõudu ja võimalusi pärast kogetud vägivalda eluga edasi minna. Pealegi on mitmed uuringud näidanud, et vägivallaohvrite sotsiaalse toetamise süsteemis esineb tihti puudujääke.⁸⁴ Kuna vägivallaohvritele suunatud sotsiaalne abi osutub enam kui mitte ebatõhusaks, tuleb luua ühtne süsteem – tugivõrgustik –, mis kindlustaks asjakohase tõhusa koostöö ohvrite ja nendega tegelevate spetsialistide vahel. Teenuste kättesaadavuse efektiivne tagamine eeldab nende nägemist laiemas organisatsioonilises kontekstis, kaasates nii strateegilisse kui tegevuslikku väljatöötamisse erinevate alade spetsialiste: tugikeskuste ja –rühmade vastavalt koolitatud nõustajaid, juriste, lastekaitsetöötajaid, õiguskaitseametnikke, meditsiinitöötajaid ja teisi spetsialiste. Ohvri seisukohalt on tähtis võimalus kuhugi või kellegi poole pöörduda. See aitab tagada ohvrile vahetu kaitse ja vältida ennetada vägivallajuhtumite süstemaatilist kordumist. Seega vajab ohver toimetulekuks toetavat tugivõrgustikku: nii tugiteenuste kättesaadavust kui informatsiooni enda õiguste ja selle kohta, millist abi konkreetsel juhul võimalik on saada. Probleemiga tegelevate asutuste ja spetsialistide, aga ka ühiskonnaliikmete seas tuleb juurutada arusaama, et vägivald ei ole tabuteema ning kannatanu ei ole juhtunud mitte kunagi süüdi. Naiste tugikeskused ja varjupaigad, ööpäevaringsed abiliinid, nõustamisteenused ja seksuaalse vägivalla keskused peaksid ohvritele pakkuma vägivallahirmuta turvalist kohta. Niivõrd oluline on mõista naise ja vägivallatseja eraldamise

---

⁸⁴ Levendosky, A; Bogat, A; Theran, S; Trotter, J; Von Eye, A; Davidson, W. (2004). The Social Network of Women Experiencing Domestic Violence. *American Journal of Community Psychology*. Volume 34 1/2, lk 95-109. Arvutivõrgus: <https://link.springer.com/article/10.1023%2FB%3AAJCP.0000040149.58847.10> (03.03.2018).

vajadust vahetult pärast vägivaldaakti, aga ka abi saamise – näiteks teraapia – ajal. Ehkki kumbki pool vajab temaga tegelemist, tuleks ühtse perekonnana käsitlemise rõhumise asemel nendega eraldi tegeleda.

Ehkki esmase psühholoogilise nõustamiseta ei tohiks jääda ükski vägivalda eest abi otsiv naine, on Eestis vägivaldast väljapääsu otsivate naiste edaspidine psühholoogiline nõustamine ja kohtuasjade ajamine paraku katkev⁸⁵ – ühelt poolt kindlasti kulukateks protsessideks vajalike majanduslike võimaluste puudumise, teisalt sageli nõrgaks kujuneva koostöö ohvri ja temaga tegeleva spetsialisti vahel, aga ka ühtse sisuga kvaliteetsete sotsiaalteenuste puudulikkuse tõttu. Praktilise meetmena näeb Istanbuli konventsioon ette piisaval hulgal õiguskaitsevahendeid, sealhulgas hõlpsasti kättesaadavate naiste varjupaikade⁸⁶, spetsiaalsete tugirühmade, -keskuste ja -teenuste⁸⁷ loomist ning võime nõuda vägivaldaltsejalt hüvitist.⁸⁸ Samuti hõlmab loetletu spetsiifilisemaid vahendeid nagu ööpäevaringsed abi- ja telefoniliinid⁸⁹ ja laste psühholoogilist nõustamist.⁹⁰ Täiendavalt selgitab konventsioon, et meetmed nõuavad sisulisi õiguslikke vahendeid ohvritele makstava hüvitise, lapse hooldus- ja külastusõiguse kohta ning seadus peab sisaldama asjakohaseid abinõusid⁹¹ kõikide soolise vägivalda vormide kohta. Nimetatud näited demonstreerivad meetmete koguulatust – ebamäärasematest nendeni, mis täpsustavad üldist vajadust konkreetsete koolituste või programmide järele. Riigipoolset eeldatavat kohustuste täitmist tuleb vaadelda konkreetse riigi soolise vägivalda ajaloolise eksistentsi taustal ning märkida väärtusliku tunnustuse ulatuseks vajalike õiguslike meetmete ja teenustega seotud vastuse ulatus. Siiski tähendab kohustuse ulatus seda, et lihtsam on tuvastada riigi tegevusetust kui määratleda nõuetekohase ja piisava tegevuse parameetrid. Nii võib näiteks olla kergem teha kindlaks nende koolituste ja programmide olemasolu, mis naiste abistamisel ja jõustamisel ebaõnnestuvad kui üksikasjalikult selgitada, mis seda efektiivselt teha suudaks. Palju lihtsam on lugeda kokku varjupaigas olevad voodikohad kui teha kindlaks, kas varjupaigas pakutavad tugiteenused on

---

⁸⁵ Riik hoiab vägivalda kogenud naiste arvelt kokku. 2016. Arvutivõrgus: <https://www.ohtuleht.ee/778796/naiste-varjupaigad-riik-hoiab-vagivalda-kogenud-naiste-arvelt-kokku>

⁸⁶ Istanbuli konventsiooni artikkel 23

⁸⁷ *Ibid* artikkel 22

⁸⁸ *Ibid* artikkel 30

⁸⁹ *Ibid* artikkel 24

⁹⁰ *Ibid* artikkel 26

⁹¹ *Ibid* artikkel 34

naiste probleemide lahendamisel piisavalt efektiivsed.⁹²

Kuigi praeguseks ei ole Istanbuli konventsiooniga konkreetseid summasid eraldatud, tuleks vägivallaohvritele pakkuda ka asjakohast hüvitist. Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi eestvedamisel arvutati 2015. aastal esmakordselt välja, et perevägivald läheb Eesti ühiskonnale aastas maksma 116,5 miljonit eurot.⁹³ Pidades aga silmas, et tegemist on suuresti koduseinte vahele peidetud probleemiga, mille puhul ainult iga kümnes ohver pöördub abi otsimiseks politsei poole, tuleks seda summat ilmselt veelgi suurendada. Tõsi, igasugune edasimineku on positiivne, ent keerulise ja suure väljakutsena eeldab see vajalike ressursside iga-aastast eraldamist ja kindlustamist asjakohaste teenuste ja võimaluste rahastamiseks.

Suurimaid probleeme on naiste elukvaliteedi languse kompenseerimine. Pikemas perspektiivis õõnestab naistevastane ja lähisuhtevägivald naise eneseväärikut ja sotsiaalseid oskusi, mille tulemusena väheneb inimese suutlikkus paljudes valdkondades, millest üks on võime töötada. Vägivallaohvriks langenud naist ei tohi ees oodata ühiskonnast välja tõugatud paaria saatus. Erinevad nõustamis- ja tugirühmad aitavad vähendada naiste häbi-, süü-, isoleerituse- ja üksildustunnet ning luua sotsiaalseid kontakte. Ohvritega tegelevad spetsialistid ja erinevad programmid peaksid lähtuma seisukohast, et naiste vastu suunatud vägivalda juured peituvad peresuhtes valitsevates võimu ja kontrolli vahekordades,⁹⁴ mistõttu ei ole selles kunagi süüdi ohver ja selle esinemist on võimalik ära hoida. Ehk väärub mainimist ka asjaolu, et kui ohvrid vajavad pärast vägivaldse kogemuse läbielamist abi, siis võiks sellisest vajadusest rääkida ka ohvritega igapäevaselt tegelevate spetsialistide kontekstis.

Tunnistades ja tunnustades naistevastast soolist vägivalda kui tagakiusamise vormi, on vägivallaohvriks langenud naisel õigus saada kaitset ka rahvusvahelisel tasandil. See tähendab samasugust kaitset, abi ja toetust olenemata sellest, kus isik elab või on sündinud. Rahvusvahelise raamistiku olemasolu kujuneb eriti tähtsaks tulevikuväljavaadetes, kuna

---

⁹² Goldscheid, J., Liebowitz, D. J. Due Diligence and Gender Violence: Parsing its Power and its Perils. *Cornell International Law Journal*, Vol. 48, pp. 323. Arvutivõrgus:

<http://www.lawschool.cornell.edu/research/ILJ/upload/Goldscheid-Liebowitz-final.pdf>

⁹³ Pettai, I., Tiit, E.-M., Ruubel, L., Rist, J., Laidmäe, V.-I. Perevägivalda hind Eestis. Norra finantsmehhanismi ja Sotsiaalministeeriumi poolt toetatud projekt „Ühtse süsteemi ülesehitamine lähisuhtevägivalda tõkestamiseks Eestis”. Tallinn, 2016. Arvutivõrgus:

https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Sotsiaal/Norra/vagivalda_hind.pdf

⁹⁴ Martins, M. M., Pauncz, A., Tóth, G., Hiiemäe, R., Harwin, N., Cosgrove, S. Muutmise jõud. Käsiraamat lähisuhtevägivalda kogenud naistele mõeldud tugigruppide ja eneseabigruppide läbiviimisest. Possum Ltd: Budapest, 2008. Arvutivõrgus: <https://naistetugi.ee/wp-content/uploads/2014/09/Muutmise-joud.pdf>

migratsioon ja rändlus on muutunud inimeste elu tavapäraseks osaks. Liikumine riigist riiki ei toimu ainult sisserändajatena, vaid ka pagulaste ja turistidena, mistõttu on eluliselt tähtis, et ohvritele oleks tagatud kaitse kogu maailmas. Nii on näiteks oluline, et lähenemiskeeld kehtiks kaitsekorraldusena ka piiriülel, mitte ainult ohvri elukohariigis.

2.3.1.3. Sekundaarse viktimisatsiooni vältimine

Ohvrimentaliteedist väljumiseks tuleb naisi julgustada aru saama, et vägivallohvriks olemine ei ole tabuteema. Erinevate tegurite koosmõjus kogeb kuriteoohver vägivallo kaudu mitmeid emotsioone, mistõttu võib ka pärast vägivaldse sündmuse kogemist kellegi poole pöördumine abi saamiseks olla ohvri jaoks hirmutav kogemus. Sageli puudub vägivallohvriks langenud naistel hädavajalik perekondlik või sotsiaalne tugivõrgustik. Abi saamiseks püüab ohver otsida õiglust, mistõttu tuleb elimineerida spetsialistide selline käitumisviis ja hoiak, mis tekitab ohvris kartuse, et tema probleemiga ei tegeleta.

Sekundaarset viktimisatsiooni⁹⁵ defineeritakse kui ohvrit süüdistavat suhtumist, käitumist ja praktikas esinevaid tavasid vägivallojuhtumiga tegelevate ametnike, spetsialistide ja teenusepakujate poolt, mille tagajärjel kogeb ohver täiendavat traumat. See võib leida aset näiteks kokkupuutel õigussüsteemi ametnike, psühholoogide või meditsiinitöötajatega pärast vägivallo kogemist. Ehkki universaalselt tuleks mõista, et ohver ei ole vägivalloas kunagi süüdi, siis kui õigusorganitel võibki olla mõnevõrra keeruline mõista, miks keegi endaga sellisel viisil käituda lubab, siis kriisi- ja ohvriabitöötajad ning tugikeskuste nõustajad ja psühholoogid peavad olema suutelised ohvri sellist käitumist mõistma.

Püüdes naisi vägivallo eest kaitsta, võivad muud tegurid põhjustada traumeeriva kogemuse jätkumist. Uuesti ohvriks langemine võib juhtuda vahetult pärast esmase vägivallojuhtumist kogemist või pärast esmast viktimisatsiooni abi ja toetuse saamist. Kui toimepandud teol puudusid tõsisemad tagajärjed, võib vägivalloaktile järgnev teisene ohvrustamine kujuneda traumaatiliseks ja valulikuks kui seda esile kutsuv juhtum. Ohver, otsides kaitse-, usalduse- ja toetuseallikaid, ei jää eelnimetatuist mitte ainult ilma, vaid selles ka süüdi. Ehkki ohvri süüdistamine ei ole universaalne, on see siiski mõnevõrra loomulik psühholoogiline

---

⁹⁵ Secondary Victimization. Stop Violence Against Women. A Project of the Advocates for Human Rights. 2013. Arvutivõrgus: http://www.stopvaw.org/secondary_victimization

reaktsioon igasugusele vägivaldale.⁹⁶ Inimese kognitiivne struktuur on juba nii loodud, et vägivallatseja asemel keskendutakse ohvrile ja tema valikutele.⁹⁷ Küsimine on igati õigustatud, kuid selge tuleb olla selles osas, et ohvri küsitlemine süüdistamise võtmes ei aita kuidagi ohvrit ennast ega vägivalda ennetada. Nii võib sekundaarne viktimisatsioon väljenduda näiteks politseiametnike tegevuses või tegevusetuses, mille tagajärjel jääb naine vahetult pärast vägivallaakti kogemist selle keskmesse, naisega tegeleva spetsialisti õonestavas suhtumises või puudulikus õigusemõistmises, mis võimaldab vägivallatsejal ohvrit üha uuesti kuritarvitada. Väga levinud on ohvri süüdistamine, millega paratamatult soodustatakse sekundaarset hälbimist. Selle asemel, et süüdistada vägivallatsevat isikut, süüdistatakse isikut, kelle kallal vägivalda tarvitati. Stigmatiseerimine omakorda suurendab sekundaarset vägivalda ohvriks langemist – esmalt vägivallaohver ja seejärel stigmade tagajärjel teisene ohvristumine. Küsimused, nagu “miks naised siis valivad sellise mehe?” ja “miks naised nende meeste juurest ära ei lähe?” väljendavad leebes ja pisendatud vormis ohvri süüdistamist, mille tulemusena tekkiv ohvrimeelsus takistab naisel abi otsimist, lubades nii vägivallaringil jätkuda.

Istanbuli konventsioon näeb abinõuna ette ka ohvri kaitse sekundaarse viktimisatsiooni eest. Artikkel 15 lõige 1 hõlmab ennetava meetodina sekundaarse ohvriks langemise vältimiseks kõikide asjakohaste spetsialistide väljaõpet. Artikkel 18 lõikest 1 nähtub omakorda riikide kohustus tagada ohvrite edasine kaitse mis tahes edasise vägivalda, kaasa arvatud sekundaarse vägivalda ohvriks langemise eest. Selle vältimiseks tuleb pakkuda küll konkreetseid nõustamis-, tugi- ja abiteenuseid ning tagada õigus teabele ja õiglasele menetlusele, kuid seejuures tuleb austada ohvri väärikust ja hoiduda sellistest hoiakutest, käitumisviisidest ja meetmetest, mis võivad juhtumi käsitlemisel põhjustada või kaasa tuua sekundaarse ohvristumise. Nii võiks teatud juhtumite puhul tagada ohvrile anonüümsuse või õigusemõistmisel kinnise kohtuistungil võimaluse.

Ka naiste ligipääs õigusemõistmisele ning selle tõhus ja õiglase tagamine on sekundaarse viktimisatsiooni vältimisel tähtis. Selleks, et õigusemõistmine ei tekitaks uuesti ohvristumist, peab see olema kannatanule majanduslikult kättesaadav. Konventsiooni eesmärk ongi tegeleda küsimustega, kas naistele on tagatud juurdepääs õigussüsteemile, kas liikmesriikide

---

⁹⁶ Roberts, K. The Psychology of Victim-Blaming. 2016. Arvutivõrgus: <https://www.theatlantic.com/science/archive/2016/10/the-psychology-of-victim-blaming/502661/>

⁹⁷ Katz, J. Not Just a Women's Issue. The Clayman Institute for Gender Research. Stanford University, 2016. Arvutivõrgus: <http://gender.stanford.edu/news/2016/not-just-womens-issue>

seadused vastavad lahendusi pakkudes naiste probleemidele ja kas naised saavad enda õigusi täiel määral realiseerida. Harilikult hõlmavad üldised tõkked naiste õiguskaitsele diskrimineerivaid seadusi, soolist erapoolikust õigussüsteemis, sotsiaalseid ja kultuurilisi mustreid, sealhulgas eelarvamusi, stereotüüpe, patriarhaalset kultuuri ning rahaliste ja muude ressursside puudumist. Eesmärk peaks olema see, et naised tunneksid end õigussüsteemis kindlamalt ja turvalisemalt ning julgeks seda enda kaitseks ja õiguste realiseerimiseks kasutada, kusjuures juriidiline abi võiks sisaldada ka kohtus esindamist. Kuna tihti ei ole ohvri vahendeid õiguskaitse tagamiseks, tuleks seaduste rakendusmehhanism inimeste jaoks kergemaks muuta.⁹⁸ Kahtlemata ei tohiks aga kord juba vägivallaohvriks langenu uuesti ohvristuda ainuüksi seetõttu, et ei pääse asjakohase abini.

2.3.1.4. Meetmed, mis võimaldavad vägivallatsejad vastutusele võtta

Karistamatuse tunne ja vastutuse puudujääk on seni kajastanud olemasoleva tahte puudumist soolise võrdõiguslikkuse ja naiste inimõiguste edendamisel, aga ka naistevastase ja perevägivalla vastu võitlemisel. Sellest lähtuvalt tuleb vägivallatsejatele edastada sõnum: kui vägivald sotsiaalselt vastuvõetamatu käitumisviisina tekitab kannatanule väärkohtlemise tulemusena kahjulikke tagajärgi, peab see ka vägivallatseja jaoks negatiivseid tagajärgi omama. Naiste kaitsmiseks vägivalla eest ei ole vaja ainult muutusi hoiakutes ja väärtustes, õiguslike standardeid ja kaitsekorraldusi, vaid ka tugevdatud uurimist, tõhusa süüdistuse esitamist ja süüdlaste mõjuvat karistamist – seda isegi juhul, kui ohver pärast avalduse või kaebuse esitamist selle mingil põhjusel tagasi otsustab võtta.

Konventsioon rõhutab vägivalla all kannatanud naiste ja tütarlaste õigust tõhusale kaitsele. See hõlmab ka vägivaldsete tegude toimepanijate kriminaalset uurimist, süüdistuse esitamist, samuti tsiviilõiguslike õiguskaitsevahendeid vägivallatseja ja riigi vastu. Konventsiooniga on määratletud rida menetluslike sätteid ja kaitsetagatise naistevastase- ja perevägivalla ohvritele. Riigil on kohustus tagada õiguskaitseorganite tõhus ja õigeaegne vägivallakuritegude uurimine ja süüdistuse esitamine.⁹⁹ Tulenevalt konventsiooni artiklist 55, tuleb tagada, et füüsilise ja seksuaalse vägivallaga, sealhulgas vägistamine, sundabieludega, sundsteriliseerimisega, sunniviisilise abordiga või suguelundite ümberlõikamisega seotud juhtumite uurimine ja kurjategija vastutusele võtmine ei sõltuks täielikult ohvri avaldusest või

---

⁹⁸ Papp, Ü-M. Inimõigused on ka naiste õigused. Ilmunud kogumikus Vaikijate hääled. Raamat soolisest vägivallast (koostanud Helve Kase). Tallinn, 2002, lk 358

⁹⁹ Istanbuli konventsiooni artiklid 29 ja 30; artiklid 49 ja 50

kaebusest, vaid selle menetlemine jätkuks isegi juhul, kui ohver võtab avalduse või kaebuse tagasi. Lisaks on konventsiooniga keelatud vaidluste alternatiivne lahendamine¹⁰⁰ seoses kõigi konventsioonis loetletud kuritegudega, tunnistades, et alternatiivsed protsessid ei pruugi tagada ohvrile ja vägivallatsejale võrdset positsiooni ja võimalusi. Tähtsal määral tunnustatakse ka asjaolu, et naiste vastu toime pandud vägivallaaktid on tõepoolest kuriteod, mis vajavad tõhusat menetlemist riiklikes kohtutes.

Samuti lasub riikidel kohustus võtta vajalikke seadusandlikke ja muid meetmeid, et tagada konventsioonis sätestatud kuritegude tõhusa uurimise ja nende eest vastutusele võtmise puhul mõistmine vägivalla kui soolise nähtuse olemusest.¹⁰¹ Sel eesmärgil peaksid sellised meetmed tulenevalt artiklist 54 tagama, et tõendid ohvri varasema seksuaalse ajaloo ja käitumise kohta on lubatud ainult piiratud asjaoludel, s.t kui see on asjakohane ja vajalik. Soolised stereotüübid kohtumenetluses võivad mõjutada naiste õigust kohtuasja õiglasele arutamisele või need õigused välistada, mis on aga osaks tõhusast õiguskaitsest.

Lõpuks paneb konventsioon osalisriikidele kohustuse vägivallajuhtumite riskide hindamiseks ja juhtimiseks.¹⁰² Hindamine tuleb läbi viia kolme elemendi valguses: suremusrisk, olukorra tõsidus ja korduv vägivallaohht. Nimetatud sätte olemasolu väljendab Istanbuli konventsiooni uuenduslikku aspekti, kuna asetab rõhu osalisriikide kohustuste praktilistele aspektidele seoses naistevastase vägivalla ennetamisega ning astub samme selles suunas, et tagada naistevastase vägivalla juhtumite mittekordumine. Pikas perspektiivis peavad sekkumisstrateegiad toetama naiste esmaseid vajadusi ohutuse ja majandusliku iseseisvuse tagamiseks ning tegelema kõikvõimalike struktuuriliste ja muude tõketega, mis takistavad vägivallatsejate vastutusele võtmist.

Meetmete koordineerimine peaks hõlmama erinevaid jõupingutusi vägivalla vastase võrgustiku tugevdamiseks. Olemasolevad õiguslikud ja muud kaitsevahendid, hariduse täiendamine ja teadlikkuse tõstmine peaksid julgustama ohvreid abi ja vägivallatsejaid lahendust otsima. Kõik ülalnimetatud meetmed peavad põhinema arvamustel selle kohta, millised oleksid Istanbuli konventsiooni rakendamiseks kõige kiireloomulisemat tähelepanu ja tegutsemist nõudvad tegevused ja need tuleks koostöös ametiasutuste ja valitsusväliste organisatsioonidega määratleda. Konkreetne tegevuskava eeldab selle koostamist mõne aasta

---

¹⁰⁰ *Ibid* artikkel 48

¹⁰¹ Istanbuli konventsioon artikkel 49 lõige 2

¹⁰² *Ibid* artikkel 51 lõige 1

jaoks, kuid selle edenemist tuleks jälgida iga aasta lõikes, seda vastavalt hetkevajadusele muutes või täiendades. Kõikvõimalikud õigusaktide muutmise vajadused tuleks läbi vaadata tegevusplaani kestel – näiteks kas ja millised sisulised sätted on riigi põhiseadusest puudu. Selline lähenemine võimaldaks Istanbuli konventsiooni rakendamise protsessidega ajaliselt sammu pidada ja samas muutustele süstemaatiliselt reageerida. See, kas naistevastase vägivalla ja perevägivalla poliitika kujundamine ja rakendamine omab edaspidi tõhusamat mõju, sõltub sellest, kas võetud meetmed on seotud kõigi asjaomaste sidusrühmadega ja nende parima vastutusega.

Kummatigi iseloomustab seniseid tulemusi võetud meetmete kasuteguri madal määr. Kui juurelda selle üle, kas karmima sanktsiooni märkus karistusseadustikus on piisav ja vajalik mehhanism, mis tõesti arvestatava tulemuse annab, siis ka näiteks välisriikide praktikas levinud kohustuslikult määratud viharavi annab naiste vastu suunatud vägivalla vähendamisel harva soovitud tulemusi.¹⁰³ Nii ei peata viharaviprogrammi läbinud mees ammugi vägivallatsemist, vaid valib eesmärgi saavutamiseks lihtsalt teise vahendi. Kuna vihaprobleemi ei saa aga võrdsustada vägivallaprobleemiga, omavad erinevad viha juhtimise tehnikad juba olemuselt vähest väärtust meetmete puhul, mille eesmärk on naiste vastu suunatud vägivalla lõpetamine ja vägivallatseja vastutusele võtmine. Sarnaselt on ka Eestis levinud lepitamise kasutegur paraku väike, sest üksnes hoiatamise, käitumise üle järelemõtlemise ja lepitamisega vägivalla toimepanijat ega selle süsteemset kordumist ei muuda. Kuigi valikuna õige ja üllas, seisneb ka õigusemõistmise idee ikka selles, et vägivallatseja käitumist hinnatakse tema tegevuse, mitte abstraktse definitsiooni põhjal. Sellises kontekstis on meeste nn aruandekohustus võrdsustatud tema vastutusele võtmisega, kuna ilma välise motivaatorita ei ole vägivallatsevad mehed seni enda käitumise eest veel vastutust võtnud.

2.4. Siseriiklikul tasandil avalduv mõju

Kui rahvusvahelistes tekstides esitatud naistevastase vägivalla sisulised, struktuurilised ja olulist muutust esilekutsuvad arusaamad leiavad kajastust siseriiklikus õiguses, võivad need esitada väljakutse seni ühiskonnas laiaulatuslikku mõju omanud ideedele sooliste arusaamade, ootuste ja rollide kohta. Halvemal juhul võidakse neid üksmeelsuse saavutamise nimel

---

¹⁰³ Holly, K. J. Anger Management Classes Likely to Increase Domestic Abuse. 2012.

Arvutivõrgus:

<https://www.healthyplace.com/blogs/verbalabuseinrelationships/2012/01/anger-management-likely-to-increase-domestic-abuse/>

nõrgestada. On oluline, et Eesti poliitiline ja õiguslik tegevus naistevastase ja perevägivalla vastu võitlemisel oleks kooskõlas Euroopa Nõukogu algatusega, mis näeb naistevastast vägivalda muuseas sooliste võimuhete põhjuse ja tagajärjena. Rahvusvahelisel tasandil aktsepteeritud mõisted ja arusaamad naistevastase kui soolise vägivalla kohta tuleb inkorporeerida siseriiklikusse diskussiooni.

Kriminaalõigussüsteemi kaudu vägivaldsete meeste vastutusele võtmise diskursus sisaldab arvukaid mõõtmeid. Sotsiaalselt vastuvõetamatu käitumise õigusliku sanktsiooniga võrdsustamisel oodatakse vägivaldprobleemile süsteemi jõulist reageerimist – ühiskond peab tagama kõikvõimalikud vahendid naistevastase vägivalla reguleerimiseks. See võib väljenduda politsei tõhusamal reageerimisel lähisuhtevägivallaga seotud väljakutsetele, vägivaldsete igakordse vahetu eemaldamisega olukorrast või kriminaalvastutusele võtmise madala määra reguleerimisega. Süstemaatilise kontrolliva ja sundiva käitumisviisina avalduv vägivald on suunatud kannatanu jõuetuks muutmisele. Selle saavutamiseks kasutab vägivaldsete ära ühiskonna soopõhiseid rolle ja ootusi, mis tähendab soolise ebavõrdsuse laiemate sotsiaalsete ja kultuuriliste tingimuste seotust naistevastase vägivallaga. Sellele vaatamata peab õigussüsteem juurduma sooliselt neutraalsest lähenemisest, keskendudes vägivalla ja kuritarvitamise tõendusmaterjalina tõsistele füüsilistele, vaimsetele või muudele vigastustele ja tõenditele. Selge on ka see, et seadus kui vahend peaks naistevastase vägivalla kontseptualiseerimisega, sealhulgas selle soolise aspekti tunnustamisega, erinevaid rakendusstrateegiad peegeldama.

Ehkki Istanbuli konventsioonis sätestatakse põhjalikult naistevastase vägivalla vastu võitlemise ja selle ennetamise normid, ei ole tähenduse mõttes tegemist tavalise inimõiguste konventsiooniga. Tervikliku konventsiooni loomiseks kujutatud erinevate jõupingutuste kogumina kannab see interdistsiplinaarset perspektiivi. Nii tunnustab see näiteks vägivalla sotsioloogiliste – s.o inimeste sotsiaalse käitumise ja ühiskonna ning selle sotsiaalsete rühmade – põhjuste olemasolu ja mõistmise vajadust ning pöörab erilist tähelepanu hariduslike meetmete vajalikkusele soolise võrdõiguslikkuse ja naistevastase vägivalla probleemi lahendamise küsimuses ning soopõhise vägivalla tunnustamise kohta. Samuti tunnustab ja tunnustab konventsioon artiklis 9, et põhiliste meetmete tarbeks tehtavad pingutused ja nende täitmine nõuab rohkelt osalejaid, sealhulgas kõiki ühiskonnaliikmeid, eriti mehi, valitsust, valitsusväliseid organisatsioone, aga ka osalejaid väljaspool avalikkust ja õiguskaitse valdkonda.

Näiteks Ukrainas¹⁰⁴ ei ole perevägivallaga seotud õigusaktides eraldi sätteid kaitsekorralduste kohta, mis pakuksid vägivallaohvriks langenud naistele kaitset. Seaduslikult ei ole tagatud vägivallatseja vahetu eemaldamine situatsioonist. Samuti ei tunnista seadus last kui perevägivalla pealtnägijat tunnistajana, pidamata last isegi perevägivalla kaudeks ohvriks, mis ei võimalda lastel perevägivalla raames sotsiaalseid ega muid teenuseid saada – olukord, mille võimalikule parendamisele konventsioon riigi selle ratifitseerimisel suunaks.

Ka Eestis kehtiv regulatsioon on ilmselgelt puudulik ega paku terviklikku tugisüsteemi ohvrite abistamiseks ega vajalikku täiendavat kaitset. Silmatorkavaim on seaduseauk, mis ei kaitse kannatanuid, kes elavad vägivallatsejaga koos. Kui naine on ohvriks langenud, ei satu ta kohe toetavasse võrgustikku. Seadusandluse raames näitab see fundamentaalset väärarvamust vägivalla problemaatilisuse kohta, jättes tähelepanuta asjaolu, et enamik ohvritest elab just enda kuritarvitajaga koos. Problemaatiline on ka õiguskaitseametnike võime ohvri või vägivallatseja eemaldamiseks situatsioonist, kui ohver sõltuvussuhte tulemusena lubab vägivallatseja jätkuvaid külastusi. See välistab igal juhul kõigi ohvrite kaitse, kes jätkavad mis tahes suhteid enda kuritarvitajaga.

Siseriiklikult oodatakse konkreetsete tegevuste – näiteks seksuaalse ahistamise – kriminaliseerimist ja nii seaduslikke kui muude meetmete võtmist nende lõpetamiseks. Inimõigusi puudutavate põhimõtete sidususel on riikidel on kohustus vägivalda ennetada, uurida, selle kasutamist karistada ja kahju hüvitada, seda ka parandamise mõttes. Näiteks riigiasutustes kui ka valitsusväliste osalejate seas igasuguse vägivallaaktiivsuse ennetamine; koostöö kodanikuühiskonna ja teiste organisatsioonidega kooskõlastatult tegutsemiseks naistevastase vägivalla vastu võitlemisel; inkorporeerides nende puudumisel naiste ja meeste võrdõiguslikkuse põhimõtted osalisriikide seadustesse ja hoiakutesse, vägivallast lähtuvate uute ja vanade nähtuste jälgimine jpm. Siiski kannab naistevastase ja perevägivalla kuritegude kriminaliseerimine tulemusliku eesmärgi asemel pigem sümboolset ülesannet – ühiskond mõistab naiste kuritarvitamise küll hoiatavalt hukka, kuid küsitavaks jääb selle ennetav ja hoiatav jõud ka vägivallatsejatele. Tihtipeale ei tunne isegi ohvrid soovi vägivallatseva partneri käitumise karistamiseks, mistõttu tundub ühiskondlikust seisukohast kriminaliseerimisele rõhumine üsna piiratud mõju omavat.

---

¹⁰⁴ Crespo, M. Istanbul Convention: A Minimum Standard and a Tool for Eradicating Gender Violence. 2017. Arvutivõrgus: <https://www.equaltimes.org/istanbul-convention-a-minimum#.WrJEg2aB3MI>

Peamine suund, mida Eesti tegevusel toetada, on teema teadvustamine poliitiliste otsustuste tulemusena ja toetava võrgustiku loomine. Ainuüksi see, kui näiteks arsti juurde pöördudes ei teavitata vägivalda esinemise juhtumist alati politseile, pärsib ühe viisina võimalust, et iga juhtum ka kuritegevuse statistikasse jõuaks. Ometi on Eesti jaoks Istanbuli konventsiooni ratifitseerimine oluline samm edasi, viidates teadvustamise vajalikkusele ja puudustele siseriiklikul ühiskondlikul, aga ka õiguslikul maastikul. Artikkel 5 lõike 2 järgi lasub riikidel kohustus asetada sooline vägivald inimõiguste raamistikku. Konventsioonist nähtub, kuivõrd laiapõhjaline on liikmesriigi kohustus ja võimalike tegevuste hulk, kuid ennekõike mõjutab konventsioon riigi poliitikat ja selle kujundamist. Loomulikult on konventsioonis välja toodud hulk kriminaalõiguslikke tegevusi, mis riigil tuleb võtta, kuid paragrahv iseeneses vägivallaprobleemi ei lahenda ning valdav osa konventsioonist keskendubki ennetamise ja tugivõrgustiku temaatikale, mis teeb sellest harukordse konventsiooni. Probleemi reguleerimise edukust tulebki niisiis mõõta mitme elemendi koosmõjus ja selle valguses, kui paljud naised on abi saanud, kui palju vägivallatsejaid on vastutuse kandmise kaudu suunatud õigusemõistmise vajalikkuseni ning kui palju hoiakuid on ühiskonnas muudetud.

2.5. Järelevalvemehhanism

2.5.1. Efektiivse seire tagamine konventsioonist tulenevate kohustuste üle

Laiaulatusliku piirkondliku konventsiooni tõhus rakendamine eeldab selget arusaamist osalisriigi kohustuste keerukusest, aga ka kindlatest raamistikest riigi tegevuse hindamiseks. Vajalike seadusandlike ja muude meetmete ulatuse määratlemisega nõutakse konventsiooniosalistelt riikidelt suhteliselt laiaulatuslikku abinõude rakendamist. Nõudlus terviklike õiguskaitsevahendite järele loob ruumi poliitiliste ja õiguslike meetmete võtmiseks ning olulise mõju avaldamiseks. Samas võib kohustuste kõikehõlmav kujundamine nõuete täitmiseks raskendada vajalike meetmete kindlaksmääramist ja nende vastavuse kontrollimist.

Istanbuli konventsioon nõuab liikmesriigilt korrapärast seiret tehtud jõupingutuste, väljatöötatud strateegiate tõhususe ja poliitiliste algatuste üle. Naistevastase ja perevägivalda ennetamiseks ja selle vastu võitlemiseks kohustuvad kõik konventsiooni ratifitseerinud riigid võtma kõik vajalikud meetmed oma rolli täitmiseks selles osas.

Vägivalda esinemissageduse ja suundumuste seire võiks ette näha riikliku andmekogumissüsteemi loomise ja selle edenemise analüüsi iga-aastaste arenguaruannete

näol. Analüüsi keskmes peaks olema riiklik asutus, mis koordineerib tõhusalt naistevastase vägivalla vastast riikliku strateegia väljatöötamist ja rakendamist ning muid asjakohaseid riiklikke strateegiaid. Samuti võiks kasu leida ühtne andmete kogumise süsteem naistevastase vägivalla suundumuste jälgimiseks ja selle esinemise sageduse kohta. Ilma järjekindla täpse jälgimise ning range hindamiseta ei võimaldaks andmete puudulikkus kokku leppida vajalikes soovitudes, suunistes ja algatustes, mis peaks ära määrama ressurside strateegilise suunamise sellele kriitilisele küsimusele. Efektivne järelevalve eeldab ka koostööd riikliku koordineerimisasutuse peamiste esindajatega (töö-, tervishoiu- ja sotsiaalpoliitika valdkonnas). Täna puuduvad enamikel naistevastase vägivalla vastu võitlemise ja ennetamise programmidel efektiivsed järelevalvesüsteemid, mis annaksid alust tulemuste hindamiseks nii lühi- kui ka pikaajalises perspektiivis.¹⁰⁵

Liikmesriikide konventsioonist tulenevate kohustuste täitmise tagamiseks on kehtestatud vastav järelevalvemehhanism, mis kujutab endast niinimetatud kahe samba süsteemi¹⁰⁶ (ingl k *Two-pillar system*). Artikkel 66 lõike 1 kohaselt jälgib osalisriigi konventsioonist tulenevate kohustuste täitmist ekspertrühm. Konventsioon näeb selleks ette naistevastase vägivalla ja perevägivalla ekspertrühma GREVIO (ingl k *The Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence Committee*), kellel lasub eesmärk jälgida liikmesriigi poolset konventsiooni rakendamist ja võimalusel vastu võtta täiendavaid soovitusi konventsioonis esitatud mõistete ja teemade kohta. GREVIO liikmetelt eeldatakse kõrgete moraalsete standardite olemasolu – nad peaksid olema inimõiguste, soolise võrdõiguslikkuse, naistevastase- ja perevägivalla spetsialistid, ohvrite abistamise, kaitse ja konventsiooniga hõlmatud valdkondade esindajad kõrge standardi kohaselt. Kuigi ekspertide näol on tegemist konventsiooniosalise riigi kodanikega, tegutsevad nad iseseisva suutlikkuse alusel, olles riikide tegevuse järelevalves erapooletud ja sõltumatud.

Täiendavalt järelevalvemehhanismile paneb konventsioon osapooltele kohustuse asutada ametlik koordineeriv organ,¹⁰⁷ millel on volitus rakendada, kooskõlastada, jälgida ja hinnata neid meetmeid, mis on suunatud vägivalla vastu võitlemisele ja selle tõkestamisele vastavalt konventsioonist tulenevatele kohustustele. Vastav asutus peaks koguma korrapäraselt

---

¹⁰⁵ Bloom, S. S. (2008). Violence Against Women and Girls. Arvutivõrgus: <http://cpwg.net/wp-content/uploads/sites/2/2013/08/Bloom-2008-Violence-Against-Women-and-Girls.pdf> (28.02.2018).

¹⁰⁶ Istanbul Convention. Action Against Violence Against Women And Domestic Violence. About Monitoring Arutivõrgus: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/about-monitoring1>

¹⁰⁷ Istanbuli konventsiooni artikkel 10

statistilisi andmeid juhtumite kohta, toetama vastavasisulisi uurimusi ja jagama andmeid naistevastase vägivalda kohta¹⁰⁸ ning tegema koostööd konventsiooni osapooltega teistes liikmesriikides. Sellise lähenemisviisi eesmärk on soodustada konventsioonist tulenevate kohustuste tõhusat rakendamist, tagades jõupingutuste rahvusvahelise koordineerimise. Uuendusena toob konventsioon järelevalve samba teises pooles välja osalisriigi parlamendi osalemise, eesmärgiga järgida ekspertrühm GREVIO aruandeid ja järeldusi, lisades omapoolseid soovitusi asjaomastele osalistele. Riigile on seega pandud kohustus kutsuda parlament seireprotsessis osalema ja GREVIO raporteid neile esitama. Sarnaselt näeb Istanbuli konventsioon esimest korda Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee jaoks ette korrapäraste ajavahemike järel konventsiooni rakendamise hindamise.

2.6. Integreeritud lähenemine

2.6.1. Valdkondadevahelise koostöö koordineerimine

Tunnistades, et efektiivne reageerimine naistevastasele lähisuhtevägivaldale nõuab rohkem kui üksnes eelpool loetletud meetmete olemasolu, on Istanbuli konventsiooni raamistikku¹⁰⁹ lisaintegreeritud ka integreeritud poliitika klausel. Integreeritud lähenemine ei ole suunatud mitte ainult naistevastase vägivalda probleemi lahendamisele kriminaalõiguse ja –menetluse kaudu, vaid ka naiste ja meeste vahelise võrdõiguslikkuse edendamisele. Selles mõttes toimib Istanbuli konventsioon justkui dualistlikult – nii inimõiguste kui ka kriminaalõiguse lepinguna, püüdes luua koostööd kohtuvõimu, õiguskaitseasutuste, valitsusväliste organisatsioonide, tugiteenuste ja teiste asutuste vahel. Kriminaalõigusliku lepinguna on konventsioon üksikasjalik ja sisaldab täpset määratlust kuritegude kohta, mille suhtes peaks liikmesriigi kohtusse pöörduma. Selliste kuritegude hulka kuuluvad näiteks plevägivald, tagakiusamine, sundabielud ja seksuaalne ahistamine. Naistevastase vägivalda küsimus on oluline nii riiklikule kui rahvusvahelisele arengukogukonnale, sest takistab naiste arengut ja ühiskonnas osalemist ning pidurdab majanduskasvu.

Teadvustades järjest kasvavat vajadust rakendada lähisuhtevägivalda tõkestamisel koordineeritud ja erinevaid valdkondi kaasavat lähenemist, on oluline, et nende erinevate valdkondade esindajaid kaasavad initsiatiivid mõistaksid täielikult valitsusväliste organisatsioonide elulist ja asendamatu rolli lähisuhtevägivalda kogunud naiste abistamisel ja

---

¹⁰⁸ Istanbuli konventsiooni artikkel 11

¹⁰⁹ *Ibid* artikkel 7

toetamisel.¹¹⁰ Rahvusvahelised standardid kutsuvad üles tugevdama eri valdkondade spetsialistide koostööd, et hõlbustada probleemiga tegelemist. Naistega tõhusa koostöö tagamiseks peavad omavahel suhtlema erinevad asutused, spetsialiseerunud ja koolitatud spetsialistid. Naistevastase vägivalla juhtumite uurimine, nende lahendamine ja probleemiga üldiselt tegelemine ei tohiks jääda kinni ametnike, spetsialistide ja õiguskaitseasutuste ebapädevuse, kogenumatuse või ebapiisava koostöö taha. Artikkel 7 lõike 1 järgi lasub konventsiooniosalisel kohustus võtta vajalikke seadusandlikke ja muid meetmeid, et võtta vastu ja viia ellu üleriiklikke tõhusaid, terviklikke ja koordineeritud poliitika. See tähendab, et liikmesriigil on kohustus võtta vastu ja rakendada terviklikku ning kooskõlastatud poliitikat, mis pakub naistevastase vägivalla probleemile terviklikku integreeritud lahendust. Sama artikli lõike 2 järgi on kohustus kaasata sellisesse tegevusse kõik asjaomased osalejad: valitsusasutused, riiklikud, piirkondlikud ja kohalikud ametiasutused, riiklikud inimõiguste institutsioonid ja kodanikuühiskonna organisatsioonid.

Lisaks riiklikule rakendamisele hõlmab küsimus rahvusvahelist mõõdet. Eesti välispoliitika on pikka aega rõhutanud naiste positsiooni toetamist riigi arengupoliitika osana.¹¹¹ Jõupingutused naistevastase vägivalla vastu võitlemisel teevad edusamme ka rahvusvahelisel tasandil, sest koostöös teiste liikmesriikidega peab ka Eesti jätkama tööd, et edendada Euroopa Liidu kui terviku ühinemist Istabuli konventsiooniga.

Tulenevalt artiklist 62 nõuab Istanbuli konventsioon tungivalt riikidevahelist võimalikult laialdast koostööd, et naistevastase vägivalla kaotamises ennetada, tõkestada ja karistada kõiki konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvaid vägivalla vorme, kaitsta ja abistada vägivallaohvreid, uurida ja menetleda vägivallajuhtumeid, täita konventsiooniosaliste riikide kohtuotsuseid. Oluline rahvusvahelist koostööd rõhutav aspekt on ka andmete kogumine ja jagamine osalisriikide vahel. Andmete kogumine on naistevastase vägivalla vastase võitluse tähtis osa, kuna rakendatavate meetmete tõhusust ei ole võimalik ilma põhjalike andmete olemasoluta mõista. Andmeid kogudes ja riikide vahel jagades võib aidata riikidel motiveerida üksteist veelgi tõhusamate meetmete rakendamiseks. Politsei, meditsiinitöötajad ja naiste tugigrupid peaksid koguma ja analüüsima registreeritud juhtumite, abiliinide,

---

¹¹⁰ Martins, M. M., Pauncz, A., Tóth, G., Hiimäe, R., Harwin, N., Cosgrove, S. Muutmise jõud. Käsiraamat lähisuhtevägivalda kogenud naistele mõeldud tugigruppide ja eneseabi-gruppide läbiviimisest. Possum Ltd: Budapest, 2008. Arvutivõrgus: <https://naistetugi.ee/wp-content/uploads/2014/09/Muutmise-joud.pdf>

¹¹¹ Kionka, R. Väärtuspõhine välispoliitika on efektiivne välispoliitika! Diplomaatia, nr 100, detsember 2011. Arvutivõrgus: <https://www.diplomaatia.ee/artikkel/vaartuspohine-valispoliitika-on-efektiivne-valispoliitika/>

tugigruppide ja muid andmeid, mis aitaksid aduda perevägivalla laialdast levikut ühiskonna kõikides kihtides. Eesti jaoks võib see tähtsust omada suunates riiki andmeid süsteemselt ja terviklikult koguma, sest naistevastase ja lähisuhtevägivalla ulatuse ja leviku mõõtmine on igal juhul keeruline ülesanne. Kuna avalikuks tuleb ainult käputäis juhtumeid, ei ole statistilised andmed seni andnud terviklikku ülevaadet, mistõttu vägivalla tegelikku taset alahinnatakse.

Integreeritud lähenemine poliitika kujundamisel ja teenuste osutamisel omab täiendavaid eeliseid: strateegiate väljatöötamine, millega tagatakse ühtne, kiire ja tõhus reageerimine neile juhtumitele, kus lähisuhtevägivalla ohvrid võivad olla otseses ohus; võimalus parandada, koordineerida, uuendada ja laiendada vägivallaga tegelevate teenuste valikut; strateegia, mille puhul oleks võimalik varasema halva praktika osas pöörduda ühe asutuse poole uueks hindamiseks; mehhanism, mille abil kindlustada konkreetsete teenuste jätkuva ressursi olemasolu; üldise rahastamise sujuvaks muutmine ja nii edasi. Naistevastase vägivalla mõju tuleks käsitleda nii hariduse, tervishoiu kui ka tööhõive poliitika kujundamisel, kajastades konkreetsetes poliitilistes meetmetes ja valdkondlikes tegevuskavades liikmesriikide ja nende ülesel tasandil.

Tõhusa, koordineeritud ja kõikehõlmava riikliku integreeritud poliitika omaksvõtmine ja rakendamine, hõlmates kõiki asjakohaseid meetmeid, et ennetada ja võidelda naistevastase vägivalla kõikide vormide vastu. Vägivalla kohta on vaja koguda teavet nii kogukonna, riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil, et mõista probleemi paremini, toetada jõupingutusi selle teadvustamiseks ja juhtida vajalike sekkumiste kavandamist. Mõjusa poliitika kujundamisest ja selle rakendamisest sõltub, kas probleemi käsitlemine muutub pärast konventsiooni ratifitseerimist ka edaspidi efektiivsemaks. See omakorda oleneb sellest, kas võetud meetmed on seotud kõigi asjaomaste sidusrühmadega ja nende parema vastutuse tagamisega ning kas integreeritud suund on omaks võetud.

Konventsioonis ette nähtud õigusaktide ja poliitikate väljatöötamisel ja rakendamisel eeldatakse, et riigid hõlmavad enda tegevuses erinevaid asutusi ja asjaomaseid osalejaid: kohtusüsteemi, politseid, teenusepakkujaid, valitsusväliseid organisatsioone, samuti kohalikke, piirkondlikke ja riiklikke asutusi ja ametivõime. Sellekohaste asutuste loomine on tarvilik nii kohustuste täitmiseks kui kõikide osalejate sujuva koostöö kindlustamiseks ja rahvusvahelise koostöö hõlbustamiseks. Valitsuse, valitsusväliste organisatsioonide, erasektori osalejate ja erinevate kampaaniate vaheline koostöö võiks pakkuda võimalust

jõuda ulatuslikuma tulemuseni läbi integreeritud ja mitut sidusrühma moodustava lähenemise loomise. Võimalikult ulatustlikult tuleks edendada nii asutustevahelist koostööd kui ka valdkondadevahelist probleemi käsitlemise viisi. Valdcondadevahelise koostöö edendamine saab toimuda ainult siis, kui on olemas spetsialistide töö koordineerimiseks vajalikud mehhanismid. Seni, kuni neid ei ole, ei ole võimalik ka erinevaid tavasid ja praktikaid ühtlustada.

KOKKUVÕTE

Rahvusvahelise elemendi omandamisega ei saa naistevastast vägivalda ammugi käsitleda pelgalt eraelulise probleemina, vaid tegemist on laiahaardelise ja kõiki piire ületava sotsiaalse nähtusega. Ehkki probleem võib selle latentsuse tõttu sageli hoomamatuks jääda, ei tohiks tõendite puudumist võrdsustada probleemi puudumisega. Vägivallaga kaasnev stigma hoiab liiga palju naisi abi otsimast ning end juba ohvrina avastanud, ei tohiks naist ees oodata ühiskonnast välja tõugatud paaria saatus. Indiviidi ja ühiskonna skaalal vältimatu, omab kasvuteel olev teadlikkus ja tähelepanu naistevastase vägivalla temaatika suhtes esmajärgulist tähtsust.

Istanbuli konventsiooni jõustumisega on avaldunud lootus, et naiste kaitsmisel soolise vägivalla eest hakkavad puhuma tõeliste muutuste tuuled. Riikidepoolse teadlikkuse tunnistamisega kaasneb kohustuste rakendamise vajalikkus, sellekohase tegevuse süsteemne jälgimine ja tulemuste hindamine. Andes tunnistust selle kohta, mida vägivalla ennetamiseks ja piiramiseks ära tuleb teha, omavad naiste õiguste realiseerimisel relevantset osa liikmesriikide parlamendid, aga ka kodanikuühiskonna valvsa pilgu all muutuvate hoiakute juurutamine ja toetamine. Üksikisiku ja ühiskonna tasandil täiendavad teineteist kolm peamist tegevusvaldkonda: esmajärjekorras vägivalla ennetamine, selle esinemisel ohvritele tagatav vahetu ja igakülgne toetus ning vägivallatsevate isikute tagajärgede kandmine enda tegevuse eest.

Võim, kontroll ja patriarhia – keskendudes üksikute meeste soovile naisi kontrollida –, mida toetavad domineerivad uskumused meeste ulatuslikemate õiguste ja privileegide suhtes on paljude vägivallaolude selgitavad tegurid. Lahenduse leidmine peab tulenema probleemist tunduvalt põhjalikumal arusaamisel. See eeldab selliste meetmete rakendamist, mille eesmärk on vägivalda kinnitavate hoiakute muutmine. Peegeldades arusaama, mille kohaselt on toimepanija karistamine vägivalla ennetamiseks küll vajalik, ent mitte piisav, on ohvri ja vägivallatseja vahelise distantsi seadmine – näiteks lähenemiskeeld piirava korraldusena – küll vahetute riskide leevendamiseks oluline, kuid kindlasti ei saa seda vaadelda kui probleemi pikaajalist lahendust. Eelkõige tuleb vägivallatsejaid – ka potentsiaalseid – mõjutada nii, mis välistaks igasuguse vägivalla poole pöördumise ja toetaks iga naise õigust vägivallavabale elule.

Suurendamaks vastavust rahvusvaheliste inimõiguste standarditega ning tugevdamaks naiste

kaitset käsitlevat siseriiklikku raamistikku, seab Istanbuli konventsioon riigi ette uued väljakutsed. Kuivõrd tegelemine ühiskonnas üldaktsepteeritud sooliste rollide ja harilikuks kujunenud normide vaidlustamisega ning konventsioonist tulenevate ettekirjutuste elluviimine nende valguses Eesti ühiskonnas võimalik on ja millised konkreetsed probleemid ees seisavad, näitab tulevik.

Esimene astunud samm potentsiaalse parendamise suunas, avaldub konventsiooni tegelik potentsiaal selle sisu adumises, tõhusas rakendamises ja kohustuste korrapärases täitmisel, keskendudes muu hulgas võrdõiguslikkuse sisulisele saavutamisele, naiste diskrimineerimise kaotamisele ja vägivalda soosivate hoiakute muutmisele. Erinevate eluvaldkondade esindajate vajadus probleemi olemuse põhjalikuks tundmaõppimiseks võimaldab parandada nende sekkumist vägivallajuhtumitesse ja vältida praktilises töös ettetulevaid vigu.

Siiski tuleb täheldada, et konventsioon iseeneses ei ole vahend, mis lahendab naistevastase vägivalda probleemi, vaid tegemist on sammuga inimlikuma ühiskonna suunas. Inimlikele väärtustele uute lähenemiste vastuvõtmine ja nende juurutamine on demokraatliku ühiskonnana ainuõige edumeelne samm. Igasugune koostöö, sealhulgas rahvusvaheline, saab tugineda ainult sarnaste arusaamade, hoiakute ja väärtushinnangute jagamisele. Nii eeldab vägivallaringi katkestamine eesmärgina tegelemist põhjuste, mitte tagajärgedega. Samuti ei ole naiste jõustamine ja nende õiguste edendamine ainult eetiline, vaid ka ühiskondlikult kasulik suund.

Lähtepunktina võiks näha retsidiivsuse määra vähendamist nende seas, kes naiste vastu vägivalda süsteemselt ellu viivad. Paraku ei näi seni kriminaalõigussüsteemist tulenenud vahendid valdava enamiku meeste jaoks seda tegevat. Kui sellise süsteemi eesmärk on sotsiaalselt sobimatu ja vastuvõetamatu käitumise muutmine, on see paraku ebaõnnestunud – hüllem veel, ilma sanktsioonide ja vastutuse kandmiseta jätkub sellisel viisil käitumine süsteemselt. Minetades täielikult sooliste ja patriarhaalsete mustrite, meeste privileegi ning võimu elemendi, vabastab see vägivallatsejad vähimastki isiklikust vastutusest, vähendades nii vajadust aktsepteerida ja vastutada senise, aga ka tulevase käitumise eest. Kui teatud hulk mehi lihtsalt ei soovi sotsiaalselt vastutustundlikul viisil käituda – mitte, et nad seda tingimata ei oskaks –, lasub siin probleemiga igapäevaselt tegelevatele spetsialistidele, aga ka poliitikakujundajatele mõttekoht, kaalumaks alternatiivseid sekkumismeetodeid.

Osapooltele õiglase ühiskonna suunas liikumine eeldab kontsentreerumist tulemustele, mida saavutada püütakse, ja viisile, mil see kõige paremini realiseeruda võiks. Täiustatud

standardite ja praktikate juurutamine peab võimaldama naisel kaitsta end mõju eest, mida avaldab järelevalveta kontakt vägivaldse mehega. Sisukas ja tulemuslik muutus nõuab aega, ressursse ja kombineeritud interdistsiplinaarseid jõupingutusi. Lõpuks sõltub naistevastase vägivalla mõistmine senisest suuremast sootundlikkusest ja –teadlikkusest, võimaldades probleemi laadi sisukama sõnastamisega sellele tõhusamalt reageerida – viisil, mis kaitseb naisi, tegeleb meestega ja teenib ühtaegu kogu ühiskonda. Palju on veel minna ja ära teha, et julgelt kinnitada head suutlikkust naistevastase vägivallaga tegelemiseks. See on aga võimalik vaid juhul, mil probleemi ei peeta enam paratamatuks.

THE GENDER DIMENSIONS OF VIOLENCE AGAINST WOMEN AND THE IMPACT OF ISTANBUL CONVENTION ON ITS REGULATION

RÉSUMÉ

Delicate, yet a prevailing issue, there is no avoiding that violence against women is not only a private matter between the walls of the home environment but a serious social difficulty more or less noticeable in every society all over the world. Although the issue has proved to be rather difficult to observe, it should, regardless, be done in depth to tackle the sheer scale of the socially accepted patterns and perceptions as sources of violence leading to the disturbing ramifications on the well-being of women.

In pursuance of expressing the significance of a phenomenon such as violence against women and the dire necessity of regulation, the master's thesis raises key issues while aiming to conjointly provide an explanatory analysis of the problematic perception of the global issue and elaborate on the nature of the obligatory measures arising from the Istanbul Convention – a minimum standard for the purpose of affirming and reinforcing both new and existing approaches for any future initiative regarding the eradication of violence against women.

Furthermore, indicating areas of concern through the elements of patriarchy and gender inequality as fundamentals of the issue enables to purposely corroborate the specificity of violence against women with the relevance of the three P's – measures of prevention, protection and prosecution under the Convention.

By grasping the scope of the problem and understanding that absence of evidence does not construe as evidence of absence, it is not the consequences but rather the causes that need to be addressed with the approach of a long-term commitment to both social and legislative measures. Acknowledging the certainty that no kind of violence will be accepted, the recognition of the integral need to understand the complex dynamics of the phenomenon and realizing what might be defined as a successful outcome, must go beyond the overly simplified focus on just ending physical violence or prosecuting the perpetrators. Granting the Convention individually does not constitute as a means of ending violence against women, it should be regarded as a step forward towards a more humane society for both women and men.

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. Albert, W. J. The Secondary Victimization of Crime Victims: The Impact of Seeking Justice in the Criminal Justice System. Arvutivõrgus: <https://justiceclearinghouse.com/wp-content/uploads/2016/03/Secondary-Victimization.pdf> (13.03.2018)
2. Albrant, M. Mida toob Eestile naistevastase ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon? Naiste Tugi- ja Teabekeskus, 2016. Arvutivõrgus: <https://naistetugi.ee/2016/05/merle-albrant-mida-toob-eestile-naistevastase-ja-perevagivalla-ennetamise-ja-tokestamise-konventsioon/> (05.02.2018)
3. Anvelt, A. Mehe domineerimine naise üle ongi põhjus, miks meil eksisteerivad naiste varjupaigad. 2016. Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/anvelt-perevagivallast-mehe-domineerimine-naise-ule-ongi-pohjus-miks-meil-eksisteerivad-naiste-varjupaigad?id=74559075> (06.03.2018)
4. Bloom, S. S. (2008). Violence Against Women and Girls. A Compendium of Monitoring and Evaluation Indicators. Arvutivõrgus: <http://cpwg.net/wp-content/uploads/sites/2/2013/08/Bloom-2008-Violence-Against-Women-and-Girls.pdf> (28.02.2018)
5. Bulus, A. G. Patriarchy and Its Effect on Society Today. 2016. Arvutivõrgus: <http://hornet.fullcoll.edu/patriarchy-and-its-effect-on-society-today/> (20.02.2018)
6. Cook, R., Cusack S. Gender Stereotyping: Transnational Legal Perspectives. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2010. Arvutivõrgus: https://genderlawjustice.berkeley.edu/wp-content/uploads/2011/04/Kaiser_Macro71.pdf (08.03.2018)
7. Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence (CETS No. 210). Arvutivõrgus: https://www.unifr.ch/ddp1/derechopenal/temas/t_20110807_05.pdf (08.04.2018)
8. Crespo, M. Istanbul Convention: A Minimum Standard and a Tool for Eradicating Gender Violence. 2017. Arvutivõrgus: <https://www.equaltimes.org/istanbul-convention-a-minimum#.WrJEg2aB3MI> (07.03.2018)
9. Devaney, J. Male Perpetrators of Domestic Violence: How Should We Hold Them To Account? The Political Quarterly, 85(4), 2014, pp. 480-486. Arvutivõrgus:

- https://pure.qub.ac.uk/portal/files/15844242/Male_Perpetrators_of_Domestic_Violence.pdf (08.03.2018)
10. Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus liikmesriikidele REC(2007)17 liikmesriikidele soolise võrdõiguslikkuse standardite ja mehhanismide kohta. Arvutivõrgus: <https://www.sm.ee/et/euroopa-noukogu-ministrite-komitee-soovitus-liikmesriikidele-rec200717-liikmesriikidele-soolise> (17.03.2018)
  11. European Commission. Strategic Engagement for Gender Equality 2016-2019. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strategic_engagement_en.pdf (03.03.2018)
  12. Eurostat. Statistics Explained. Gender Pay Gap Statistics. 2018. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Gender_pay_gap_statistics (03.03.2018)
  13. Follingstad, D., Rutledge, L., Berg, B., Hause, E., Polek, D. The Role of Emotional Abuse in Physically Abusive Relationships. *Journal of Family Violence* 5 (2), 1990
  14. Gender Equality Index 2017: Progress at a Snail's Pace. European Institute for Gender Equality. Arvutivõrgus: <http://eige.europa.eu/news-and-events/news/gender-equality-index-2017-progress-snails-pace> (27.12.2017)
  15. Global and Regional Estimates of Violence Against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-Partner Sexual Violence. 2013. Arvutivõrgus: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf (07.02.2018)
  16. Global Issues: Gender Equality and Women's Empowerment. Arvutivõrgus: <https://www.peacecorps.gov/educators/resources/global-issues-gender-equality-and-womens-empowerment/> (07.02.2018)
  17. Goldscheid, J., Liebowitz, D. J. Due Diligence and Gender Violence: Parsing its Power and its Perils. *Cornell International Law Journal*, Vol. 48, pp. 323. Arvutivõrgus: <http://www.lawschool.cornell.edu/research/ILJ/upload/Goldscheid-Liebowitz-final.pdf> (12.03.2018)
  18. Heise, L. Gender-Based Abuse: the Global Epidemic. *Cadernos de Saúde Pública*, 10(Suppl. 1), S135-S145, 1994. Arvutivõrgus: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0102-311X1994000500009#rodape1 (17.01.2018)

19. Holly, K. J. Anger Management Classes Likely to Increase Domestic Abuse. 2012. Arvutivõrgus:
<https://www.healthyplace.com/blogs/verbalabuseinrelationships/2012/01/anger-management-likely-to-increase-domestic-abuse/> (23.03.2018)
20. In Pursuit of Justice. 2011-2012 Progress of the World's Women. UN Women. Arvutivõrgus: <http://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2011/progressoftheworldswomen-2011-en.pdf?la=en&vs=2835> (08.03.2018)
21. Istanbul Convention. Action Against Violence Against Women And Domestic Violence. About Monitoring Arutivõrgus: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/about-monitoring1> (14.03.2018).
22. Jha, P., Kesler, M. A., Kumar, R., Ram, F., Ram, U., Aleksandrowicz, L., Bassani, D. G., Chandra, S., Banthia, J. K. Trends in Selective Abortions of Girls in India: Analysis of Nationally Representative Birth Histories from 1995 to 2005 and Census Data from 1991 to United Nations Population Fund. Published Online May 24, 2011. Arvutivõrgus: https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/UNFPA_Publication-39857.pdf (04.01.2018)
23. Kase, H. Vaikijate hääled. Raamat soolisest vägivallast. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut ja Põhjamaade Ministrite Nõukogu, Tallinn, 2002.
24. Katz, J. Not Just a Women's Issue. The Clayman Institute for Gender Research. Stanford University, 2016. Arvutivõrgus: <http://gender.stanford.edu/news/2016/not-just-womens-issue> (23.03.2018)
25. Kaur, R., Garg, S. Addressing Domestic Violence Against Women: An Unfinished Agenda. Indian Journal of Community Medicine, 2008 April, 33(2), pp. 73-76. Arvutivõrgus: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2784629/> (11.03.2018)
26. Kionka, R. Väärtuspõhine välispoliitika on efektiivne välispoliitika! Diplomaatia, nr 100, detsember 2011. Arvutivõrgus: <https://www.diplomaatia.ee/artikkel/vaartuspohine-valispoliitika-on-efektiivne-valispoliitika/> (23.03.2018)
27. Lauristin, M. Eesti ühiskond on veel vägagi patriarhaalne. 2009. Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/91433/lauristin-eesti-uhiskond-on-veel-vagagi-patriarhaalne> (20.02.2018)
28. Lähisuhtevägivalla ennetamise ja lahendamise arengutest Eestis. Konfliktienetuse Keskus. 2017. Arvutivõrgus:

- <https://conflictprevention.weebly.com/blogi/lahisuhtevagivalla-ennetamise-ja-lahendamise-arengutest-eesis> (12.04.2018)
29. McLeod, S. A. Biological Theories of Gender. 2014. Arvutivõrgus: www.simplypsychology.org/gender-biology.html (06.01.2018)
30. Majstorovic, D., Lassen, I. Living with Patriarchy: Discursive Constructions of Gendered Subjects Across Cultures (Discourse Approaches to Politics, Society and Culture). John Benjamin's Publishing Company, 2011
31. Martins, M. M., Pauncz, A., Tóth, G., Hiimäe, R., Harwin, N., Cosgrove, S. Muutmise jõud. Käsiraamat lähisuhtevägivalda kogenud naistele mõeldud tugigruppide ja eneseabigruppide läbiviimisest. Possum Ltd: Budapest, 2008. Arvutivõrgus: <https://naistetugi.ee/wp-content/uploads/2014/09/Muutmise-joud.pdf> (11.03.2018)
32. Mill, J. S. The Subjection of Women. Arvutivõrgus: <http://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/mill1869.pdf> (04.03.2018)
33. Naiste ja meeste võrdõiguslikkus. Soolise võrdõiguslikkuse mõiste. Arvutivõrgus: <http://www.vordoigusvolinik.ee/naiste-ja-meeste-vordoiguslikkus/soolise-vordoiguslikkuse-moiste/> (20.02.2018)
34. Patriarchy. Arvutivõrgus: <https://en.wikipedia.org/wiki/Patriarchy> (20.02.2018)
35. Peresuhted. Lähisuhtevägivald. 2017. Arvutivõrgus: <http://peresuhted.ee/lahisuhtevagivald/> (07.03.2018)
36. Pervägivalla puhul ei tasu helgemat homset oodata. Sakala, nr 202, 22. oktoober 2015. Arvutivõrgus: <http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=sakala20151022.2.5.3> (27.12.2017)
37. Pettai, I. Eestis tuntakse kaasa nii ohvrile kui vägivallatsejale. 2017. Arvutivõrgus: <http://yanatoom.ee/kulaline/iris-pettai-perevagivallast-eesis-tuntakse-kaasa-nii-ohvrile-kui-ka-vagivallatsejale/> (12.12.2017)
38. Pettai, I., Kaugia, S., Narits, R. Pervägivald kui senisest jõulisemat juriidilist sekkumist vajav sotsiaalne nähtus. Riigikogu Toimetised 31/2015. Arvutivõrgus: http://www.eai.ee/files/Art_I_Pettai_S_Kaugja_R_Narits.pdf
39. Pettai, I., Narits, R., Kaugia, S. Pervägivalla juriidilise regulatsiooni hetkeseis ja perspektiiv Eesti õiguspraktikute küsitluse põhjal. Juridica IX/2015
40. Pettai, I., Tiit, E-M., Ruubel, L., Rist, J., Laidmäe, V-I. Pervägivalla hind Eestis. Norra finantsmehhanismi ja Sotsiaalministeeriumi poolt toetatud projekt „Ühtse süsteemi ülesehitamine lähisuhtevägivalla tõkestamiseks Eestis”. Tallinn, 2016.

- Arvutivõrgus: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Sotsiaal/Norra/vagivalla_hind.pdf (02.03.2018)
41. Proos, I., Pettai, I., Laidmäe, V-I. Pere- ja naistevastane vägivald ja ohvrite tervis. Üle-Eestilise uuringu 2015 tulemused. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut. Tallinn, 2016.
Arvutivõrgus:
https://www.researchgate.net/profile/Virve_Ines_Laidmaee/publication/309321537_Pere-ja_naistevastane_vagivald_ja_ohvrite_tervis/links/5809e21208ae45e02c0d5b4e/Pere-ja-naistevastane-vaegivald-ja-ohvrite-tervis.pdf (02.03.2018)
42. Pöder, K. Taastava õiguse meetmed perevägivalla juhtumite menetlemisel. Õiguskeel 1/2016. Arvutivõrgus:
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kart_poder._taastava_oiguse_meetmed_perevagivalla_juhtumite_menetlemisel.pdf (01.03.2018)
43. Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, Its Causes and Consequences on the Due Diligence Standard as a Tool for the Elimination of Violence against Women. UN Commission on Human Rights, E/CN.4/2006/61.
Arvutivõrgus: <http://www.refworld.org/docid/45377afb0.html> (14.03.2018)
44. Riik hoiab vägivalda kogenud naiste arvelt kokku. 2016. Arvutivõrgus:
<https://www.ohtuleht.ee/778796/naiste-varjupaigad-riik-hoiab-vagivalda-kogenud-naiste-arvelt-kokku> (03.03.2018)
45. Roberts, K. The Psychology of Victim-Blaming. 2016. Arvutivõrgus:
<https://www.theatlantic.com/science/archive/2016/10/the-psychology-of-victim-blaming/502661/> (23.03.2018)
46. Saar, J. Naistevastase vägivalla märgilisest tähendusest. Akadeemia, 25 (11), 2013, lk 1993–2003. Arvutivõrgus: <http://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:195354/177428/page/41> (09.02.2018)
47. Salla, J. Vägivallavastane poliitika kui paragrahvida signaali andmine. Eesti Kultuurileht Sirp, 30.06.2017. Arvutivõrgus: <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/vagivallavastane-poliitika-kui-paragrahvida-signaali-andmine/> (27.12.2017)
48. Secondary Victimization. Stop Violence Against Women. A Project of the Advocates for Human Rights. 2013. Arvutivõrgus:
http://www.stopvaw.org/secondary_victimization (12.03.2018)
49. Soo, K., Reitelmann, E., Laan, T. Sooline vägivald ja perevägivald. Käsiraamat. ENÜ Sihtasutus. Tallinn, 2012. Arvutivõrgus: http://www.enu.ee/lisa/501_Kasiraamat_.pdf

50. Sooline palgalõhe suurendab perevägivalla ohtu. 2012. Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/ministeerium-sooline-palgalohe-suurendab-perevagivalla-ohtu?id=64245225> (27.12.2018)
51. Sooline võimusuhe soosib ahistamist. Tartu Ülikooli ajakiri nr 11 (2466), detsember 2017
52. The Freudian Theory of Personality. Journal Psyche. Arvutivõrgus: <http://journalpsyche.org/the-freudian-theory-of-personality/> (20.01.2018)
53. The Global Gender Gap Report 2017. World Economic Forum. Arvutivõrgus: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf (03.03.2018)
54. The Universal Declaration of Human Rights. United Nations. General Assembly. 183rd Meeting. 10 December 1948. Arvutivõrgus: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> (04.01.2018)
55. Thureau, S., Le Blanc-Louvry, I., Gricourt, C., Proust, B. Conjugal Violence: A Comparison of Violence Against Men by Women and Women by Men. Journal of Forensic and Legal Medicine. Volume 31, April 2015, pp. 42-46 Arvutivõrgus: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25735783> (14.03.2018)
56. Unite To End Violence Against Women. United Nations Secretary-General's Campaign. Fact Sheet. United Nations Department of Public Information, DPI/2498, February 2008. Arvutivõrgus: <http://www.un.org/en/women/endviolence/pdf/VAW.pdf> (13.03.2018)
57. Vabariigi President kuulutas välja Istanbuli konventsiooni ratifitseerimise. 2017. Arvutivõrgus: <https://www.president.ee/et/meediakajastus/pressiteated/13589-2017-09-25-16-33-28/index.html> (28.02.2018)
58. Viik, K. Sooline võrdõiguslikkus – võti paremasse ühiskonda. Arvutivõrgus: <http://www.vordoigusvolinik.ee/sooline-vordoiguslikkus-voti-paremasse-uhiskonda/> (20.02.2018)
59. Violence Against Women: An EU-Wide Survey. Main Results. European Union Agency for Fundamental Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. Arvutivõrgus: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report> (01.02.2018)
60. Violence Against Women and Girls Is a Universal Problem – Takeaway from the Global Meeting 2014. Arvutivõrgus: <http://www.womens-forum.com/news/violence-against-women> (10.12.2017)
61. Vägivalda soodustavad tegurid. Naiste Tugi- ja Teabekeskus. Arvutivõrgus: <https://naistetugi.ee/vagivallast/vagivalda-soodustavad-tegurid/> (01.02.2018)

62. Violence Against Women. Health Consequences. World Health Organization. July 1997. Arvutivõrgus: <http://www.who.int/gender/violence/v8.pdf> (12.02.2018)
63. Walker, Shaun. Putin Approves Change to Law Decriminalizing Domestic Violence. The Guardian, 2017. Arvutivõrgus: <https://www.theguardian.com/world/2017/feb/07/putin-approves-change-to-law-decriminalising-domestic-violence> (07.12.2017)
64. World Conferences on Women. UN Women. Arvutivõrgus: <http://www.unwomen.org/en/how-we-work/intergovernmental-support/world-conferences-on-women> (07.02.2018)

Kasutatud normatiivmaterjal

65. 48/104. Declaration on the Elimination of Violence Against Women. United Nations. General Assembly. 85th Plenary Meeting. 20 December 1993. Arvutivõrgus: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>
66. Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence. Istanbul, 11.V2011. Arvutivõrgus: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>
67. Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. Euroopa Liidu Teataja C 83. 53. aastakäik. 30. märts 2010. Arvutivõrgus: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2010:083:FULL&from=ET>
68. Eesti Vabariigi põhiseadus RT 1992, 26, 349
69. Karistusseadustik RT I 2001, 61, 364

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Johanna Voll,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Naistevastase vägivalla sooline mõõde ja Istanbuli konventsiooni mõju selle käsitlemisele,

mille juhendaja on professor Jüri Saar,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 19.04.2018